

Hallituksen esitys eduskunnalle kasvinterveyslaiksi sekä laiksi sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi kasvinterveyslaki. Lailla täydennettäisiin kasvintuhoojien vastaisia suojatoimenpiteitä ja virallista valvontaa ja muita virallisia toimia koskevia Euroopan unionin asetuksia. Nykyinen kasvinterveyden suojelemisesta annettu laki kumottaisiin.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin toimivaltaisista viranomaisista ja niiden tehtävistä sekä säännösten rikkomisesta tuomittavista rangaistuksista. Hallinnollisiin pakkokeinoihin ehdotetaan uutta hallinnollista seuraamusmaksua, jolla voitaisiin nopeammin reagoida mahdollisiin laiminlyönteihin. Ehdotettu laki sisältäisi myös säännöksiä eräistä kasvintuhoojien vastaisista suojatoimenpiteistä annetun asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä kasvinterveysriskien hallintatoimista, kuten Suomessa pysyvästi esiintymättömän muun kuin säännellyn tuhoojan leviämisen estämisestä ja biologiseen torjuntaan tai pölytykseen käytettäville makroeliöille asetettavista vaatimuksista.

Euroopan unionin asetukset ovat sellaisinaan Suomessa sovellettavaa oikeutta. Asetuksia täydentävänä laki ei muodostaisi itsenäistä ja kattavaa sääntelykokonaisuutta, vaan sitä sovellettaisiin rinnakkain asetusten kanssa.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutosta sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetun hallinnollisen seuraamusmaksun johdosta.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 14 päivänä joulukuuta 2019 samanaikaisesti kuin Euroopan unionin kasvintuhoojien vastaisia suojatoimenpiteitä ja Euroopan unionin virallista valvontaa ja muita virallisia toimia koskevia asetuksia ryhdytään soveltamaan.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
2.1.1 Laki kasvinterveyden suojelemisesta.....	5
2.1.2 Muu lainsäädäntö.....	10
2.2 EU:n lainsäädäntö ja kansainvälinen kehitys.....	13
2.2.1 Kasvinterveysasetus.....	13
2.2.2 Valvonta-asetus.....	15
2.2.3 Rahoitusasetus.....	17
2.2.4 Kasvien lisäysaineistosäädökset.....	18
2.2.5 Kansainvälinen kehitys.....	19
2.3 Nykytilan arviointi.....	19
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	20
3.1 Tavoitteet.....	20
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	20
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	22
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	22
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	23
4.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen.....	23
4.1.2. Yritysvaikutukset.....	25
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	29
4.3 Ympäristövaikutukset.....	30
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	30
5 ASIAN VALMISTELU.....	31
5.1 Valmisteluvaiheet.....	31
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	31
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	33
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	33
1.1 Kasvinterveyslaki.....	33
1 luku Yleiset säännökset.....	33
2 luku Kasvintuhoojien torjunta.....	34
3 luku Makroelioiden markkinointi, käyttö ja maahantuonti.....	35
4 luku Toimivaltaiset viranomaiset.....	36
5 luku Valvonta ja rekisterit.....	38
6 luku Pakkokeinot ja seuraamukset.....	44
7 luku Vahingonkorvaukset.....	47
8 luku Erinäiset säännökset.....	47
1.2 Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta.....	50
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET.....	50
3 VOIMAANTULO.....	50
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	50
LAKIEHDOTUKSET.....	62
Kasvinterveyslaki.....	62

HE 11/2019 vp

Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	76
LIITE	77
RINNAKKAISTEKSTI.....	77
Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	77

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi kasvinterveyslaki, jolla täydennettäisiin kasvintuhoojien vastaisista suojaustoimenpiteistä, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) N:o 228/2013, (EU) N:o 652/2014 ja (EU) N:o 1143/2014 muuttamisesta sekä neuvoston direktiivien 69/464/ETY, 74/647/ETY, 93/85/ETY, 98/57/EY, 2000/29/EY, 2006/91/EY ja 2007/33/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/2031 (jäljempänä *kasvinterveysasetus*). Kasvinterveysasetuksella kumottava kasvien ja kasviuotteiden haitallisten organismien jäsenvaltioihin kulkeutumisen estämiseen liittyvistä suojaustoimenpiteistä annettu neuvoston direktiivi 2000/29/EY (jäljempänä *kasvinterveysdirektiivi*), on Suomessa pantu täytäntöön vuonna 2004 voimaan tulleella kasvinterveyden suojelemisesta annetulla lailla (702/2003). Laki kumottaisiin.

Kasvinterveysasetus tuli voimaan 13.12.2016 ja sen soveltaminen alkaa eräitä pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta 14.12.2019. Kokonaisuudistuksen tavoitteena on ollut luoda Euroopan unionille (EU) vahvempi, avoimempi ja kestävämpi sääntelykehys kasvien terveyden suojelemiseksi.

Voimakkaasti kasvanut kansainvälinen kauppa on lisännyt riskiä uusien kasvintuhoojien kulkeutumiseen Eurooppaan. Monet näistä kasvintuhoojista pystyvät ilmastonmuutoksen vuoksi selviytymään aiempaa paremmin Euroopassa. Säännökset saatettiin ajan tasalle, jotta lisääntyneisiin riskeihin voidaan puuttua ja ottaa käyttöön yhdenmukaiset säännöt kaikissa EU:n jäsenvaltioissa.

Valvonnan suorittamiseen ja valvontatoimenpiteisiin sovellettaisiin virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimituksista, jotka suoritetaan elintarvike- ja rehulainsäädännön ja eläinten terveyttä ja hyvinvointia, kasvien terveyttä ja kasvisuojeluaineita koskevien sääntöjen soveltamisen varmistamiseksi, sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 999/2001, (EY) N:o 396/2005, (EY) N:o 1069/2009, (EY) N:o 1107/2009, (EU) N:o 1151/2012, (EU) N:o 652/2014, (EU) 2016/429 ja (EU) 2016/2031, neuvoston asetusten (EY) N:o 1/2005 ja (EY) N:o 1099/2009 ja neuvoston direktiivien 98/58/EY, 1999/74/EY, 2007/43/EY, 2008/119/EY ja 2008/120/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 854/2004 ja (EY) N:o 882/2004, neuvoston direktiivien 89/608/ETY, 89/662/ETY, 90/425/ETY, 91/496/ETY, 96/23/EY, 96/93/EY ja 97/78/EY ja neuvoston päätöksen 92/438/ETY kumoamisesta (virallista valvontaa koskeva asetusta) annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/625, jäljempänä *valvonta-asetus*. Asetus tuli voimaan 27.4.2017 ja sitä sovelletaan 14.12.2019 alkaen eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta.

EU:n asetukset ovat sellaisinaan jäsenvaltioissa sovellettavaa oikeutta. Asetukset edellyttävät kuitenkin jäsenvaltiolta toimenpiteitä tullakseen tehokkaasti sovellettaviksi, muun muassa toimivaltaisista viranomaisista tai seuraamuksista säätämistä. Lisäksi laissa olisi säännöksiä eräistä kasvinterveysasetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä kasvinterveysriskien hallintatoimista, joissa voimassa olevan kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain kumoamisesta seuraisi tarve kansalliseen sääntelyyn, esimerkiksi muun kuin säännellyn tuhoajan leviämisen estämisestä, biologisessa torjunnassa ja pölytyksessä käytettävien makroeliöiden sääntelyn säilyttämisessä tai kiinteistön käyttörajoituksesta ilmoittaminen omistajanvaihdoksessa tuhoajan esiintymisen vuoksi.

Lakia tulisi lukea rinnakkain kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen kanssa, sillä kasvin-tuhoojien torjuntaa ja kasvinterveyttä koskevan lainsäädännön aineellinen sisältö tulee maini-tuista EU:n asetuksista.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Laki kasvinterveyden suojelemisesta

Kasvinterveyden suojelemisesta annettu laki koskee toimenpiteitä kasvin-tuhoojien torjumiseksi ja niiden leviämisen estämiseksi. Lain tavoitteena on ylläpitää hyvää kasvinterveyden tilaa ja siten edistää maa-, metsä- ja puutarhatalouden ja elintarviketuotannon toimintaedellytyksiä sekä elintarvikkeiden turvallisuutta ja tuotteiden laatua. Tarkoituksena on varmistaa, etteivät tietyt kasvin-tuhoojat pääse leviämään Suomeen saastuneiden kasvien, kasvituotteiden tai muiden ta-varoiden mukana. Lakia voidaan lisäksi soveltaa sellaisten uusien tai vaikutukseltaan ennalta arvaamattomien kasvin-tuhoojien tai muiden organismien torjumiseen ja leviämisen estämiseen, jotka aiheuttavat välitöntä uhkaa kasvinterveydelle. Lakia sovelletaan myös biologisessa tor-junnassa ja pölytyksessä käytettävien makroeliöiden myyntiin, käyttöön ja maahantuontiin.

Laissa kasvin-tuhoojalla tarkoitetaan kasveissa tai kasvituotteissa esiintyviä eläin- tai kasvikun-taan kuuluvia haitallisia organismeja, kuten sieniä, bakteereita ja fytoplasmoja sekä viruksia ja muita taudinaiheuttajia, jotka voivat aiheuttaa välitöntä tai välillistä vahinkoa viljelykasveille, luonnonvaraisille kasveille tai niistä saataville tuotteille. Kasvinterveyden suojelemisesta anne-tun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (määräyskokoelman numero 17/08, DNro 1858/01/2008) liitteissä I—II, jotka vastaavat kasvinterveysdirektiivin liitteitä, säädetään, ottaen huomioon Suomea sitovat kansainväliset sopimukset, mitä kasvin-tuhoojia laissa tarkoi-tetut toimenpiteet saavat koskea. Mainitulla asetuksella on annettu tarkemmat säännökset myös toimenpiteistä, määräyksistä, kielloista, ehdoista ja rajoituksista kasvin-tuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi.

Kasvinterveyslainsäädäntöön säädetään muun muassa toimijoiden velvollisuudesta rekisteröityä ja nou-dattaa kasvin-tuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi välttämättömiä rajoituk-sia, kielloja ja toimenpiteitä. Laissa säädetään tarkastuksista ja valvonnasta, pakkokeinoista, seuraamuksista sekä kasvin-tuhoojan torjuntapäätöksestä aiheutuvien kustannusten korvaami-sesta valtion varoista.

Tiettyjä kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita, joiden mukana kasvin-tuhooja voi helposti le-vitä, saa markkinoida vain kasvipassilla tai muulla kasvinterveydestä annetulla todistuksella varustettuna. Kasvinterveyslain 10 §:n mukaan sen, joka tietää tai epäilee maa- ja metsätalous-ministeriön asetuksella säädettyä kasvin-tuhoojaa esiintyvän omistamallaan tai hallinnassaan olevalla kiinteistöllä, kiinteistön osalla, viljelmällä, tavaravarastossa, kuljetusvälineessä tai ra-kennuksessa, on velvollinen viipymättä ilmoittamaan siitä asianomaiselle elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tai Ruokavirastolle. Sama koskee viranomaista, joka toiminnassaan ha-vaitsee tällaisen kasvin-tuhoojan esiintymisen.

Maanomistaja, viljelijä taikka kiinteistön tai kiinteistön osan omistaja tai haltija voidaan vel-voittaa kasvin-tuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi suorittamaan välttämät-tömiä toimenpiteitä kiinteistöllä esiintyvän kasvin-tuhoojan hävittämiseksi. Lain nojalla voidaan määrätä myös muun muassa kasvin-tuhoojan saastuttaman rakennuksen, työ- tai kuljetusväli-neen taikka muun esineen välttämättömästä puhdistamisesta tai desinfiomisesta sekä välttämät-

tömästä puhdistus- ja desinfiointitavasta, kasvien tai kasvialkuperää olevien pakkausten tai pakkausaineiden välttämättömästä puhdistuksesta, desinfiomisesta tai hävittämisestä, määrätä kasvien viljelemistä, kuljetusta tai kauppaa koskevia välttämättömiä kieltoja, ehtoja ja rajoituksia sekä velvoittaa toimija noudattamaan muita kasvintuhoojien torjumiseksi tai niiden leviämisen estämiseksi välttämättömiä rajoituksia, kieltoja ja toimenpiteitä. Ruokavirasto tai elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tekee toimijakohtaisen torjuntapäätöksen.

Ruokavirasto vastaa valvonnasta ja valvonnan järjestämisestä. Ruokaviraston on laadittava vuosittain valvontasuunnitelma valvonnan järjestämiseksi. Ruokavirasto käyttää valvonnassa apunaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia. Maahantuotavien hedelmien ja vihannesten kasvinterveysvalvonnasta vastaa Tulli. Tulli vastaa Venäjältä tuotavan puun asiakirjatarkastusten tekemisestä. Lisäksi Tulli tekee tarkastuksia omien valvontatoimiensa aikana löydetylle puuselle pakkausmateriaalille. Tätä Tullin valvontaa tehdään maa- ja metsätalousministeriön ja valtiovarainministeriön välisen palvelusopimuksen nojalla. Maahantuontia, siltä osin kuin se ei kuulu Tullille, valvoo Ruokavirasto.

Ruokavirasto voi käyttää myös Suomen metsäkeskusta apunaan torjuntapäätöksen valmistelussa, täytäntöönpanossa sekä korvauspäätöksen valmistelussa, jos torjunnan kohteena on Suomessa ennen esiintymätön kasvintuhooja, joka voi aiheuttaa välitöntä tai välillistä vahinkoa metsässä kasvaville puille. Ruokavirasto voi käyttää valvonnassa apunaan myös valvontatehtävään kirjallisesti valtuuttamiaan tarkastajia, jotka toimivat Ruokaviraston valvonnassa.

Ruokavirasto voi tarvittaessa kieltää kasvipassin tai muun todistuksen käytön, jos se on välttämätöntä kasvintuhoojien torjumiseksi tai leviämisen estämiseksi taikka jos edellytykset kasvipassin, todistuksen tai merkinnän käytölle eivät enää täyty. Toimivaltainen viranomaisena voi antaa huomautuksen toimijalle, joka ei noudata säännöksiä tai ei täytä rekisteröinnin ehtoja. Ruokavirasto voi poistaa kasvinsuojelurekisteristä toimijan, joka ei huomautuksesta huolimatta korjaa toiminnassaan havaittuja virheellisyyksiä, jos kyseessä on olennainen virhe tai laiminlyönti. Ruokavirasto voi tehostaa päätöstään uhkasakolla tai teettämisuhalla ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi tehostaa päätöstään teettämisuhalla. Joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo kasvinterveyslain säännöksiä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, kasvinterveyden vaarantamisesta sakkoon.

Kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain 30 §:n 1 momentin mukaan valtion varoista voidaan osittain tai kokonaan korvata toimijoille kasvintuhoojan hävittämiseksi (hävitettävät kasvintuhoojat) annetun torjuntapäätöksen perusteella suoritetuista hävittämistoimenpiteistä aiheutuneet välittömät ja välttämättömät kustannukset, jos kasvintuotannolle aiheutuneet vahingot ovat poikkeuksellisen suuret. Korvauksen maksamisen edellytyksenä on, että toimijalle on aiheutunut hävittämistoimenpiteistä huomattavia kustannuksia, joilla on toimijan elinkeinolle kohtuuttoman suuri merkitys tai joiden korvaaminen on toimijan elinkeinon jatkamisen kannalta tarpeellista. Hävitettäviä kasvintuhoojia ovat kasvinterveyden suojelemisesta annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (17/08) liitteissä I ja II luetellut kasvintuhoojat, joita Suomessa ei pysyvästi esiinny, sekä uudet välitöntä uhkaa kasvinterveydelle aiheuttavat tuhoajat. Korvausta voidaan maksaa vain siltä osin kuin korvausta ei makseta vakuutuksesta tai rahastosta.

Korvauksen saamisen edellytyksenä on, että kasvi, josta torjuntapäätöksen kohteena oleva hävitettävä kasvintuhooja on löydetty, on ollut korvaukseen oikeutetulla viljelijällä tuotannossa. Korvausta on haettava Ruokavirastolle osoitetulla hakemuksella kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun hakija sai tiedon kustannusten syntymisestä tai vahingon ilmenemisestä. Hakemus on toimitettava asianomaiseen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen ja siihen on liitettävä

riittävä selvitys kustannuksista ja vahingoista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus antaa lausunnon sen tekemään torjuntapäätökseen liittyvästä korvaushakemuksesta Ruokavirastolle.

Metsässä kasvaviin puihin kohdistuneesta, hävitettävää kasvintuhoojaa koskevasta torjuntapäätöksestä aiheutuneet kustannukset ja vahingot voidaan lain 30 a §:n mukaan korvata siltä osin kuin ne ylittävät säännöllisestä metsänhoidosta tai tavanomaisesta puutavaran korjuusta aiheutuvat kustannukset. Metsällä tarkoitetaan aluetta, johon sovelletaan metsälakia. Korvausta haetaan Ruokavirastolta, joka myös päättää korvauksen maksamisesta.

Korvauksiin sovelletaan maatalousalalla toimivien yritysten osalta tiettyjen maa- ja metsätalouden ja maaseutualueiden tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoilla soveltuviksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti annettua komission asetusta (EU) N:o 702/2014 (ryhmäpoikkeusasetus) sekä metsätalousalalla toimivien yritysten osalta Euroopan unionin maa- ja metsätalouden ja maaseutualueiden valtiontuesta vuosina 2014—2020 annettuja Euroopan unionin suuntaviivoja (2015/C 390/05).

2.1.1.1 Kasvintuhoojavakuutukset

Eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annettuun lakiin (664/1966) lisättiin väliaikaisesti uusi 5 §, jonka mukaan verosta vapaa on vakuutusmaksu, joka perustuu satovahinkovakuutus sopimukseen tai maatalouden alkutuotannon kasvintuhoojavakuutus sopimukseen. Laki tuli voimaan 20.3.2019 ja on voimassa vuoden 2027 loppuun. Pykälän rajauksen mukaisesti kasvintuhoojavakuutus sopimusten verovapaus koskisi ainoastaan maatalouden alkutuotannon kasvintuhoojavakuutus sopimuksia. Nykyisten valtiontukisääntöjen puitteissa metsänomistajille ei ole mahdollista myöntää tukea kasvintuhoojavakuutusten ottamiseen. Ryhmäpoikkeusasetuksessa maatalousalalla tarkoitetaan kaikkia maatalouden alkutuotannon sekä maataloustuotteiden jalostuksen tai kaupan pitämisen alalla toimivia yrityksiä.

Lain 5 §:n 3 momenttiin sisältyvän ryhmäpoikkeusasetukseen pohjautuvan rajauksen mukaan verovapauden edellytyksenä olisi, että maatalouden harjoittajan palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja maatalouden harjoittajan vuosiliikevaihto enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa. EU:n valtiontukisääntelyyn johtuvista syistä verovapaus ei pykälän 4 momentin mukaan koskisi maatalouden harjoittajaa, joka on yleisen ryhmäpoikkeusasetuksen 1 artiklan 4 kohdan c alakohdassa tarkoitettulla tavalla taloudellisesti vaikeuksissa tai jota koskee mainitun artiklan 4 kohdan a alakohdassa tarkoitettu Euroopan komission aikaisempaan päätökseen perustuva maksamaton perintämääräys, jossa tuki on julistettu sääntöjenvastaiseksi ja sisämarkkinoille soveltumattomaksi.

Tukeen sovellettaisiin eräiden valtion tukea koskevien Euroopan yhteisöjen säännösten soveltamisesta annettua lakia (300/2001). Kyseisessä laissa säädetään valtion tukien valvontaan liittyvistä tukien takaisinperinnästä, tukien ilmoitusmenettelystä ja tarkastuskäynneistä sekä virkaavusta. Eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetun lain 7 §:n mukaisesti verotukseen sovellettaisiin muutoin, mitä arvonlisäverosta arvonlisäverolain (1501/1993) II osassa, oma-aloitteisten verojen verotusmenettelystä annetussa laissa (768/2016) ja veronkantolaissa (11/2018) tai muussa laissa säädetään. Verotuki rinnastettaisiin siten menettelyllisesti vakuutusmaksuveroasioihin. Tämä koskisi muun muassa oikaisuvaatimusta ja muutoksenhakua.

Satovahinko- ja kasvintuhoojavakuutusten vakuutusmaksuveron poistamisen oletetaan laskevan näiden vakuutusten hintaa ja lisäävän niiden kysyntää. Hintaa voisi laskea myös kysynnän kasvusta johtuva vakuutuksenottajien määrän kasvu.

2.1.1.2 Ahvenanmaan asema

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 15 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat maa- ja metsätaloutta. Esityksen alaan kuuluvat säännökset kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntötoimet julkaistaan Ahvenanmaan säädöskokoelmassa (Ålands författningssamling).

2.1.1.3 Käytäntö

Vaarallisten kasvitautien ja tuholaiden esiintymistä valvotaan viljelmillä, viheralueilla, metsissä, myymälöissä sekä maahantuonnissa ja viennissä tehtävillä tarkastuksilla. Erityisen tärkeää on, ettei taimien ja muun lisäysaineiston tuotannossa esiinny vaarallisia kasvitauteja ja tuholaisia, jotta ne eivät pääse leviämään uusille alueille.

Ruokaviraston valvontaa varten pitämässä kasvinsuojelurekisterissä oli vuonna 2018 taimitarhoja noin 200. Kasvihuoneviljelmistä rekisterissä oli 652 kesä- ja ruukkukukkaviljelmää ja –taimituottajaa sekä 5 vihannesten taimituottajaa. Ainoastaan vihanneksia tai marjoja tuottavat kasvihuoneviljelmät eivät kuulu Ruokaviraston rekisteriin.

Tuontitarkastusten määrä vaihtelee vuosittain sen mukaan, paljonko terveystodistuksen vaativia kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita tuodaan maahan. Kaikki tällaiset tuotteet tarkastetaan pääsääntöisesti maahantuonnin yhteydessä, mutta osalle tuotteista on säädetty alennetut tarkastusprosentit. Suomessa sovelletaan hedelmien ja vihannesten sekä Venäjältä peräisin olevan havupuun tarkastuksessa alennettuja tarkastusprosentteja.

Markkinavalvontaa tehdään pistokokeina sellaisille sisämarkkinoilla oleville tuotteille, joiden mukana voi helposti levitä kasvintuhoojia. Valvonta tulee tehdä tasapuolisesti, painottaen sitä kuitenkin suuririskisimpiin tuotteisiin ja markkinoinnin vaiheisiin.

EU:n ulkopuolisiin maihin vietäviä kasvinterveystodistusta vaativia kasvituotteita tarkastetaan vientihetkellä tai ennakolta tuotantopaikalla tehtävänä vientivalmiustarkastuksena.

Kartoituksilla selvitetään tuhoajan esiintymistä koko maassa tai tietyllä alueella kuten tuotantopaikalla. Kartoituksia tehdään tuhoojakohtaisesti ja osana muita tarkastuksia. Tuotantopaikkavalvonnassa mahdollisen kartoituksen lisäksi selvitetään, täyttääkö toiminta lainsäädännön vaatimukset. Todeen kasvintuhoojaesiintymän hävittämistä valvotaan toimenpidevalvonnoilla.

Kasvinterveyden valvontaa tekevät Ruokaviraston, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja Tullin kasvintarkastajat sekä Ruokaviraston valtuuttamat tarkastajat. Tarkastustoimintaa ohjaa Ruokaviraston kasvinterveysyksikkö. Elintarviketurvallisuusvirasto, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja valtuutetut tarkastajat tekivät vuonna 2018 yhteensä 4914 tarkastusta. Lukuun sisältyy tuonti-, sisämarkkina- ja vientivalvonta sekä kartoitukset. Tarkastusten yhteydessä otettiin yhteensä 5059 näytettä, jotka tutkittiin Elintarviketurvallisuusviraston kasvianalytiikan Lappeenrannan ja Viikin laboratorioissa. Tulli teki vuonna 2018 kolmasmaatuonnin kasviseeriin kohdistuneita asiakirjatarkastuksia 1291 ja 864 kasvierän fyysistä tarkastusta. Usein joidenkin vaarallisten kasvintuhoojien esiintymiä, kuten koloradonkuoriaisia, löydetään esimerkiksi kansalaisilta saatujen havaintoilmoitusten perusteella.

Metsissä kartoitetaan muun muassa vaarallisen kasvintuhoojan mäntyankeroisen esiintymistä. Saha- ja puutavaran tuotannossa valvotaan vientivaatimusten kuten kansainvälisen ISPM 15 - standardin mukaisten käsittely- ja merkintävaatimusten täyttymistä.

Kasvintuhoojien lisäksi tuotantopaikoilla valvotaan kasvinterveys- ja taimiaineistolainsäädäntöön perustuvien rekisteröintivelvoitteiden täyttymistä sekä laatu- ja merkintävaatimusten täyttymistä.

Valvonnassa annetaan pääasiassa eräkohtaisia maahantuonti- ja markkinointikieltoja sekä torjuntapäätöksiä vaarallisten kasvintuhoojien hävittämiseksi esimerkiksi tuotantopaikoilta. Vuonna 2017 kiellettiin yhteensä 28 kasvieron maahantuonti puuttuvien tai virheellisten terveystodistusten, havaittujen tuhoojien tai muiden puutteiden takia. Suurin osa maahantuontikielloista koski puutavaraa, haketta ja puupakkausmateriaalia. Sisämarkkinakaupassa markkinointikieltoja annettiin 50. Kasvintuhoojien torjuntapäätöksiä annettiin 55. Vientivalvonnassa ei ollut huomautettavaa. Tehtyjen päätösten lukumäärä oli samalla tasolla kuin aiempina vuosina.

Ruokavirasto voi päättää kasvintuhoojan torjuntapäätöksestä aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta toimijalle. Vuodesta 2014 alkaen viisi toimijaa on hakenut kasvintuhoojan torjuntapäätöksestä aiheutuvien kustannusten korvaamista. Elintarviketurvallisuusvirasto on näissä tapauksissa päättänyt, että edellytykset eivät täytyneet. Metsään kohdistuvasta kasvintuhoojan (aasianrunkojäärä) torjuntapäätöksestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta on hakenut ja saanut yksi toimija vuonna 2016.

Tuomioistuinratkaisuja kasvintuhoojia koskevista torjunta- ja korvauspäätöksistä

Korkein hallinto-oikeus on antamassaan ratkaisussa KHO 2018:105 arvioinut kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain 30 §:n 1 momentissa säädettyjen korvauksen maksamisen edellytysten täyttymistä. Elintarviketurvallisuusvirasto oli hylännyt yhtiön hakemukset yhtiölle kasvintuhoojan torjuntapäätösten täytäntöönpanon johdosta aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta. Yhtiö oli valittanut Helsingin hallinto-oikeuteen, joka oli hylännyt valituksen. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan, arvioitaessa torjuntapäätöksen täytäntöönpanosta aiheutuneiden kustannusten poikkeuksellista suuruutta sekä merkitystä ja mahdollista kohtuuttomuutta yhtiön elinkeinon kannalta voitiin ottaa huomioon myös se, missä määrin toimija oli voinut omilla toimenpiteillään vaikuttaa vahinkojen syntymiseen. Tässä arvioinnissa merkitystä oli sillä, että yhtiön taimitarhalla oli havaittu kyseistä kasvintuhoojaa jo vuodesta 2004 lähtien ja yhtiöllä oli siten ollut tieto kasvivalikoimansa riskialttiudesta ja kokemusta myös kasvintuhoojan torjuntatoimista. Korvausten maksaminen ei ollut tarpeen myöskään elinkeinotoiminnan jatkamisen kannalta. KHO tutki valituksen ja katsoi, että perusteita hallinto-oikeuden päätöksen muuttamiseen ei ollut.

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä 5.12.2018 (KHO taltionumero 5767) on arvioitu yksityisellä kiinteistöllä sijaitsevien koivujen kaatamista aasianrunkojäärän esiintymän selvittämiseksi ja leviämisen estämiseksi. Aasianrunkojäärä on vaaralliseksi luokiteltu kasvintuhooja. Komission täytäntöönpanopäätös (EU) 2015/893 edellyttää, että tuhoajan hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi saastuneeksi määritellyltä vyöhykkeeltä kaikki lehtipuut tulee kaataa ja tutkia. Poikkeustapauksissa toimivaltainen viranomainen voisi kuitenkin päättää, että puita ei tarvitse kaataa niiden erityisen yhteiskunnallisen, kulttuurisen tai ympäristöön liittyvän arvon vuoksi. Elintarviketurvallisuusvirasto katsoi, että puita ei voida säästää mainitulla poikkeusperusteella. Kiinteistön omistajat valittivat päätöksestä hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen. Kiinteistön omistajat valittivat päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka tutki valituksen ja hylkäsi sen.

2.1.2 Muu lainsäädäntö

Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta

Haitallisten vieraslajien ja niistä aiheutuvien vahinkojen hallinta liittyy läheisesti kasvinterveyden suojeluun. Kasvinterveyden suojelemisesta annetussa laissa tarkoitetut kasvintuhoojat eivät kuitenkaan kuulu vieraslajisäädösten soveltamisalaan. Vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annettu laki (1709/2015) täydentää haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1143/2014 (vieraslajiasetus) soveltamista. Tavoitteena on vähentää ja estää vahinkoja, joita haitallisista vieraslajeista aiheutuu luonnon monimuotoisuudelle ja siihen perustuville ekosysteemipalveluille sekä ihmisten terveydelle, turvallisuudelle ja taloudelle.

Unionin luetteloon kuuluvalla haitallisella vieraslajilla tarkoitetaan vieraslajiasetuksen 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luetteloon kuuluvaa haitallista vieraslajia. Lakia voidaan soveltaa myös kansallisesti merkityksellisinä pidettäviin haitallisiin vieraslajeihin, joista voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

Lain mukaan vieraslajia ei saa pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää tai muulla vastaavalla tavalla käsitellä siten, että se voi päästä ympäristöön. Tämä ei kuitenkaan koske kasvin taimien istuttamista tai kasvin siementen kylvämistä pihapiiriin, pellolle tai rakennetulle alueelle, jos ei ole vaaraa lajin leviämisestä istutus- tai kylvöalueen ulkopuolelle. Kielto ei myöskään koske vieraslajina pidettävän makroeliön käyttöä biologisessa torjunnassa tai pölytyksessä, milloin se kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain 9 a ja 9 b §:n nojalla on sallittu.

Vieraslajeilla tarkoitetaan yleisesti eliölajeja, jotka ovat levinneet luontaisten esiintymisalueidensa ulkopuolelle ja pystyvät siellä myös lisääntymään. Vieraslajeista voi aiheutua mittavia taloudellisia vahinkoja. Monet haitalliset vieraslajit ovat merkittäviä maa- ja metsätalouden tuholaisia. Vieraslajit voivat toimia tautien kuljettajina. Tarkoituksellisesti Suomeen tuodaan vieraslajeista erityisesti hyötykasveja viljelyyn ja koristekasveiksi, kalalajeja vesiviljelyyn sekä riistalajeja metsästystä ja tarhausta varten. Vieraslajeja tuodaan myös esimerkiksi bioenergian lähteeksi, lääkkeiksi ja biologiseen torjuntaan. Tuonti mahdollistaa vieraslajien leviämisen edelleen, jos laji päästetään tietoisesti tai tahattomasti luontoon.

Vieraslajien tahaton kulkeutuminen liikennevälineiden, raaka-aineiden ja esimerkiksi pakkausmateriaalien mukana on yleistynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Näiden mukana vieraslajeja kulkeutuu erityisesti siemeninä, munina, tauteina, loisina tai muiden lajien mukana.

Taimiaineistolaki

Taimiaineistolain (1205/1994) tarkoituksena on varmistaa, että markkinoilla on vain sellaista puutarhakasvien taimiaineistoa, joka täyttää säädetyt vähimmäislaatuvaatimukset ja on merkitty taimitodistuksella. Laki ei koske taimiaineiston vähäistä markkinointia, tuotantoa tai maahan-tuontia, jota ei harjoiteta ammattimaisesti. Taimiaineistolailla ja sen nojalla annettavilla säädöksillä on pantu täytäntöön asiaa koskeva EU-lainsäädäntö. Kasvintuhoojien torjumiseen ja niiden leviämisen estämiseen sovelletaan lisäksi kasvinterveyden suojelemisesta annettua lakia.

Puutarhakasvien taimiaineistolla tarkoitetaan laissa hedelmäpuiden ja marja-, koriste- ja vihannekasvien taimia ja muuta lisäysaineistoa, ei kuitenkaan vihanneskasvien siemeniä. Säätely koskee taimiaineiston ammattimaista tuotantoa markkinointia varten, varastointia, maahantuontia ja kauppaa. Lisäksi lain tarkoituksena on taata riittävien tietojen antaminen puutarhakasvien taimiaineistosta sen ostajille ja muille käyttäjille. Maahan tuotavan, Suomessa markkinoitavan

HE 11/2019 vp

sekä Euroopan talousalueelle vietävän taimiaineiston tulee täyttää taimiaineiston laatua ja kasvien terveyttä koskevat vaatimukset, joista säädetään vihanneskasvien taimiaineiston tuottamisesta ja markkinoinnista annetulla maa- ja metsätalousministeriön päätöksellä (määräyskokoelman Nro 41/1996, DNro 1518/543/96), koristekasvien taimiaineiston tuottamisesta ja markkinoinnista annetulla maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (määräyskokoelman Nro 96/2000 DNro 3226/565), hedelmä- ja marjakasvien taimiaineiston tuottamisesta, markkinoinnista ja maahantuonnista annetulla maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (määräyskokoelman Nro 5/17, DNro 140.01.04/2017) ja hedelmä- ja marjakasvien varmennetusta taimiaineistosta annetulla maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (määräyskokoelman Nro 6/17, DNro 195/01.04/2017).

Taimiaineistoa saa markkinoida vain Ruokaviraston valvontaa varten pitämään rekisteriin merkitty taimien toimittaja. Taimiaineisto, joka myydään ammattimaiseen jatkokasvatukseen tai toiselle yritykselle edelleen myytäväksi, on varustettava taimitodistuksella, joka sisältää taimiaineiston käytön kannalta tarpeelliset tiedot.

Taimiaineistolain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamisen valvonnasta ja valvonnan järjestämisestä vastaa Ruokavirasto, joka käyttää valvonnassa apunaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia sekä valvontatehtävään kirjallisesti valtuuttamiaan tarkastajia. Valvontaviranomainen voi kieltää Euroopan talousalueelta peräisin olevan taimiaineiston erän markkinoinnin sekä Euroopan talousalueen ulkopuolisesta valtiosta peräisin olevan erän markkinoinnin tai maahantuonnin, jos taimiaineisto, sen pakkaaminen tai sitä koskevat merkinnät eivät täytä niille taimiaineistolaisissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä asetettuja vaatimuksia. Jos taimiaineiston markkinointi tai maahantuonti on kielletty, valvontaviranomainen voi määrätä taimiaineiston vietäväksi maasta tai hävitettäväksi. Päätökseen voidaan liittää ehtoja sen täytäntöönpanossa noudatettavasta menettelystä. Hävittämismääräys on annettava uhalla, että määräyksen mukaisesti suorittamatta jäänyt hävittäminen teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Koristekasvien taimiaineiston tuottamisesta ja markkinoinnista annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (Nro 96/00) 5 §:n mukaan taimiaineisto, jossa on viljelyvaiheessa silmävaraisesti havaittavissa kasvintuhoojia tai merkkejä taikka oireita haitallisista organismeista tai taudeista, on välittömästi käsiteltävä sopivalla tavalla taikka tarvittaessa hävitettävä. Vastaava säännös sisältyy hedelmä- ja marjakasvien taimiaineiston tuottamisesta, markkinoinnista ja maahantuonnista annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (Nro 5/17) 5 §:ään. Samanlainen säännös sisältyy myös vihanneskasvien taimiaineiston tuottamisesta ja markkinoinnista annetun maa- ja metsätalousministeriön päätöksen (Nro 41/96) 4 §:ään. Sääntelyn kohteena ovat kasvintuhoojat sekä muut taimiaineiston laadulle haitalliset organismit ja aineiston laatu tuotannon kannalta.

Taimiaineistolain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus. Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta markkinointia varten tuottaa, markkinoi, maahantuo tai vie Euroopan talousalueelle taimiaineistoa, joka ei täytä taimiaineistolaisissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä taimiaineistolle asetettuja vaatimuksia.

Siemenlaki

Siemenlain (600/2019) tarkoituksena on ylläpitää ja edistää korkealaatuista kasvintuotantoa edistämällä hyvälaatuisen ja Suomen kasvuolosuhteisiin sopivien siementen tuotantoa ja käyttöä sekä tarvittavien tietojen antamista siemenestä. Lakia sovelletaan maatalous- ja puutarhakasvien lisäysaineistona käytettäviin siemeniin ja niiden tuotantoon, markkinoille saattamiseen,

HE 11/2019 vp

maahantuontiin ja maastavientiin. Siemenellä tarkoitetaan myös siemenperunoita. Kasvintuhoojien torjumiseen ja leviämisen estämiseen sovelletaan lisäksi lakia kasvinterveyden suojelemisesta.

Markkinoille saa saattaa vain kansalliseen kasvilajikeluetteloon hyväksytyjä tai unionin viljelykasvilajien luettelossa olevien lajikkeiden siemeniä. Sertifioidulla siemenellä tarkoitetaan viranomaisen tarkastamia, lainsäädännön laatuvaatimukset täyttäviä virallisesti varmennettuja siemeniä. Lisäysaineistona käytettäväksi saa markkinoida vain sertifioitua siementä. Lisäksi markkinoille saa saattaa vihanneskasvien standardisiemeniä, jotka ovat riittävän lajipuhtaita, tunnistettavia ja täyttävät vaatimukset.

Ruokavirasto toimii siemenlain mukaisena valvontaviranomaisena. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset valvovat siementen markkinointia toimialueellaan. Siementen maahantuontia valvoo Ruokaviraston ohella Tulli.

Ruokavirasto voi kieltää siemeniä markkinoille saattamisen tai pakkaamoa saattamista siemeniä markkinoille, jos säädetty vaatimukset eivät täyty. Kielto voidaan määrätä myös määräaikaisena, jos puutteellisuus on mahdollista poistaa. Jos asia ei siedä viivytystä, Ruokaviraston lisäksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tai Tulli kieltää siemeniä markkinoille saattamisen väliaikaisesti ja Ruokaviraston on viivytyksettä ratkaistava asia.

Siemenlain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus. Rangaistukseen on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta tuottaa tai saattaa markkinoille siemeniä vastoin lain säännöksiä.

Laki metsätuhojen torjunnasta

Metsätuhojen torjunnasta annetun lain (1087/2013, jäljempänä *metsätuholaki*) tarkoituksena on metsien hyvän terveydentilan ylläpitäminen ja metsätuhojen torjuminen. Metsätuholla tarkoitetaan laissa hyönteisten, muiden selkärangattomien eliöiden, sienten, bakteerien ja virusten metsässä kasvaville puille aiheuttamia sellaisia tauteja ja puiden kasvun tai laadun heikkenemistä, joista aiheutuu taloudellista vahinkoa. Lakia sovelletaan metsässä ilmeneviin metsätuhoihin, terminaali- ja tehdasvarastoihin sekä alueen sijainnista riippumatta puutavaran hakkuupaikkoihin ja välivarastoihin.

Metsäpuissa esiintyvien vaarallisten kasvintuhoojien torjumiseen ja niiden leviämisen estämiseen sovelletaan lisäksi kasvinterveyden suojelemisesta annettua lakia. Metsätuholakia voidaan soveltaa sellaisten tuhojien hallintaan, jotka eivät kuulu kasvinterveyslainsäädännön piiriin mutta voivat muulla tavoin heikentää puiden kasvua tai laatua niin, että tästä aiheutuu taloudellista vahinkoa.

Maa- ja metsätalousministeriöllä on oikeus laajan metsätuhon leviämisen tai syntymisen estämiseksi määrätä maanomistajat tai Suomen metsäkeskus poistamaan metsästä puita tai suorittamaan muita tarvittavia toimenpiteitä, joista etusijalle on asetettava biologiset ja mekaaniset torjuntakeinot. Metsätuhojen torjunnasta annetun lain säännösten rikkomisesta on säädetty sakkorangaistus.

Kestävän metsätalouden määräaikainen rahoituslaki

Kestävän metsätalouden määräaikaisen rahoituslain (34/2015) tarkoituksena on muun muassa lisätä metsien kasvua, turvata metsien biologista monimuotoisuutta ja edistää metsien sopeutu-

mista ilmastonmuutokseen. Laki tuli voimaan 1.6.2015, ja se on voimassa vuoden 2020 loppuun. Lain mukaan Suomen metsäkeskus voi myöntää tukea muun muassa metsäluonnolle haitallisten vieraskasvilajien hävittämiseen ja niiden leviämisen estämiseen metsätalousmaalla.

2.2 EU:n lainsäädäntö ja kansainvälinen kehitys

2.2.1 Kasvinterveysasetus

Kasvinterveysasetus tuli voimaan 13.12.2016 ja tulee sovellettavaksi pääosin 14.12.2019. Asetus korvaa ja kumoaa kasvinterveysdirektiivin.

Asetuksen tavoitteena on suojella unionin viljelykasvien ja julkisten ja yksityisten viheralueiden ja metsien terveyttä sekä turvata samalla unionin biologinen monimuotoisuus ja ympäristö ja varmistaa kasvien laatu.

Suurimmat muutokset nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna liittyvät kasvintuhoojien luokitteluun, kasvien tuontiin EU:n ulkopuolelta, kasvipassin käyttöön, kasvintuhoojien ennaltaehkäisytehostamiseen ja tuhoojaesiintymien torjuntatoimien tehostamiseen.

Asetuksen 1 artiklan 1 mukaan asetuksessa vahvistetaan säännöt siitä, miten määritellään kasveille tai kasvituotteille haitallisten taudinaiheuttajien, eläinten tai loiskasvien minkä tahansa lajin, kannan tai biotyypin (jäljempänä *tuhoojat*), aiheuttamat kasvinterveysriskit ja toimenpiteet kyseisten riskien pienentämiseksi hyväksyttävälle tasolle.

Asetus kattaa sekä karanteenituhoojat että laatua heikentävät tuhoojat. Laatua heikentäviä tuhoojia säännellään nykyisin siementen sekä kasvien lisäysaineiston markkinoille saattamista käsittelevillä direktiiveillä. Asetuksen liitteissä esitetään kriteerit, joiden mukaisesti tuhoojat luokitellaan karanteenituhoojiksi, unionikaranteenituhoojiksi tai laatua heikentäviksi tuhoojiksi. Asetuksen liitteissä määritetään myös kasvintuhoojariskien hallintaa koskevat periaatteet ja toimenpiteet.

Karanteenituhoojat esitetään asetuksessa käsitteellisesti, ja ne luetellaan myöhemmin alemman asteisilla säädöksillä joko unionikaranteenituhoojina tai suoja-aluekaranteenituhoojina. Unionikaranteenituhoojat vaativat hävittämistoimenpiteitä koko unionin alueella, kun taas suoja-aluekaranteenituhoojien tapauksessa hävittämistoimenpiteitä edellytetään ainoastaan täsmennyillä suoja-alueilla, joilla tiettyjä tuhoojia ei esiinny, vaikka niiden tiedetään esiintyvän unionin alueen muissa osissa. Asetuksessa komissiolle siirretään valta luetteloida tietyt unionikaranteenituhoojat prioriteettituhoojiksi. Myös istutettavaksi tarkoitettujen kasvien laatuun heikentävästi vaikuttavat tuhoojat luetellaan myöhemmin täytäntöönpanosäädöksissä.

Asetuksessa säännellään kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden aiheuttamien riskien hallintatoimenpiteistä sekä tuhoojariskin arvioinnista ja riskiperusteisista sekä ennaltaehkäisivistä toimenpiteistä. Jäsenvaltiot veloitetaan toteuttamaan kasvintuhoojien esiintymisen varalta seuranta. Jos tuhoojia havaitaan, jäsenvaltioiden on toteuttava hävittämistoimenpiteitä. Niihin kuuluu muun muassa toimenpiteitä, joissa määritetään rajoitettu alue, joka käsittää saastuneen alueen ja sitä ympäröivän puskurialueen. Laatua heikentävien tuhoojien osalta ei sovelleta seuranta- ja hävittämisvelvoitteita, vaan ne kuuluvat toimijan omavalvontaan.

Asetuksessa annetaan yksityiskohtaiset säännöt, jotka koskevat ilmoittamista karanteenituhoojien esiintymisestä, toimenpiteitä kyseisten tuhoojien hävittämiseksi, mukaan luettuna hävittämistoimenpiteiden kohteena olevien alueiden rajoittaminen, tuhoojien esiintymistä koskevia

kartoituksia sekä prioriteettituhoojien esiintymiä koskevien valmius- ja toimintasuunnitelmien laatimisesta.

Asetuksessa edellytetään, että tietynlaista toimintaa harjoittavat ammattimaiset toimijat on rekisteröitävä rekisteriin sekä vahvistetaan rekisteröintiä koskevat vaatimukset ja poikkeukset näistä vaatimuksista. Ammattimaisten toimijoiden on pidettävä kirjaa niille toimitetuista ja niiden muille toimittamista kasvipassia vaativista kasveista, kasvituotteista ja muista tavaroista.

Asetuksessa säädetään kasvipassin pakollisesta käytöstä, kun kyse on EU:n sisällä tapahtuvista kasviaineiston siirroista. Kasvipassissa vahvistetaan, että siirrettävä aineisto on karanteenituhoojia ja laatua heikentäviä tuhojia koskevan lainsäädännön mukainen, eli vapaa tuhojista ja täyttää lainsäädännön erityisvaatimukset. Asetuksessa säädetään kasvipassin yksinkertaistamisesta ja vakiinnuttamisesta. Kasvipassin antaa pääsääntöisesti toimija toimivaltaisten viranomaisten valvonnassa. Toimijoiden on säilytettävä lähetysten jäljittämiseen tarvittavat tiedot. Jos kasviaineiston yhteydessä vaaditaan sekä kasvipassi että kasvien lisäysaineistoa koskevan EU:n lainsäädännön mukainen vakuustodistus, ne pitää yhdistää yhteen asiakirjaan. Kasvipassi vaaditaan kaikille istutettavaksi tarkoitetuille kasveille. Myytäessä muille kuin ammattimaisille loppukäyttäjille, vaaditaan kasvipassi vain tietyissä tapauksissa, Suomessa esimerkiksi tulipolteen isäntäkasveille.

Lisäksi annetaan sääntöjä, jotka koskevat luvan antamista sahatavaran, puisen pakkausmateriaalin tai sen valmistamiseen tarkoitetun puutavaran merkitsemiseen kansainvälisen kasvinsuojelutoimenpidestandardin (ISPM) nro 15 (Regulation of wood packaging material in international trade) mukaisesti.

Asetuksessa on tietyille kolmansista maista tuotaville kasveille, kasvituotteille ja muille tavaroille vaatimus kasvinterveystodistuksesta. Täytäntöönpanosäädöksillä luetellaan tiettyjä kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita koskevia kieltoja liittyen unioniin tuontiin ja tuontejä ja siirtoja unionissa koskevia erityisvaatimuksia. Lisäksi täytäntöönpanosäädöksillä annetaan säännökset, jotka koskevat kolmansien maiden toteuttamien toimien tunnustamista unionin toimenpiteitä vastaaviksi sekä poikkeuksia kieltoihin. Myös kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden siirroista suoja-alueille ja suoja-alueilla annetaan sääntöjä alemman asteisella säädöksellä.

Myös matkustajien matkatavaroissaan unioniin tuomat säännellyt kasvit, kasvituotteet ja muut tavarat ovat säädettyjen vaatimusten ja kieltojen alaisia.

Asetuksessa säädetään vientiä edeltävän todistuksen käyttöönotosta sellaisissa tapauksissa, joissa kasviainesta viedään jäsenvaltiosta, joka ei ole alkuperäjäsenvaltio. Vientiä edeltävä todistus korvaa nykyisin käytössä olevan epävirallisen ohjeasiakirjan.

Jäsenvaltioiden toimittamia ilmoituksia ja raportointia varten komissio perustaa sähköisen ilmoitusjärjestelmän.

Kasvinterveysasetuksessa komissiolle on siirretty valtaa antaa delegoituja säädöksiä ja täytäntöönpanovaltaa antaa alemman asteisia säädöksiä, joilla täydennetään asetusta. Näistä kasvinterveysasetuksen yhdenmukaisen soveltamisen kannalta tärkeimmät ovat seuraavat:

Delegoidut säädökset koskien:

- prioriteettituhoojien luetteloa (asetuksen artikla 6)
- poikkeuslupaa tieteelliseen toimintaan (asetuksen artiklat 8, 48 ja 58)
- poikkeuksia kasvipassivaatimukseen pienille määrille loppukuluttajalle (artikla 81 kohta 2)

HE 11/2019 vp

- kriteereitä, jotka ammattimaisen toimijan on täytettävä saadakseen viranomaiselta kasvipassin myöntöluvan (asetuksen artikla 89 kohta 2)

Täytäntöönpanosäädökset, joissa komissiota avustaa pysyvä kasvi-, eläin-, elintarvike- ja rehu-komitea:

- kasvipassin muoto hyväksytty ja julkaistu asetusnumerolla (EU) 2017/2313 (asetuksen artikla 83 kohta 7)
- vaatimus kasvipassista loppukäyttäjälle suoja-alueilla tietyille kasveille, artikla 81 kohta 1 b ja jäljitettävyyškoodin käyttäminen, artikla 83 (2),
- vakavan riskin kasvit tuonnissa (artikla 42) ja poikkeus kasvinterveystodistusvaatimuksesta (artikla 73),
- karanteeniasemat ja erityistilavaatimukset liittyen poikkeuslupa-an tieteelliseen työhön, artikla 61 (2),
- säädös kasvintuhoojien vastaisista suoja-toimenpiteistä sisältää:
- laatuun heikentävästi vaikuttavien tuhoojien lista ja mahdolliset toleranssit, art. 37,
- unionikaranteenituhoojien lista, art. 5,
- suoja-alueet ja suoja-alueituhoojien lista, art. 32 (3),
- tuontikellot ja erityisvaatimukset tuonnissa ja siirroissa sisämarkkinoilla, artiklat 40 ja 41,
- lista kasveista, joiden tuonti suoja-alueille kielletty, art. 53(2),
- lista kasveista, joiden tuonnissa erityisvaatimuksia tai ekvivalenssi, art. 41(2),
- lista sisämarkkinakuljetuksia koskevista rajoituksista, art. 41(2),
- lista laatuun heikentävästi vaikuttavista tuhoojista koskevista toimenpiteistä, art. 37(4),
- lista kasvien tuontiin ja siirtoihin suoja-alueilla liittyvistä erityisvaatimuksista, art. 54(2),
- lista kasvinterveystodistusta vaativista kasveista, art. 72 (1) ja art. 73),
- lista kasveista ja kolmansista maista, joilta edellytetään suoja-alueelle tuomiseen kasvinterveystodistusta, art. 74 (1),
- lista kasvipassia edellyttävistä kasveista, art. 79 (1),
- lista suoja-alueen kasvipassia edellyttävistä kasveista, art. 80 (1).

Näiden alemman asteisten säädösten on määrä tulla voimaan ennen kasvinterveysesetuksen soveltamisen alkamista.

2.2.2 Valvonta-asetus

Valvonta-asetus (EU) 2017/625 tuli voimaan 27.4.2017 ja se tulee sovellettavaksi pääosin 14.12. 2019. Asetus koskee elintarvike- ja rehulainsäädännön ja eläinten terveyttä ja hyvinvointia, kasvien terveyttä ja kasvinsuojeluaineita koskevien sääntöjen soveltamisen varmistamista. Asetus korvaa ja kumoaa rehu- ja elintarvikelainsäädännön sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia koskevien sääntöjen mukaisuuden varmistamiseksi suoritetusta virallisesta valvonnasta annetun Euroopan Parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 882/2004.

Tarkoituksena on uudistaa ja yksinkertaistaa virallista valvontaa. Asetuksessa säädetään EU-tason yhdenmukaisista säännöistä, joilla pyritään luomaan kattava ja johdonmukainen toimintatapa koko elintarvikeketjun viralliselle valvonnalle. Erityisesti yhdistetään virallista valvontaa koskevat säännöt yhteen asetukseen erityisalioilla, joita tällä hetkellä säännellään erillisillä säännöillä (esimerkiksi kasvien terveystarkastukset).

Elintarvikeketjun terveyden korkea taso riippuu siitä, valvotaanko EU:n vaatimusten täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Asetuksen mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi suoritettava virallista valvontaa säännöllisesti, riskien mukaan ja sopivalla tiheydellä kaikilla elintarvikeketjua koskevan unionin lainsäädännön sääntelemillä aloilla ja kaikkien sen piiriin kuuluvien toimijoiden, toimien, eläinten ja tavaroiden osalta.

Samalla kevennetään hallinnollista taakkaa poistamalla päällekkäisiä vaatimuksia ja soveltamalla tietyissä tilanteissa joustavampaa toimintamallia esimerkiksi niin, että tietyissä tapauksissa voidaan tilapäisesti poiketa virallisten laboratorioiden pakollista akkreditointia koskevista edellytyksistä. Asetuksen kattamilla aloilla säädetään näytteenotosta ja laboratorioanalyysistä, testauksesta ja diagnooseista, mikä tarkoittaa, että ne kuuluvat virallisen valvonnan ja seurannan piiriin. EU:n ulkopuolisista maista tuotavien tuotteiden valvonnassa otetaan käyttöön yhteiset ja kattavat säännöt.

Asetuksella selkeytetään hallinnollista apua ja yhteistyötä koskevia sääntöjä lisäämällä niiden käytettävyyttä ja vaikuttavuutta välineinä puuttua rajat ylittäviin tilanteisiin, joissa määräyksiä ei noudateta.

Asetuksen mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisten viranomaisten käytävissä on riittävät resurssit virallista valvontaa varten. Asetuksessa säilytetään nykyinen pakollisten maksujen järjestelmä.

Asetuksella luodaan lisäksi uusi yhdenmukainen tiedonhallintajärjestelmä virallista valvontaa varten. Tavoitteena on tehostaa tiedon ja asiakirjojen vaihtoa toimivaltaisten viranomaisten välillä ja komission kanssa.

Virallista valvontaa koskevassa asetuksessa komissiolle on siirretty valtaa antaa delegoituja säädöksiä ja täytäntöönpanovaltaa antaa alemman asteisia säädöksiä, joilla täydennetään asetusta. Näistä valvonnan yhdenmukaisen soveltamisen kannalta tällä hetkellä tärkeimmät ovat seuraavat:

Delegoidut säädökset koskien:

- tapauksia ja edellytyksiä, joilla yhteinen terveystilaa koskeva tuloasiakirja seuraa lähetyksen mukana määräpaikkaan asti (artikla 50)
- rajatarkastusasemilla suoritettavasta valvonnasta annettavat erityissäännöt (artikla 51)
- valvontaa muualla kuin rajatarkastusasemilla, artikla 53
- rajatarkastusasemia koskevia erityissääntöjä, artikla 62, artikla 64 kohta 2 ja kohta 5)
- sääntöjä erityisesti virallisesta valvonnasta, artikla 77 kohta 1. d (puinen pakkausmateriaali)

Täytäntöönpanosäädökset, joissa komissiota avustaa pysyvä kasvi-, eläin-, elintarvike- ja rehu-komitea:

- toimijoiden ja viranomaisten yhteistyöstä ja tiedonvaihdosta (artikla 15 kohta 4.)
- sääntöjen noudattamisen toteamiseksi tehdyn valvonnan yhdenmukaiset tarkastustiheydet (artikla 22 kohta 3.)
- riskiperusteiset näytteet rajatarkastusasemilla (artikla 46)
- asiakirja-, tunnistus- ja fyysisen tuontitarkastuksen yksityiskohdat (artikla 52)
- kasvinterveystodistusta tuonnissa vaativien lähetysten tunnistus- ja fyysisen tarkastuksen tiheydet (artikla 54 kohta 3.)
- tuloasiakirjan muoto ja ennakkoilmoitusten määräajat tuonnissa (artikla 58)
- rajatarkastusasemia koskevat yksityiskohtaiset säännöt (artikla 64 kohta 4.)
- yhdenmukaiset viranomaisten yhteistyöjärjestelyt tuonnissa (artikla 75 kohta 2.)
- virallisen tiedonhallintajärjestelmän (IMSOC) toiminta (artikla 134).

Näiden alemman asteisten säädösten on määrä tulla voimaan ennen valvonta-asetuksen soveltamisen alkamista.

Asetuksen artikloissa 92—94 säädetään EU:n kasvintuhoojaverailulaboratorioista. Komissio on päättänyt perustaa viisi EU:n kasvintuhoojaverailulaboratoriota, yksi kullekin seuraavista

taksoneista: hyönteiset ja punkit, ankeroiset, bakteerit, sienet ja sienimäiset eliöt sekä virukset, viroidit ja fytoplasmat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/625 täydentämisestä perustamalla Euroopan unionin vertailulaboratorioita kasvintuhoojia varten annetulla komission delegoidulla asetuksella 2018/631/EU. Nimetyille laboratorioille asetetaan valvonta-asetuksessa velvollisuuksia ja tehtäviä.

Asetuksen artikloissa 100—101 säädetään kansallisista kasvintuhoojaverailulaboratorioista. Valvonta-asetus edellyttää, että jäsenvaltio nimeää yhden tai useamman kansallisen vertailulaboratorionsa ja ilmoittaa siitä komissiolle, EU:n vertailulaboratorioille ja muille jäsenvaltioille sekä pitää ajan tasalla olevan tiedon näistä julkisesti saatavana. Laboratorio voi sijaita jäsenvaltiossa, toisessa jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen osapuolena olevassa kolmannessa maassa. Asetuksessa nimetyille jäsenvaltion vertailulaboratorioille asetetaan velvollisuuksia ja tehtäviä.

2.2.3 Rahoitusasetus

Elintarvikeketjuun, eläinten terveyteen ja eläinten hyvinvointiin, kasvien terveyteen ja kasvien lisäysaineistoon liittyvien menojen hallinnointia koskevista säännöksistä, neuvoston direktiivien 98/56/EY, 2000/29/EY ja 2008/90/EY, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 178/2002, (EY) N:o 882/2004, (EY) N:o 396/2005, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/128/EY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1107/2009 muuttamisesta sekä neuvoston päätösten 66/399/ETY, 76/894/ETY ja 2009/470/EY kumoamisesta annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) N:o 652/2014, jäljempänä *rahoitusasetus*) perustettiin yhteinen rahoituskehys kyseisillä aloilla. Asetus tuli sovellettavaksi 30.6.2014.

Yhteistä rahoituskehystä koskevan asetuksen yleistavoitteena on myötävaikuttaa ihmisten, eläinten ja kasvien terveyden korkeaan tasoon koko elintarvikeketjussa ja siihen liittyvillä aloilla ehkäisemällä ja hävittämällä tauteja ja tuhojia sekä varmistamalla kuluttajien ja ympäristön suojelun korkea taso siten, että parannetaan samalla unionin elintarvike- ja rehuteollisuuden kilpailukykyä ja edistetään työpaikkojen luomista.

EU:n toiminnalla tuetaan kasvinterveyteen liittyvien tuhojaesiintymien hallintaa siten, että EU myöntää rahoitustukea, jota tarvitaan jäsenvaltiotasolla kiireellisten toimenpiteiden toteuttamiseksi, jotta estettäisiin kyseisten tuhojien leviäminen laajemmalle unionin alueella. Lisäksi unionin tuella helpotetaan jäsenvaltioiden välistä koordinoitua niiden kasvintuhoojien kartoittamiseksi, joihin on kiinnitettävä tarkempaa huomiota niiden taloudellisen, yhteiskunnallisen ja ympäristövaikutuksen vuoksi. Kaiken kaikkiaan EU:n yhteisrahoittamien kartoitusohjelmien ja kiireellisten toimenpiteiden toteuttaminen EU:n alueella auttaa osaltaan säilyttämään maataloustuotantoa kasvien terveyden suojelun avulla sekä suojelemaan luonnon monimuotoisuutta ja metsiä ja turvaamaan maatalouden kilpailukykyä.

EU:n rahoitusosuus on 50 prosenttia, jota voidaan tietyin ehdoin nostaa 75 ja 100 prosenttiin. Rahoitusasetuksen nojalla avustuskelpoisia ovat jäsenvaltiolle aiheutuneet henkilöstökustannukset, kustannukset palvelusopimuksista, välineiden vuokrauksesta, tarvikkeista, käsittelyaineista ja laboratoriokokeista koituvat kustannukset sekä kustannukset, jotka aiheutuvat kasvien hävittämisestä ja tilojen, maan, veden, maaperän, kasvualustojen, rakennusten puhdistuksen ja desinfioinnin korvaamisesta toimijoille. Rahoitusasetuksen nojalla on 1.1.2017 lähtien ollut myös mahdollisuus hakea EU:lta avustusta kustannuksiin, joita jäsenvaltiolle on aiheutunut korvausten suorittamisesta toimijoille tai omistajille hävitetyn tavarain arvoa. Korvaus on sen markkina-arvon rajoissa, joka kasveilla olisi ollut ilman toimenpiteiden toteuttamista, myös mahdollinen jäännösarvo vähennetään korvauksesta.

EU:n monivuotinen rahoituskehys 2021—2027. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi sisämarkkinaohjelman perustamisesta ohjelmakaudelle 2021—2027

Euroopan komissio on 7.6.2018 antanut asetusehdotuksen (COM (2018) 441 final) EU:n monivuotisesta rahoituskehystä 2021—2027, jonka sisämarkkinaohjelmalla (Single Market Programme) tuetaan mm. elintarvikeketjua ja ihmisten, eläinten ja kasvien terveyttä 1,48 mrd eurolla. Samalla rahoitusasetus kumottaisiin 31.12.2020.

Ehdotus koskee kasveja, eläimiä, ruokaa ja rehuja koskevaa alaa ja tämän alan tukikelpoisia toimia (8 artikla) ja kustannuksia sekä osallistumiskelpoisia yhteisöjä (9 artikla) ja yhteisrahoitusta koskevia sääntöjä osa-rahoitusosuuksiin (12 artikla). Tämänhetkisessä lainsäädännössä olevat enimmäisosarahoitusosuudet (50 % ja 75 % rajat ylittäviin toimiin ja maille, joiden bruttokansantuote on alle 90 % EU-keskiarvosta) eläinlääkintään ja kasvinterveyteen muuttuisivat vähimmäisosarahoitusosuuksiksi, mutta komissio voi komiteamenettelyä soveltaen alittaa vähimmäisosarahoitusosuudet esimerkiksi budjettiongelmien yhteydessä.

Komissio ehdottaa sisämarkkinaohjelmaan noin 3,6 miljardia euroa vuoden 2018 kiintein hinnoin. Sisämarkkinaohjelmalla yhdistetään nykyisin erillään olevat kuusi ohjelmaa: yritysten kilpailukyky, kuluttajansuoja, rahoituspalvelujen asiakkaat ja loppukäyttäjät, politiikan laadinta rahoituspalvelualalla, ruokaketju ja tilasto-ohjelma. Ohjelmasta on tarkoitus osoittaa 41% terveydensuojeluun, 24% kilpailukykyyn, 14% tilastoinnin kehittämiseen, 11% sisämarkkinoiden kehittämiseen ja hallintoon, 5 % standardien kehittämiseen ja 5 % kuluttajien turvallisuuden lisäämiseen.

Sisämarkkinaohjelmalla pyritään parantamaan sisämarkkinoiden toimintaa. Sen tavoitteena on tuoda rahoituskehukseen joustavuutta ja kustannustehokkuutta. Ohjelman avulla on mahdollista yhdistellä ja käyttää varoja tehokkaammin sekä välttää ohjelmien välistä päällekkäisyyksiä ja lisätä viranomaisten välistä yhteistyötä.

2.2.4 Kasvien lisäysaineistosäädökset

Kasvien lisäysaineiston ja siementen pitämistä kaupan säädellään yhteisön direktiiveissä. Päädirektiivejä on 12, joista 6 on maa- ja puutarhatalouden direktiivejä. Näiden lisäksi yhteisön tasolla on lisäysaineistosektorilla yhteensä lähes 90 muuta säädöstä. Vanhimmat direktiivit ovat vuodelta 1966, mutta direktiivejä on muutettu monin paikoin ja täydennetty vuosien mittaan. Osa direktiiveistä on kodifioitu 2000-luvun alkupuolella. Näissä direktiiveissä säännellään myös istutettaviksi tarkoitettuihin kasveihin vaikuttavista tuhoojista. Näitä tuhoojia ei tarvitse hävittää, mutta kasveja, joissa tuhoojaa esiintyy, ei saa markkinoida.

Lisäysaineistosäädösten ja kasvinterveysasetuksen yhteisvaikutuksia on lisätty kasvinterveysasetuksessa ja vältettävissä olevaa päällekkäisyyttä poistettu siirtämällä kasvinterveysasetukseen ne tuhoojat, joita tällä hetkellä säännellään kasvien lisäysaineistoa koskevilla kaupan pitämistä koskevilla direktiiveillä. Kasvinterveysasetuksessa niistä käytetään termiä ”säännelty muu kuin unionikaranteenituhooja” eli RNQP ja niillä tarkoitetaan kasvin tai lisäysaineiston ”laatuun heikentävästi vaikuttavaa tuhoojaa” (laatutuhooja). Ne luetteloidaan myöhemmin täytäntöönpanosäädöksissä.

EU:n kasvinterveysjärjestelmän ja kasvien lisäysaineistoa koskevan järjestelmän välisin uudelleenjärjestelyin on tarkoitus parantaa kyseisten järjestelmien yhdenmukaisuutta (etiketin ja kassvipassin yhdistämisen sekä rekisterien yhteiskäytön avulla) ja siten vähentää ammattimaisille toimijoille aiheutuvaa rasitetta. Ehdotetut uudet järjestelyt kuitenkin edellyttävät, että jä-

senvaltioiden kasvinterveydestä ja kasvien lisäysaineistosta vastaavien toimivaltaisten viranomaisten välistä koordinoitua lisätään. Suomessa Ruokaviraston kasvintuotannon toimialaan kuuluu jo nykyisellään molemmat järjestelmät.

2.2.5 Kansainvälinen kehitys

Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestössä (FAO) on vuonna 1951 tehty kansainvälinen kasvinsuojeluyleissopimus (International Plant Protection Convention), jäljempänä *IPPC-sopimus*. Suomi on liittynyt IPPC-sopimukseen vuonna 1961, SopS 12/1961. IPPC-sopimuksen tarkoituksena on turvata yleinen ja tehokas toiminta kasvintuhoojien kulkeutumisen ja leviämisen estämiseksi ja kehittää kansainvälistä yhteistyötä.

Sopimus toimii kehyksenä ja foorumina kansainväliselle yhteistyölle, yhdenmukaistamiselle ja teknisammattillisen tiedon vaihdolle yhdessä alueellisten ja kansallisten kasvinsuojeluorganisaatioiden kanssa. Sopimuksella on merkittävä rooli kansainvälisessä kaupassa, sillä maailman kauppajärjestön sopimus terveys- ja kasvinsuojelutoimista (WTO/SPS-sopimus) tunnustaa IPPC-sopimuksen. SPS-sopimuksessa myös viitataan IPPC-sopimuksen nojalla laadittuihin kansainvälisiin kasvinterveysstandardeihin. IPPC-sopimuksella on tällä hetkellä 183 allekirjoittajaa, pääasiassa valtiota, mutta myös Euroopan komissio on allekirjoittaja.

Euroopassa toimiva IPPC-sopimuksessa tarkoitettu alueellinen kasvinsuojelujärjestö on vuonna 1951 perustettu EPPO (Euroopan ja välimerenmaiden kasvinsuojelujärjestö). Se on hallitusten välinen alueellinen organisaatio, joka vastaa Euroopan ja Välimeren alueella kasvinsuojelun kansainvälisestä yhteistyöstä. EPPO:oon kuuluu tällä hetkellä 52 valtiota. EPPO:n tavoitteina on muun muassa kehittää toimintaohjeita viljelykasveja, metsiä ja luonnonvaraisia kasveja vahingoittavien kasvintuhoojien sekä vieraslajien kulkeutumisen ja leviämisen estämiseksi ja edistää toimenpiteitä niiden torjumiseksi.

Suomi on sitoutunut Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestön IPPC-sopimuksen velvoitteisiin sekä EPPO:n suosituksiin. Myös maailman kauppajärjestön SPS-sopimus on huomioitava EU:n lainsäädännöstä päätettäessä ja sitä sovellettaessa. Näiden sopimusten tarkoituksena on yhdenmukaistaa kasvintuhoojan käsite sekä kasvintuhoojien torjuntaa ja leviämistä estävät eri maiden säännökset siten, että niistä aiheutuisi mahdollisimman vähän haittaa kansainväliselle kaupalle.

2.3 Nykytilan arviointi

Kasvinterveysdirektiivin antamisesta tulee kaksi vuosikymmentä. Tänä aikana globalisoitunut kauppa ja kiihtyvä ilmastonmuutos ovat merkittävästi lisänneet uhkaa kasvien terveydelle haitallisten tuhoojien kulkeutumisesta unionin alueelle. Kasvinterveysdirektiivi on Suomessa pantu täytäntöön lailla kasvinterveyden suojelemisesta ja maa- ja metsätalousministeriön asetuksilla.

Jäsenvaltiot ovat kuitenkin voineet panna direktiivin täytäntöön kansallisella lainsäädännöllään hyvin eri tavoin. Lainsäädännön soveltamisessa on myös esiintynyt eroja. Jäsenvaltioiden toimenpiteitä ei enää pidetä riittävinä, vaan toiminnan vaikutusten, monimutkaisuuden sekä rajat ylittävän ja kansainvälisen luonteen vuoksi kasvintuhoojien torjuminen tehokkaasti ja yhdenmukaisesti voidaan saavuttaa paremmin unionin tasolla. Tämän vuoksi annettiin unionin kasvinterveysasetus. Asetuksella pyritään varmistamaan kasvinterveyttä koskevien sääntöjen johdonmukainen ja yhtenäinen soveltaminen EU:ssa.

Euroopan unionin kasvinterveyslainsäädännön ja virallista valvontaa koskevan lainsäädännön uudistuessa on tarpeen tarkastella kansallisen kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain säännösten tarpeellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta kokonaisuudessaan. Toiminnanharjoittajia koskevat velvoitteet tulevat lähes kokonaan suoraan sovellettavista EU-asetuksista. Unionin kasvinterveyden sääntely on erittäin vaativa kokonaisuus, joka edellyttää kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita markkinoille saattavilta yrityksiltä sekä valvontaviranomaisilta huomattavan panostuksen lainsäädännön velvoitteiden omaksumiseen ja noudattamiseen. Jäsenvaltion on toimitettava asetuksissa säädettyllä tavalla.

Kokonaisuudessaan Euroopan unionin kasvinterveyden sääntely on hyvin laajaa ja kattavaa, ja sen tarkoituksena on kasvien terveyttä uhkaavien haitallisten lajien unionin alueelle kulkeutumisen torjuminen ja kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden vapaa liikkuvuus EU-alueella. Asetuksen suoran sovellettavuuden ja vapaan liikkuvuuden periaatteen vuoksi harmonisointeihin EU-asetuksiin nähden päällekkäisiä tai ristiriitaisia kansallisia säännöksiä ei voida antaa. Uuden kasvinterveyslain soveltamisala tulisi siksi rajata vain EU:n kasvinterveyssääntelyn mahdollistamiin kansallisiin lisävelvoitteisiin, joiden katsotaan olevan Suomessa välttämättömiä.

Kansallisia EU-asetuksen lisäksi sovellettavia vaatimuksia on nykyisessä laissa asetettu biologisessa torjunnassa ja pölytyksessä käytettäville makroeliöille. Tietyistä makroeliöistä on tehtävä ilmoitus Ruokavirastolle ja muille on haettava lupa. Vaatimuksia pidetään edelleen tarpeellisina.

Kasvintuhoojan hävittämiseksi annetun torjuntapäätöksen perusteella suoritetuista hävittämistoimenpiteistä aiheutuneiden kustannusten korvaamista rajoitettiin Suomessa vuonna 2014 voimaan tulleella lain muutoksella. Rajoitukseen oli useampia perusteita, kuten valtiontaloudelliset syyt, tarve yksinkertaistaa korvausmenettelyä sekä yleinen periaate, jonka mukaan vastuu omaisuudesta ja varautumisesta sille aiheutuviin vahinkoihin on ensisijaisesti toimijalla itsellään. Perusteet ovat edelleen ajankohtaisia, mutta unionin rahoitusasetuksen johdosta korvausjärjestelmä oli tarpeen arvioida uudelleen.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on antaa unionin kasvinterveysasetusta ja valvonta-asetusta täydentävä tarpeellinen lainsäädäntö, kuten toimivaltaisia viranomaisia, tiettyjä hallinnollisia pakkokeinoja, rangaistuksia, muutoksenhakua ja korvauksia koskevat säännökset sekä perustuslain edellyttämät laintasoiset aineelliset säännökset. Lakia olisi sovellettava kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen kanssa rinnakkain. Kasvien terveyttä koskevan sääntelyn aineellinen sisältö seuraa suoraan asetuksesta. Nykytilanteen säilyttämiseksi säädettäisiin lisäksi eräistä asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä erityistilanteista, kuten biologisessa torjunnassa ja pölytyksessä käytettävistä makroeliöistä.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Esitystä valmisteltaessa on selvitetty kansallisen lainsäädännön tarpeita ja mahdollisuuksia kasvintuhoojien korvausjärjestelmän vaihtoehtoiksi. Kasvintuhoojien hävittämisestä toimijalle aiheutuvien kustannusten korvaaminen on voimassa olevassa laissa rajattu poikkeuksellisiin tilanteisiin. Vaihtoehtoja on pohdittu erityisesti unionin rahoitusasetuksen säännökset ja valmis-

teilla olevan sisämarkkinaohjelman tavoitteet sekä toisaalta kokemukset voimassa olevan kasvinterveyslain soveltamisesta ja kasvintuhoojavakuutusten määräaikainen verovapaus huomioon ottaen.

Korvausjärjestelmän toteuttamisvaihtoehtoina esillä oli neljä vaihtoehtoa. Ensimmäisen vaihtoehdon mukaan säilytettäisiin nykytila. Kasvinterveyskorvauksia koskevaa pykälää ei muutettaisi tässä vaiheessa. Uusi Single Market Programme tulee korvaamaan nykyisen rahoitusasetuksen (ks. edellä kohta 2.2.3), jolla komissio voi myöntää avustusta kasvintuhoojien hävittämisestä jäsenvaltiolle aiheutuneista kustannuksista. Uusi ohjelma on valmistelussa ja se on tarkoitus saada voimaan vuonna 2021. Jos rahoitusasetuksen edellytykset täyttyisivät, korvausosuuksia voitaisiin hakea myös EU:lta. Keskeisellä sijalla tulee olemaan EU:n korvauksiin oikeuttavien tuhojien luettelo, joka on vielä valmisteilla. Lisäksi lakia eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta muutettiin siten, että satovahinko- ja kasvintuhoojavakuutukset vapautettiin vakuutusmaksuverosta väliaikaisesti vuosien 2019—2027 välisenä aikana. Ehdotuksen tavoitteena olisi sato- ja kasvintuhoojavahinkojen vakuutus pohjaisen järjestelmän käynnistämisen helpottaminen. Tässä tilanteessa olisi tarkoituksenmukaista odottaa vakuutusmaksuveron vapautuksen vaikutuksia ja arvioida kasvinterveyskorvausjärjestelmää uudelleen myöhemmin.

Toisen vaihtoehdon mukaan kasvintuhoojien aiheuttamia vahinkoja voitaisiin korvata rahoitusasetuksen mukaisesti. Rahoitusasetuksen 16, 17 ja 18 artiklojen mukaan korvattaisiin kiireelliset toimenpiteet. Toimenpiteet voisivat kohdistua unionikaranteenituhoojiin (tuhoojat, joita ei tiedetä esiintyvän EU:n alueella), komission hyväksymiin hätätoimenpiteitä edellyttäviin tuhoojiin jäsenvaltion alueella tai unionin alueella tai EU:n prioriteettituhoojiin. Komissio voisi maksaa jäsenvaltiolle avustusta kasvintuhoojan hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi tehtyjen toimenpiteiden kustannuksista. Avustus olisi enintään 50 % kustannuksista. Valmisteilla olevan Single Market ohjelman vaikutukset olisi otettava huomioon kuten ensimmäisessä vaihtoehdossa. Myös kasvinterveysasetuksen mukainen unionikaranteenituhoojista muodostettava prioriteettituhoojien luettelo on vielä valmistelussa.

Kolmas vaihtoehto olisi laatia kansallinen luettelo korvattavista tuhoojista. Riskinarvioinnin perusteella voitaisiin laatia luettelo niistä tuhoojista, joista aiheutuva riski olisi Suomen kasvin tuotannolle erittäin korkea. Ruokaviraston riskinarviointi on tehnyt kansallista riskinarviointimallia (FinnPRIO) hyödyntäen luettelon Suomelle tärkeistä tuhoojista. Luettelossa olevat tuhoajat olisivat EU:n tukikelpoisia tuhoajia. Tämä luettelo kohdentaisi parhaiten korvaukset niihin tuhoojiin, joista Suomessa aiheutuisi korkein riski. Kuitenkin myös tämä vaihtoehto edellyttäisi, että EU:n prioriteettituhoojien luettelo olisi hyväksytty ja Single market ohjelma valmistunut.

Neljäs vaihtoehto olisi yhdistelmä edellä kuvatuista toisesta ja kolmannesta vaihtoehdosta täydennettynä tulonmenetysten korvaamisella myös maa- ja puutarhatalouden tuhojien yhteydessä. Tuhoojien hävittämisestä ja leviämisen estämisestä aiheutuneisiin kustannuksiin sekä hävitetyn tavaran arvosta voitaisiin hakea EU:n avustusta. Rahoitusasetuksen mukaan tulonmenetyksiä ei korvata. Kansallisesti voitaisiin korvata myös malleissa 2 ja 3 toimijalle aiheutunut tulonmenetys, mutta tähän ei saataisi unionin avustusta.

Vaihtoehtoja arvioitaessa päädyttiin ehdottamaan nykyinen korvausjärjestelmän säilyttämistä siihen asti, kunnes saadaan korvauksiin liittyvät unionin käsittelyssä olevat asiat päätökseen. Single Market Programme ja komission delegoitu säädös prioriteettituhoojaluettelosta olisi unionissa saatava valmiiksi ennen kuin kansallisesta korvausjärjestelmästä voitaisiin päättää. Lisäksi lähivuosien aikana saataisiin myös tietoa siitä, tuleeko markkinoille vakuutuksia, mille tuhoojille ja millaisin ehdoin, kun kasvintuhoojavakuutukset vapautettiin määräaikaisesti vakuutusmaksuverosta 2019.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Ehdotetulla lailla täydennettäisiin Euroopan unionin kasvinterveysasetusta ja valvonta-asetusta niin, että kasvintuhoojista aiheutuvat riskit voidaan hallita tehokkaasti sekä kansallisesti että unionin kannalta.

Laissa säädettäisiin toimivaltaisista viranomaisista ja niiden tehtävistä. Toimivaltaisina viranomaisina toimisivat Ruokavirasto, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja Tulli. Tullin tehtävät tuontivalvonnassa määriteltäisiin laissa tarkasti nykyisten tehtävien mukaisesti. Lisäksi Tulli valvoisi EU:n ulkopuolelta tuotavia kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita, joiden markkinointia on rajoitettu tai kielletty. Aiemmin Tullin tehtävistä ei ole säädetty tarkemmin lain tasolla. Kansallisia säännöksiä annettaisiin nykytilan säilyttämiseksi siltä osin kuin asetuksen soveltamisala ei sitä estä, kuten muun kuin säännellyn tuhoajan hävittämisestä ja leviämisen estämisestä ja biologiseen torjuntaan tai pölytykseen käytettävien makroelioiden vaatimuksista. Laissa säädettäisiin valvonta-asetuksen toimenpiteitä täydentävästi hallinnollisesta seuraamusmaksusta, säännösten rikkomisesta tuomittavista rangaistuksista sekä muutoksenhausta.

Kasvinterveyslaki ehdotetaan tulevaksi voimaan 14.12.2019 samanaikaisesti kuin kasvinterveysasetusta ja virallista valvontaa koskevaa asetusta ryhdytään soveltamaan.

4 Esityksen vaikutukset

Tällä hallituksen esityksellä unionin asetusta täydentäväksi kansalliseksi laiksi ei ole merkittäviä taloudellisia tai muita yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kasvinterveyslainsäädännön uudistukseen liittyvät vaikutukset seuraavat suoraan unionin kasvinterveysasetuksesta ja valvonta-asetuksesta.

Kasvinterveysasetusehdotuksen valmistelua varten komissio teetti laajan vaikutusten arvioinnin, josta on laadittu raportti: SWD(2013) 169 final, Commission staff working document, Impact assessment, Accompanying document for the proposal on Regulation of the European parliament and the Council protective measures against pests of plants. Saatavilla komission internetsivulla, https://ec.europa.eu/food/plant/plant_health_biosecurity/legislation/new_eu_rules_en, kohdasta 'Related documents'.

Komission arvioinnissa tarkasteltiin neljän eri vaihtoehdoisen mallin vaikutusta toimijoiden, viranomaisten ja Euroopan unionin kustannuksiin. Arviointi käsitti muun muassa lainsäädännön tehokkuuden suojata unionia karanteenituhoojilta, tehokkuuden estää korkean riskin tuontia, prioriteettituhoojien tunnistamisen, hävitystoimien tehokkuuden, sisämarkkinoiden sääntelyn ja kustannusten vastaavuuden ja yhteisön rahoituksen (co-financing). Vaikutusten arvioinnin perusteella valittiin kustannustehokkain vaihtoehto, jonka pohjalta valmisteltiin ehdotus kasvinterveysasetukseksi.

Johtopäätöksenä vaikutuksista kasvinterveysasetuksen johdanto-osan kohdassa 87 todetaan, että ”tämä asetusta ei aiheuta suhteetonta hallinnollista rasitetta tai taloudellisia vaikutuksia pienille ja keskisuurille yrityksille. Pienten ja keskisuurten yritysten erityistilanne on otettu mahdollisuuksien mukaan huomioon tässä asetuksessa sidosryhmien kuulemisen perusteella. Mahdollista yleistä vapautusta mikroyrityksille, joita suurin osa yrityksistä on, ei ole harkittu, koska yleispoliittisena tavoitteena on kasvinterveyden suojeleminen”.

Kasvinterveysasetusta valmisteltaessa kaikki tehtävät ja kustannukset eivät kuitenkaan ole olleet selvillä. Vaikutukset viranomaisiin tulevat asetuksesta, mutta merkittävimmät niistä (mm. kasvipassitoimijoiden ja ISPM 15-toimijoiden tarkastusfrekvenssit) selvisivät vasta asetuksen

valmistumisen viime hetkillä. Lisäksi asetuksen nojalla ollaan antamassa suuri määrä alemman asteisia delegoituja säädöksiä ja täytäntöönpanosäädöksiä (osa listattu kohdissa 2.2.1 ja 2.2.2), joista aiheutuvat lisääntyvät tehtävät ja kustannukset voidaan arvioida tarkemmin vasta niiden valmistuttua.

Kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen alemman asteisten säädösten arvioidaan valmistuvan pääosin vasta syksyllä 2019. Tämän vuoksi arvioissa ei ole voitu täysimääräisesti ottaa huomioon kaikkia tulevia tarpeita ja niiden mahdollisia kustannuksia.

4.1 Taloudelliset vaikutukset

4.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Kasvinterveysasetuksen, valvonta-asetuksen ja niiden nojalla annettavat säännökset aiheuttavat toimivaltaisille viranomaisille lisää tehtäviä vuodesta 2020 lähtien. Viranomaistoiminnan järjestämisestä kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen vaatimusten mukaiseksi syntyy taloudellisia vaikutuksia ennen kaikkea henkilöstökuluina ja lisääntyvinä tarkastuskustannuksina.

Valvonta-asetuksen 78 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että käytävissä on riittävät taloudelliset resurssit henkilöstön ja muiden resurssien hankkimiseksi, joita toimivaltaiset viranomaiset tarvitsevat virallisen valvonnan ja muiden virallisten toimien suorittamisessa.

Ruokaviraston työmäärä lisääntyisi pysyvästi valvonnan ohjaukseen, valvontaan, valmiussuunnitteluun, riskinarviointiin ja laboratorioon liittyvissä tehtävissä. Riskinarvioinneissa olisi huomioitava tuhojien vaikutukset ainakin tuotantoon, talouteen ja ympäristöön. Vaikka unionin lainsäädäntö aiheuttaa laboratoriolle lisääntyviä näytemäärien analysointeja noin 5600 vuosittain, vähentää kansallisen eteläjauhiaisen suoja-alueen poistaminen laboratorionäytteitä noin 500 kappaletta, joka määrä voidaan kohdentaa muihin näytteisiin. Prioriteettituhojille (arviolta 8—15 tuhojaa) on tehtävä valmiussuunnitelmat ja valmiuskartoitukset. Tällä hetkellä valmiussuunnitelmat on laadittu neljän tuhoajan kohdalla. Uutena valvontamenetelmänä olisi tunnistautumaton näytteenotto etämyynnissä valvonnan suorittamiseksi.

Kasvinterveysasetuksen mukaan toimijat rekisteröidään vain kerran viranomaisten rekisteriin. Nykyisin olemassa olevaa kasvisuojelurekisteriä voidaan käyttää ja samaan rekisteriin siirtää tarvittavia tietoja muista rekistereistä (esim. siemenlain mukaisesta valvontarekisteristä), mutta tietoja täytyy täydentää asetuksen vaatimilla tiedoilla. Näiden toimijoiden ei tarvitse uudelleen rekisteröityä eikä rekisteritietojen päivityksestä peritä maksua. Kokonaan uusien toimijoiden rekisteröinnin edellytysten tarkastaminen ja rekisteröinti olisi maksullista, joten maksuilla kattettaisiin rekisteröinnistä aiheutuvaa henkilöresurssitarvetta. Arviolta 200 uuden toimijan olisi rekisteröidyttävä.

Kasvipasseja myöntävien toimijoiden määrä kasvaa merkittävästi (700 lisää nykyiseen verrattuna), jolloin myös viranomaisten suorittamat pakolliset tarkastukset lisääntyvät vastaavasti. Kaikkien kasvipassivelvollisten toimijoiden toimipaikoilla on tehtävä vuosittainen tarkastus, mutta vain joka toinen vuosi, jos toimija on laatinut riskinhallintasuunnitelman. Ruokavirasto perii maksuja kasvipassitoimijoiden omavalvonnan velvoitteiden tarkastuksista ja maksut tuloutuvat Ruokaviraston toimintamomentille. Maksuja kertyisi arviolta noin 25 000—50 000 euroa vuodessa riippuen siitä, onko toimija laatinut riskinhallintasuunnitelman ja noudattanut sitä. Kasvipassitoimijoiden valvonnan yhteydessä suoritetaan samalla maksutonta lakisääteistä kasvierien tarkastusta.

Ruokaviraston ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten on myös aikaisempaa enemmän tarkastettava toimijoita, joilla on lupa tehdä ISPM 15 standardin mukainen merkintä. Asetuksen mukaan näitä toimijoita on tarkastettava vähintään kerran vuodessa. Toimijoita on noin 880, joista vuosina 2015—2017 on tarkastettu keskimäärin 158 vuodessa. Siten vuosittain tarkastettavia toimijoita tulee lisää noin 720 kappaletta. Osa tarkastuksista voitaisiin mahdollisesti tehdä osittain etätarkastuksena tai otantaperusteisesti paikan päällä. Ruokavirasto perii maksuja ISPM 15 standardin mukaisen merkinnän valvonnasta ja maksut tuloutuvat Ruokaviraston toimintamenomomentille. Maksu olisi normaalista paikan päällä tehtävästä tarkastuksesta noin 96 euroa toimijalta (koskee noin 70 toimijaa) ja etätarkastuksista 30 euroa toimijalta (koskee noin 650 toimijaa). Kokonaisvaikutus noin 26 000 euroa vuodessa.

Unionin lainsäädännöstä johtuva Ruokaviraston pysyvä lisäresurssitarve, jota maksuilla ei pystytä kattamaan, olisi yksi henkilötyövuosi rekisteröintitietojen päivittämiseen ja kasvipasseja myöntävien toimijoiden tarkastuksiin sekä yksi henkilötyövuosi laboratorioon lisääntyvien näyttemäärien (noin 5100 vuosittain) analysointiin ja analyysimenetelmien akkreditointiin ja niihin liittyviin validointeihin. Pysyvän lisästarpeen lisäksi alkuvaiheessa tarvittaisiin Ruokavirastoon valmiussuunnittelua, toimijoiden koulutusta ja neuvontaa sekä rekisteröintejä varten arviolta yksi määräaikainen ylitarkastaja vuosille 2020—2021. Näistä tehtävistä aiheutuu vuodesta 2020 lähtien pysyvä 120 000 euron lisämäärärahatarve sekä vuosille 2020—2021 määräaikainen 70 000 euron lisämäärärahatarve.

Tuhoojien kartoituksiin käytettävä Ruokaviraston työaika tulisi merkittävästi lisääntymään, koska kaikkia karanteenituhoojia on kartoitettava ja kartoitusten tulee perustua tilastollisesti luotettaviin menetelmiin. Osaa tuhoojista on kartoitettava vuosittain, osaa harvemmin, mutta kuitenkin säännöllisesti. Tiettyjen tuhoojien EU-laajuisiin kartoituksiin voidaan saada EU-tukea 50 % kustannuksista. Tämän lisäksi kartoituksiin arvioidaan tarvittavan noin 180 000 euroa määrärahaa karanteenituhoojien kartoituksiin vuosittain. Kartoituskustannukset katetaan budjettivaroin.

Ruokaviraston lisääntyvistä tehtävistä aiheutuvan määrärahatarpeen arvioidaan olevan yhteensä noin 370 000 euroa. Tämä lisämäärärahatarve voidaan pääosin kattaa kasvintuhoojakartoitusten menoja vastaavien EU-korvausosuuksien tulouttamisella Ruokaviraston toimintamenomomentille.

Tullin tehtävät liittyvät osaltaan tuontitarkastuksiin ja uutena tehtävänä kauttakuljetuksessa olevien lähetysten valvontaan. Lisäksi Tullin tehtävänä on toimijan vakuutuksen tarkastaminen kauttakulussa ja kuittaus sähköisen tiedonhallintajärjestelmään IMSOC. Tullin tehtävien arvioidaan lisääntyvän vain vähäisessä määrin ja ne voidaan hoitaa nykyisillä resursseilla. Tulli perii tuontitarkastuksista maksun.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa lisääntyvä rahoitustarve kartoituksiin ja valvontaan olisi yhteensä noin 140 000 euroa (2 henkilötyövuotta). Lisäresurssitarve jakautuu kaikkiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin, mutta painottuu erityisesti Uudenmaan, Satakunnan, Pirkanmaan, Hämeen sekä Keski-Suomen elinkeino-liikenne- ja ympäristökeskusten alueille ja on suunniteltu toteutettavaksi käytettävissä olevia voimavaroja kohdentamalla.

Hallinnollisen seuraamusmaksun täytäntöönpano kuuluisi Oikeusrekisterikeskukselle. Arvion mukaan hallinnollinen seuraamusmaksu määrättäisiin käytännössä vain poikkeustapauksissa, jolloin seuraamusmaksusta ei muodostuisi määrällisesti sellaista tehtävää Oikeusrekisterikeskukselle, joka edellyttäisi lisäresurssointia.

HE 11/2019 vp

Kasvintuhoojien hävittämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamista koskevia säännöksiä ei muutettaisi tässä vaiheessa. Tämän vuoksi valtion talousarvion momentin Maa- ja elintarviketalous, Eläinlääkintähuolto ja kasvintuhoojien torjunta (30.20.20) määrärahaan ei tulisi muutoksia tämän esityksen johdosta.

Esitys voidaan panna täytäntöön ja toteuttaa valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa myös vuoden 2020 osalta.

4.1.2. Yritysvaikutukset

Yrityksille tulee aiheutumaan kustannuksia asetuksen sisältämien velvoitteiden noudattamisesta. Kasvikaupassa toimivat yritykset ovat avainasemassa kasvintuhoojien leviämisen estämisessä, sillä kasveja käsiteltäessä on samalla mahdollista tarkkailla kasvintuhoojia. Kasvinterveysasetus korostaakin yrityksissä tehtävän kasvintuhoojien tarkkailun eli omavalvonnan tärkeyttä tuhojien varhaisessa havaitsemisessa. Lisäksi toimijoille tulee erien jäljitettävyyteen liittyviä lisävelvoitteita. Viranomaiset valvovat yrityksissä omavalvonnan toimivuutta ja tarjoavat yrityksille koulutusta lainsäädännön vaatimuksista ja tuhojien havaitsemiseen liittyen.

Yritysvaikutukset johtuvat unionin lainsäädännöstä. Uudet vaatimukset hahmottuvat yrityksille kokonaisuudessaan vähitellen. Kauppapuutarhaliitto ry:n, Taimistoviljelijät ry:n ja Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:n mukaan uudistuksen yrityksille aiheutuvia kustannuksia on ollut mahdoton arvioida, sillä kaikki uudet vaatimukset eivät ole olleet tiedossa.

Toimijoiden rekisteröitymisvelvoite laajenee, joten kasvinterveys- ja valvonta-asetuksen piiriin tulee uusia toimijoita, mm. etämyyntipalveluiden tuottajat. Osa toimijoista on jo ollut rekisteröitynä Ruokaviraston toimijakohtaiseen rekisteriin, kuten öljy-, kuitu-, rehu-, vilja-, ja vihannekasvien siemenpakkaamot, eikä näitä tarvitse uudelleen rekisteröidä. Rekisteröitävien tuojien määrä kasvaa. Kaikkien rekisteröintivelvollisten toimijoiden määrä tulee olemaan yhteensä noin 6000. Näistä uusia rekisteröitäviä toimijoita on noin 200. Toimijan rekisteröintiä koskevat maksut tullaan arvioimaan koko elintarvikeketjun osalta uudelleen erikseen. Tämän lain mukainen uuden toimijan rekisteröinnin edellytysten tarkastaminen ja rekisteröinti voisi vastata suuruusluokaltaan rehulain ja lannoitevalmistelain mukaista toimijan rekisteröintimaksua, joka on tällä hetkellä 84 euroa/toimija. Tällöin kokonaisvaikutus kertaluonteisesti olisi yhteensä noin 17 000 euroa.

HE 11/2019 vp

Rekisterissä olevien toimijoiden määrä voimassa olevan lain mukaan ja Ruokaviraston arvio jatkossa:

Toimijat	Nykyisin rekisterissä, lkm	Jatkossa rekisterissä, lkm arvio
Kaikki taimitarhat	200	200
Kesä- ja ruukkukukkaviljelmät	652	652
Vihannesten taimituottajat	5	5
Kaikki puutarhatukut	15	15
Kaikki kukkatukut	30	30
Taimimyymälät	714	714
Metsänviljelyaineisto, taimitarhat	36	36
Metsänviljelyaineisto, taimivarastot	8	8
Metsänviljelyaineisto, siemenkaris- tamot	11	11
Metsänviljelyaineisto, siemenpak- kaamot	72	72
Metsänviljelyaineisto siementen ja taimien välittäjät	415	415
Toimijat joilla ISPM-15 merkinnän käyttöoikeus	880	880
Perunan viljelijät, varastot ja pak- kaamot	2200	2200
Siemenpakkaamot	0	114
Hedelmien, leikkojen ja siementen tuoajat	29	65
Muut viejät ja tuoja	560	560
Etämyyntipalveluiden tuottajat	0	50
Yhteensä	5827	6027

Toimijoiden, joiden on käytettävä kasvipassia, määrä kasvaa merkittävästi. Pääosin kasvipassin käyttö rajoittuu toimijoiden väliseen kauppaan. Kasvipassi on EU:n alueella pääsääntöisesti kasvien tukkukaupassa käytettävä merkintä, jonka myöntäessään yritys vakuuttaa, että kasvit ovat puhtaita karanteenituhoojista, laatutuhoojista ja lainsäädännön erityisvaatimukset täyttävät. Lisäksi sen avulla voidaan jäljittää kasvintuhoojan saastuttamia kasvieriä. Jatkossa kasvipassia käytetään kaikilla istutettavaksi tarkoitetuilla kasveilla, kuten puiden, pensaiden, perennojen ja vihannesten taimilla sekä kesäkukilla ja ruukkukasveilla sekä tiettyjen kasvilajien siemenillä. Kasvipassivelvollisten toimijoiden määrä tulisi olemaan yhteensä noin 1000 toimijaa. Uusia kasvipassivelvollisia toimijoita näistä olisi noin 700.

HE 11/2019 vp

Rekisterissä olevien kasvipassivelvollisten toimijoiden määrä voimassa olevan lain mukaan ja Ruokaviraston arvio jatkossa:

Toimijat	Nykyisin kasvipassivelvollisia, lkm	Jatkossa kasvipassivelvollisia, lkm. arvio
Taimitarhat	168	200
Kesä- ja ruukkukukkaviljelmät	0	326
Vihannesten taimituottajat	5	5
Puutarhatukut	0	15
Kukkatukut	0	30
Taimimyymälät	0	214
Metsänviljelyaineisto, taimitarhat	36	36
Metsänviljelyaineisto, siemenkaristamot	11	11
Metsänviljelyaineisto, siementen pakkauspisteet	72	72
Siemenpakkaamot	36	150
Yhteensä	328	1059

Kasvinterveysasetus aiheuttaa monia muutoksia kasvipassia käyttävien kasvihuoneyritysten sekä taimitarhojen ja taimimyymälöiden toimintaan. Kasvipassivelvollisille toimijoille on asetettu kasvien jäljitettävyyteen ja omavalvontaan liittyviä velvoitteita. Toimijoiden on tunnistettava toimintansa kriittiset pisteet ja valvottava niitä. Kirjaukset näistä on säilytettävä kolmen vuoden ajan. Toimijoiden tulee tunnistaa tuotantoalansa kannalta merkittävät unionikaranteenituhoojat, laatuuhoojat ja kasvien markkinointiin liittyvät erityisvaatimukset, jotta he pystyvät tarkastamaan kasvit, joille he myöntävät kasvipassit. Kasvien tuotantopaikoilla ja viljelmillä on systemaattisesti lisättävä silmämääräisiä tarkastuksia. Omavalvonnan tarkastuksista tulee pitää kirjaa ja tiedot on säilytettävä kolmen vuoden ajan. Toimijoiden on pidettävä kirjanpitoa kasveista ja tavaroista, niiden liikkeistä sekä markkinoinnista. Tarvittaessa kaikkien kasvipassia vaativien kasvien luovuttajien ja vastaanottajien, huolimatta siitä, ovatko ne kasvipassivelvollisia, pitää pystyä yksilöimään kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden siirrot omissa tiloissaan ja niiden välillä. Tätä varten niillä on oltava käytössään tarvittavat jäljitysjärjestelmät tai –menettelyt. Tämä edellyttää muutoksia olemassa oleviin järjestelmiin tai kokonaan uusien järjestelmien perustamista.

Viranomaisen on jatkossakin tarkastettava kasvipassivelvollisia toimijoita vuosittain. Mikäli toimijat laativat riskinhallintasuunnitelman ja noudattavat sitä, tarkastukset voidaan tehdä kahden vuoden välein. Tarkastuksissa tarkastetaan tuotannon lisäksi toimijoiden omavalvonnan toimivuutta ja kirjanpitovelvoitteiden täyttymistä. Tarkastus on ollut maksullinen myös nykyisen lainsäädännön puitteissa, mutta jatkossa tarkastusten piiriin tulee uusia toimijoita. Yhden tarkastuksen hinnaksi arvioidaan noin 75 euroa/ toimija. Nykyisestä tilanteesta poiketen hinta tulee olemaan tarkastettavasta pinta-alasta riippumaton. Koska tarkastettavia uusia toimijoita olisi noin 700, olisi kokonaisvaikutus noin 25 000—50 000 euroa vuosittain riippuen siitä onko tarkastus tehtävä joka toinen vuosi vai vuosittain.

Toimijoiden on käytettävä kasvinterveysasetuksen vaatimaa harmonisoitua kasvipassia. Uudentyyppisten kasvipassien painamisesta aiheutuu alussa kustannuksia toimijoille. Lisäksi uusi vaatimus yhdistää kasvipassi ja sertifioidun materiaalin vakuus tai taimitodistus aiheuttaa todistusyhdistelmän painamisesta kustannuksia toimijoille, joilla on oikeus itse tulostaa vakuustodistus (noin 15 toimijaa). Ne joutuvat hankkimaan tähän tarkoituksen uuden suuremman tulostimen sekä siihen sopivan leveämmän tulostuspaperin. Tulostimen hinta on noin 2000—2500 euroa kertaluontoisesti.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta EU:n ulkopuolelta tuotavat elävät kasvit ja kasvinosat vaativat jatkossa kasvinterveystodistuksen. Aiemmin todistusvaatimus on ollut rajoitetumpi ja on koskenut hedelmien, vihannesten, leikkokukkien ja kylvösiementen osalta vain joitain lajeja tai sukuja. Toimijoiden tulee jatkossa kirjata kaikkien kasvinterveystodistusta vaativien tuotteiden (mahdollisesti lukuun ottamatta uusia terveystodistusta vaativia tuotteita) tuontierät IM-SOC-tiedonhallintajärjestelmään.

Kansainvälisen ISPM15-standardin mukaista puisen pakkausmateriaalin tai sen valmistukseen käytettävän puutavaran käsittelyä (yleensä kuumennuskäsittely HT) tekevien käsittelymerkin-täoikeuden saaneiden toimijoiden toiminta (käsittelyprosessi) tulee viranomaisen tarkastaa vuosittain toimipaikkakohtaisella tarkastuskäynnillä. Niiden toimijoiden (pakkausten valmistajia noin 750), jotka valmistavat ISPM15 standardin mukaista puista pakkausmateriaalia muiden toimijoiden käsittelemästä puutavarasta, toimintaa voitaisiin mahdollisesti valvoa osittain etätarkastuksena tai otantaperusteisesti paikan päällä tehtävinä tarkastuksina. Toimijoilla (noin 130), jotka käsittelevät puutavaran ISPM 15 standardin mukaisesti, tehdään varsinaiset tarkastukset. Vuosina 2015—2017 näitä toimijoita tarkastettiin keskimäärin 158 vuodessa. Vuosittain tarkastettavia toimijoita tulisi siten lisää noin 720 kappaletta. Nykyinen tarkastusmaksu on 96 euroa toimijalta, mutta etätarkastuksesta perittäisiin noin 30 euroa toimijalta. Uusien tarkastettavien toimijoiden osalta kokonaisvaikutus olisi noin 26 000 euroa, jos suurin osa olisi etänä tehtäviä tarkastuksia. Suurin osa kuumennuskäsittelystä tehdään sahoilla sahatavaran uunikuivauksen yhteydessä. Näiden osalta mainittu tarkastus sisältyy sahojen vientivalmiustarkastusmaksuun, joka on nykyisin 352 euroa.

Kasvinterveydessä otetaan uutena asiana käyttöön tuotteiden takaisinvedot. Karanteenituhoojaa löydettyä toimijan on vedettävä mahdollisesti saastuneet kasvierät pois markkinoilta. Velvoite koskee kaikkia toimijaryhmiä. Takaisinvento-tilanteessa kustannuksia aiheutuu tiedottamisesta ostajille, maksujen palautuksista ja tavarantoimituksesta.

Satamat, lentoasemat ja kansainväliset liikkeenharjoittajat ovat velvollisia antamaan tietoa matkustajille kasvien ja kasvituotteiden tuontikielloista ja -vaatimuksista. Tiedot on annettava julkisten tai esitteiden muodossa ja tarvittaessa verkkosivustoilla. Postipalvelujen tarjoajien ja etämyyjien on asetettava vastaavat tiedot asiakkaidensa saataville ainakin verkkosivustoillaan. Tiedonjakovelvoite voi lisätä aluksi työmäärää ja kustannuksia yrityksissä. Kustannusten voidaan alustavasti arvioida muodostuvan maltillisiksi. Kustannukset riippuvat toimijan koosta, toiminnan muodosta sekä tiedonjakotavasta. Osa tiedonjakovelvoitetta voidaan toimittaa esimerkiksi asiakkaille sähköisesti toimitettavan matkustusinformaation yhteydessä. Ruokavirasto vastaisi jaettavan tiedon sisällön tuottamisesta osana muuta kasvintuhoojiin liittyvää tiedotustoimintaa.

Kasvintuhoojan hävittämiseksi annetun torjuntapäätöksen täytäntöönpanosta toimijalle aiheutuneita kustannuksia voidaan valtion varoista korvata vain hyvin rajallisesti. Siksi kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE104/2012 vp) käsittelyn yhteydessä eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta kirjasi mietintöönsä (MmVM 7/2012 vp), että valiokunta pitää täysin välttämättömänä, että maahamme saadaan nopeasti luotua käytännössä toimiva vakuutusjärjestelmä, jolla tuottajat voivat vakuuttaa tuotantoaan vaarallisten ja haitallisten kasvintuhoojien aiheuttamien vahinkojen varalta. Vakuutusten korkeaa hintaa on pidetty eräänä syynä sille, että satovahinko- ja kasvintuhoojavakuutusten kysyntä on ollut vähäistä. Eräiden arvioiden mukaan tämä johtuisi ainakin osittain siitä, että Suomessa sovellettava vakuutusmaksuverokanta on korkea.

Vakuutus pohjaisen järjestelmän käyttöönoton edistämistä koskevien aikaisempien linjausten mukaisesti vakuutusmaksuverolakea muutettiin siten, että satovahinko- ja kasvintuhoojavakuutukset vapautettiin määräajaksi vakuutusmaksusta suoritettavasta verosta (laki eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta 293/2019). Vapautus on määräaikainen ja voimassa 20.3.2019 alkaen vuoden 2027 loppuun. Tavoitteena on sato- ja kasvintuhoojavahinkojen vakuutus pohjaisen järjestelmän käynnistämisen helpottaminen. Lakiin lisättiin uusi 5 §, jonka mukaan verosta vapaa olisi vakuutusmaksu, joka perustuu satovahinkovakuutus sopimukseen tai maatalouden alkutuotannon kasvintuhoojavakuutus sopimukseen. Vakuutusmaksuveron poistamisen oletetaan laskevan näiden vakuutusten hintaa ja lisäävän niiden kysyntää. Hintaa voisi laskea myös kysynnän kasvusta johtuva vakuutuksenottajien määrän kasvu.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ehdotuksen mukaan toimivaltaisina viranomaisina toimisivat Ruokavirasto, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja Tulli. Viranomaisten tehtävämäärä lisääntyy kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen vuoksi. Henkilöresursseja tarvitaan lisää lisääntyvän työmäärän tekemiseen. Tiettyjä tehtäviä voidaan delegoida toimeksiannon saaneille ja nimetä ulkopuolisia virallisia kasvinterveystarkastajia.

Kasvinterveysasetuksen tavoitteena on torjua kasvien terveyttä uhkaavien tuhoojien unionin alueelle kulkeutuminen ja toteuttaa toimenpiteet kasvinterveystarkastusten vähentämiseksi ja estämiseksi yhdenmukaisen valvonnan kautta. Valvonnan laajeneminen ja yhteensovittaminen edellyttävät viranomaisilta tiivistä yhteistyötä. Kasvintuhoojan hävittäminen viljelmiltä ja luonnosta on yleensä mahdotonta sen päästyä levittäytymään laajalle alueelle. Tämän vuoksi olisi panostettava ennaltaehkäiseviin toimiin, jotta kasvintuhoojat eivät pääsisi leviämään hallitsemattomasti. Toimijoita olisi neuvottava alussa enemmän ja tehtävä uutta ohjeistusta. Rekisteröinnin piiriin tulisi arviolta 200 uutta toimijaa. Viranomaisen olisi jatkossakin tarkastettava kasvipassivelvollisia toimijoita vuosittain tai tietyin edellytyksin kahden vuoden välein. Uusia kasvipassivelvollisia toimijoita on noin 700. Tarkastuksissa tarkastetaan tuotannon lisäksi toimijoiden omavalvonnan toimivuutta ja kirjanpitovelvoitteiden täyttymistä. Tehtäviä lisäävät myös monivuotisten kartoitusohjelmien laatiminen, prioriteettituhoojien valmiussuunnitelmat ja valmiusharjoitukset, lisääntyvä ISPM 15-standardin mukainen toimijoiden vuosittainen valvonta ja lisääntyvät tuhoajakartoitukset. Uutta valvonnassa on myös tunnistautumaton näytteenotto internetissä tai muuten etämyynnissä tapahtuvassa kaupankäynnissä, jota hoidettaisiin viranomaisverkon ulkopuolisella valvontakoneella.

Tuonnissa tarkastettavien erien määrä lisääntyy, koska jatkossa kaikilta kasveilta sekä kasviksilta ja leikkokukilta vaaditaan kasvinterveystodistus. Rajatarkastusaseman toimivaltaisten viranomaisten on kirjattava tuontitarkastuksen tulokset komission sähköiseen IMSOC tiedonhallintajärjestelmään. Toimija kirjaa kauttakuljetuksessa olevat lähetykset tiedonhallintajärjestelmään ja viranomainen tarkistaa kirjauksen ja kuittaa lähetyksen.

Virallisen laboratorion näytteiden tutkimiseen ja akkreditointiin liittyviä valvonta-asetuksen vaatimuksia aletaan soveltaa vasta siirtymäajan jälkeen 22.4.2022. Laboratoriolle asetettujen uusien vaatimusten täyttäminen määräaikaan mennessä muun laboratoriotoinnin ohella työllistää laboratorion henkilöstöä. Lisäksi kansallisten vertailulaboratorioiden tehtävä edellyttää muiden laboratorioiden toiminnan koordinoitua.

Esitykseen sisältyvät erät kansalliset säännökset ovat pääasiallisesti voimassa olevan lain mukaisia, eikä niistä aiheutuisi muutosta viranomaisten toimintaan.

4.3 Ympäristövaikutukset

Kasvinterveys on tärkeää kasvintuotannon, luonnonympäristöjen, ekosysteemipalvelujen ja biodiversiteetin kannalta. Kaupankäynnin globalisaation myötä riski tuhoojien saapumiselle Suomeen on kasvanut. Ilmastonmuutoksen myötä lämpötilan nousun vaikutuksesta oletetaan yhä useampien kasvintuhoojien pystyvän asettumaan Suomeen.

Kasvien terveyttä koskevien sääntöjen ensimmäisenä tavoitteena on suojella maa-, metsä- ja puutarhataloudessa käytettäviä kasveja (esimerkiksi vilja-, mukula- ja puutarhakasveja sekä pensaita ja puita), julkisten ja yksityisten viheralueiden kasveja (esimerkiksi katupuita, julkisiin tai yksityisiin puutarhoihin istutettuja kasveja) sekä turvata samalla biologinen monimuotoisuus ja ympäristö ehkäisemällä kasvintuhoojien kulkeutuminen ja leviäminen. Tuhoojan nopealla tunnistamisella ja sen asettumisen estämisellä voidaan vähentää ja minimoida tuhoajan aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Pahimmillaan mittavat torjuntatoimenpiteet aiheuttavat laajoja kasvuston hävittämisiä.

Luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelujen kannalta erityisen vaarallisia ovat muilta mantereilta tulevat tuhoajat. Euroopan kasveilla ja puilla ei yleensä ole riittävää geneettistä resistenssiä EU:n ulkopuolella esiintyville tuhoajille, joilla ei lisäksi useinkaan ole täällä luontaisia vihollisia. EU:n ulkopuolelta tulevien tuhoojien esiintymien hävittäminen voi onnistua vain, jos kaikki saastunnan lähteet poistetaan. Ammattimaisten toimijoiden toimitilojen lisäksi karanteenituhoojien esiintymiä voi olla myös julkisilla tai yksityisillä viheralueilla, metsissä tai luonnonsuojelualueilla. Näissä tapauksissa hävittämistoimenpiteisiin on kuuluttava saastuneiden ja mahdollisesti saastuneiden kasvien hävittäminen kyseisiltä alueilta, jotta onnistumisen mahdollisuus olisi ylipäättään olemassa, sillä muuten mahdolliset jäljelle jäävät saastuneet kasvit aiheuttavat uusia saastuntoja muualla. Viheralueilla, metsissä tai luonnonsuojelualueilla tästä seuraa luontoarvojen väliaikaista heikentymistä, mutta pitkällä tähtäimellä vierasperäisen kasvintuhoajan hävittäminen tai leviämisen estäminen estää tuhojen laajenemisen alkuperäistä esiintymää laajemmalle ja suojelee näin ympäröiviä alueita tuhoilta.

EU:n kasvinterveysäädösten tavoitteena on myös varmistaa, että kasvintuotantoketjun alkupäässä on saatavilla ja käytetään tervettä kasviaineistoa siten, että ehkäistään kasvintuhoojien leviäminen siementen ja taimiaineiston mukana. Terve kasviaineisto puolestaan vähentää kasvinsuojeluaineiden käyttötarvetta, mikä on linjassa nykyisen yhteisön politiikan puitteista torjunta-aineiden kestävä käytön aikaansaamiseksi annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2009/128/EY) kanssa, joka pyrkii kasvinsuojeluaineiden käytöstä aiheutuvien riskien vähentämiseen, muun muassa integroidun torjunnan keinoin.

Tässä esityksessä säädellään myös biologisessa torjunnassa ja pölytyksessä käytettävistä makroeliöistä ja sallitaan vain sellaiset, jotka luontoon levitessään eivät aiheuta kasvinterveydellistä haittaa.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Kasvintuhoajat voivat aiheuttaa merkittävää vahinkoa maatalous-, metsätalous- tai puutarhataluotannossa. Tuhoojat ovat uhka myös luontoympäristölle. Uusia vaikeasti torjuttavia ja taloudellisesti merkittäviä kasvintuhojia uhkaa levitä Suomeen. Tuhoojat leviävät varsinkin kasvi-kaupan mukana. Ensisijainen vastuu kasvinterveyden hyvästä ylläpitämisestä ja kasvintuhoojien leviämisen estämisestä ja muusta määräysten mukaisuudesta on toimijalla. Estämällä laajamittaisesti kasvintuhoojien leviäminen ennakoita voidaan parhaiten edistää kasvintuotantoa ja säilyttää luonnon monimuotoisuutta, metsiä ja luonnonvaraisia alueita. Ympäristön säilyttämi-

nen ja kasvinsuojeluaineiden käytön vähentäminen ovat kaikkien etu. Hyvillä ennakoivilla kasvinterveystoimenpiteillä voidaan vähentää yhteiskunnalle aiheutuvia kasvinterveysriskejä ja kustannuksia.

Kasvintuhoojien hävittäminen ja kasvinterveys liittyvät olennaisella tavalla sekä elintarvikehuoltovarmuuteen että puutarhaelinkeinoon ja maa- ja metsätalouden jatkuvuuden turvaamiseen.

Kasvinterveyden vaikutukset ulottuvat kaikkiin kansalaisiin. Kenen tahansa henkilön, joka olisi tietoinen tuhoajan esiintymisestä tai mahdollisesta esiintymisestä, olisi kasvinterveysasetuksen 15 artiklan mukaisesti ilmoitettava siitä toimivaltaisille viranomaisille. Tämä velvollisuus koskee myös laboratorioita ja tutkimuslaitoksia, jotka havaitsisivat tuhoajia niille toimitetuissa näytteissä. Tämä ilmoittamisvelvollisuus on tarpeen unionin kasvinterveyttä koskevan yleisen edun mukaisen tavoitteen saavuttamiseksi, sillä kasvintuhoojien löydökset olisi saatettava toimivaltaisten viranomaisten tietoon, jotta ne voisivat paikallistaa esiintymät ja ryhtyä tarvittaviin toimiin.

Kasvinterveysasetus edellyttää, että viranomaisten lisäksi satamat, lentoasemat ja kansainväliset liikenteenharjoittajat antavat matkustajille tietoa kielloista ja vaatimuksista, jotka liittyvät kasvien kasvituotteiden ja muiden tavaroiden tuomiseen yhteisöön. Kasvintuhoojien uhan torjumiseksi on myös yksityisten henkilöiden tietoisuuden lisääminen välttämätöntä tuomisten ja etämyynnissä tilattujen tuotteiden varalle. Toimijoiden on toiminnastaan riippuen annettava tiedot julisteiden tai esitteiden muodossa ja tarvittaessa verkkosivustoilla.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 3.3.2017 lainsäädäntöhankkeen selvittämään kasvinterveysasetuksen edellyttämien kansallisten lainsäädäntötoimenpiteiden tarvetta ja valmistelemaan hallituksen esityksen muotoon ehdotuksen uudeksi laiksi kasvinterveyden suojelemisesta.

Hankkeessa tuli selvittää myös rahoitusasetuksen kasvinterveyteen liittyvät säännökset sekä valvonta-asetuksen kasvinterveyden valvontaa koskevat säännökset.

Ehdotus hallituksen esitykseksi on valmisteltu työryhmässä, jossa olivat edustettuina maa- ja metsätalousministeriö, Ruokavirasto (aiemmin Elintarviketurvallisuusvirasto), Tulli ja Ahvenanmaan maakunta. Työryhmä kokoontui 16 kertaa.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Esityksestä on pyydetty lausunnot seuraavilta tahoilta: oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, oikeuskanslerinvirasto, valtioneuvoston kanslia, maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosasto, ympäristöministeriö, Ruokavirasto, Tulli, Tullilaboratorio, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes), Luonnonvarakeskus (Luke), elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Suomen Ympäristökeskus (SYKE), Suomen metsäkeskus, Metsäteollisuus ry, ProAgria Keskusten liitto ry, ProAgria lantbrukssällskapetens förbund rf, Kauppapuutarhaliitto ry, Taimistoviljelijät - Plantskoleodlarna ry, Puutarhaliitto ry, Suomen Puutarhakauppiat ry, Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto ry, Luomuliitto ry, Viherympäristöliitto ry, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund rf (SLC), Kasvinsuojeluteollisuus ry (KASTE), Kasvinsuojeluseura ry, Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Oikeusrekisterikeskus, Finanssiala ry, Helsingin yliopisto, maatalous-metsätieteellinen tiedekunta (maatalous- ja metsätieteiden laitokset), Ahvenanmaan maakunnan hallitus.

Lausunnot saatiin seuraavilta: valtiovarainministeriö, oikeuskanslerinvirasto, valtioneuvoston kanslia, maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosasto, ympäristöministeriö, Ruokavirasto, Tulli, Tullilaboratorio, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes), Luonnonvarakeskus (Luke), Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Kauppapuutarhaliitto, Taimistoviljelijät—Plantskoleodlarna ry, Puutarhaliitto ry, ProAgria Keskusten liitto ry, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Kasvinsuojeluteollisuus ry (KASTE), Oikeusrekisterikeskus, Finanssiala ry ja Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellinen tiedekunta.

Lausunnoissa pidettiin uudistuksia perusteltuina ja tarpeellisina hyvän kasvinterveyden turvaamiseksi.

Useissa lausunnoissa todettiin uudistusten aiheuttavan lisää työtä ja kustannuksia. Kauppapuutarhaliitto, Luonnonvarakeskus sekä Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus toivoivat lisää siirtymäaikaa säännösten soveltamiseen. Oikeusrekisterikeskuksen mukaan automatisoidun sakon täytäntöönpanojärjestelmän toteuttamiseen tulisi osoittaa lisämäärärahaa.

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Puutarhaliitto ry, Kauppapuutarhaliitto ry ja Taimistoviljelijät—Plantskoleodlarna ry pitävät epäkohtana kasvintuhoojakorvausten säilyttämistä nykyisenlaisena. Metsäteollisuus ry ja maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosasto pitävät tärkeänä metsässä kasvavien puiden tuhoajakorvausten säilyttämistä ennallaan. Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry ja Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus pitävät korvausjärjestelmän uudelleen arviointia tarpeellisena.

Ruokaviraston lausunnossa esitetään, että kasvinterveysviranomaisten toimivallasta karanteenituhoojien torjumiseksi luonnonsuojelualueilla tulisi olla selkeät säännökset luonnonsuojelulaissa. Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus katsoo, että Ruokavirastolla tulee olla selkeä ja kiistaton kokonaisvastuu kasvinterveysvalvonnasta. Valtiovarainministeriö esitti esityksen budjettivaikutusten täydentämistä jatkovalmistelussa. Esitykseen on tehty lausunnoissa esitettyjä teknisiä korjauksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Kasvinterveyslaki

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Soveltamisala. Lakia sovellettaisiin kasvinterveysasetusta täydentävästi. Koska unionin asetus on kansallisesti suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, kansallisella lainsäädännöllä voitaisiin täydentää asetusta ainoastaan sen liikkumavaran puitteissa.

Kasvinterveysasetuksen kohteesta ja soveltamisalasta säädetään asetuksen 1 artiklassa. Artiklan mukaan asetuksessa vahvistetaan säännöt siitä, miten määritellään kasveille tai kasvituotteille haitallisten taudinaiheuttajien, eläinten tai loiskasvien minkä tahansa lajin, kannan tai biotyypin, jäljempänä *kasvintuhoojat*, aiheuttamat kasvinterveysriskit ja toimenpiteet kyseisten riskien pienentämiseksi hyväksyttävälle tasolle. Myös rikkakasveja, muita kuin vieraslajeja koskevan sääntelyn piiriin kuuluvia, voidaan 1 artiklan 2 kohdan mukaan pitää kasvinterveysasetuksessa tarkoitettuina kasvintuhoojina, jos niiden on todettu aiheuttavan riskejä kasvinterveydelle. Karanteenituhooja on määritelty 3 artiklassa.

Tässä laissa säädettäisiin myös eräistä muista toimenpiteistä kasvinterveysriskien hallitsemiseksi ja tuhoojien leviämisen estämiseksi. Kyseen ollessa lähtökohtaisesti kasvinterveysasetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävästä tuhoojasta ja kasvinterveysriskeistä, olisi mahdollista kansallisesti säätää täydentäviä säännöksiä suojatoimista riskejä vastaan. Kyse olisi vahvasti kansallisista tarpeista. Asetuksen kansallista soveltamista täydennettäisiin kasvinterveysasetuksen tavoitteiden mukaisesti. Kansallisia säännöksiä annettaisiin muun muassa kasvinterveysasetuksen ulkopuolelle jäävien Suomessa pysyvästi esiintymättömien tuhoojien leviämisen estämisestä sekä biologisessa torjunnassa ja pölytyksessä käytettävistä makroeliöistä.

Valvontaan sovellettaisiin valvonta-asetusta täydentäen sitä asetuksen edellyttämällä tavalla säätämällä muun muassa toimivaltaisista viranomaisista tai seuraamuksista.

2 §. Suhde muuhun lainsäädäntöön. Kasvien terveyttä koskevissa toimenpiteissä kasvintuhoojien torjumiseksi, ehkäisemiseksi tai hävittämiseksi käytettävää unionin rahoitusta koskee rahoitusasetus, jota on tarkemmin kuvattu edellä kohdassa 2.2.3.

Haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta annettu laki koskee vieraslajeista aiheutuvien riskien hallintaa ja täydentää vieraslajiasetusta. Vieraslajia ei saa pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää tai muulla vastaavalla tavalla käsitellä siten, että se voi päästä ympäristöön. Vieraslajiasetuksen 2 artiklan 2 kohdan d alakohdan mukaisesti kasvintuhoojat eivät kuulu vieraslajiasetuksen soveltamisalaan.

Sen lisäksi, mitä kasvinterveyslaissa säädetään, metsässä ilmeneviin metsätuhoihin sovelletaan metsätuhojen torjunnasta annettua lakia. Laissa metsätuholla tarkoitetaan hyönteisten, muiden selkärangattomien eliöiden, sienten, bakteerien ja virusten metsässä kasvaville puille aiheuttamia sellaisia tauteja ja puiden kasvun tai laadun heikkenemistä, joista aiheutuu taloudellista vahinkoa. Laajan metsätuhon leviämisen tai syntymisen estämiseksi voidaan maanomistajat tai Suomen metsäkeskus määrätä poistamaan metsästä puita tai suorittamaan muita tarvittavia toimenpiteitä, joista etusijalle on asetettava biologiset ja mekaaniset torjuntakeinot.

2 luku Kasvintuhoojien torjunta

3 §. *Toimijan velvollisuudet.* Ehdotuksen 1 momentti vastaa voimassa olevan lain 8 a §:ää. Säännöksellä korostetaan sitä, että ensisijainen vastuu hyvän kasvinterveyden ylläpitämisestä ja kasvintuhoojien leviämisen estämisestä ja muusta määräysten mukaisuudesta on toimijalla.

Pykälän 2 momentti vastaa asiasisällöltään voimassa olevan lain 4 §:n 4 momentin 4 kohtaa. Rekisteröidyllä toimijalla on oltava kasvinterveydestä vastaava henkilö, jonka nimi merkitään ammattimaisten toimijoiden rekisteriin, jotta valvontaviranomaiset saavat rekisteristä helposti selville kehen kasvinterveyttä koskevien asioiden osalta voidaan olla yhteydessä.

Kasvinterveysasetuksessa ja valvonta-asetuksessa asetetaan ammattimaisille toimijoille osamista koskevia vaatimuksia. Vaatimukset olisivat laajimmat toimijoille, jotka myöntäisivät kasvipsejia. Toimijat tarkastaisivat jatkossa kasvipsejia vaativia kasveja omavalvontana, millä pyritään kasvintuhoojien löytymiseen ennen kuin ne ehtivät levitä laajalle kasvintuotantoon tai luontoon. Viranomaisvalvonnassa toiminnan tarkastuksen merkitys kasvaa. Tällöin kasvipsejia käyttävien toimijoiden osaaminen olisi keskeisessä roolissa kasvinterveyden hyvän tilan ylläpitämisessä. Toimintaa varten nimettynä kasvinterveydestä vastaavana henkilönä voisi olla toimija itse tai hänen palveluksessaan päätoimisena oleva henkilö, jolla olisi vaadittava osaaminen.

4 §. *Kasvintuhoojien hävittämistä ja leviämisen estämistä koskevat toimenpiteet.* Kasvintuhoojien torjumiseksi voitaisiin tilanteen mukaan käyttää erilaisia kasvinterveysasetuksen liitteen II rajoitustoimenpiteitä. Liitteessä on useita toimenpiteitä, jotka liittyvät kasvintuhoojien hävittämiseen ja leviämisen estämiseen. Toimenpiteiden on noudatettava liitteen II jakson 2 periaatteita, kuten tarpeellisuutta, suhteellisuutta ja pienintä mahdollista vaikutusta.

Jos tuhoaja leviää luonnonsuojelualueelle, voitaisiin myös siellä ryhtyä kasvinterveysasetuksen mukaisiin välttämättömiin torjuntatoimenpiteisiin soveltamalla luonnonsuojelulain (1096/1996) 14 §:n 2 momenttia. Kuitenkin niillä luonnonsuojelualueilla, jotka kuuluvat Suomen Natura 2000 –verkostoon, ovat voimassa EU:n luonto- ja lintudirektiiveihin perustuvat luonnonsuojelulain 10. luvun ns. Natura-pykälät. Natura-alueiden osalta asiassa oltaisiin yhteydessä asianomaiseen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen ennen toimenpiteisiin ryhtymistä.

5 §. *Suomessa pysyvästi esiintymättömän kasvintuhoojan torjunta.* Kansallinen säännös. Vastaa tavoitteeltaan voimassa olevan lain 2 §:n 3 momentin toista lausetta. Kasvinterveysasetuksen 31 artiklan soveltaminen on rajattu vain listattuihin EU:ssa säädeltyjen karanteenituhoojien, hätätöimenpiteiden kohteena olevien tuhojien ja laatuun haitallisesti vaikuttavien tuhojien osalta jäsenvaltion mahdollisuuteen toteuttaa tiukempia toimenpiteitä kuin EU säädöksissä on määrätty. Siten artiklan 31 nojalla ei voida ryhtyä tiukempiin toimenpiteisiin muiden kuin EU:ssa säädeltyjen tuhojien osalta. Sen sijaan kansallisten tarpeiden osalta Ruokavirasto voisi ryhtyä toimenpiteisiin, jos liitteen I jakson 1 edellytykset täyttyvät soveltuvin osin ja noudatetaan liitteen II jakson 2 periaatteita.

Komissio vahvistaa kasvinterveysasetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan täytäntöönpanosäädöksellä luettelon unionikaranteenituhoojista ja 37 artiklan 2 kohdan täytäntöönpanosäädöksellä luettelon laatuun haitallisesti vaikuttavista tuhojista. On kuitenkin tärkeää, että myös muun tuhoajan torjunta voitaisiin aloittaa heti tällaisen tuhoajan esiintyessä. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että Ruokavirasto voisi lisäksi ryhtyä kansallisten tarpeiden perusteella torjuntatoimenpiteisiin muualla unionissa esiintyvän, mutta Suomessa vielä pysyvästi esiintymättömän kasvintuhoojan torjumiseksi. Edellytyksenä on, että tuhoaja täyttäisi liitteen I jakson 1 edellytykset soveltuvin osin. Tällainen tilanne ilmenisi, jos Suomeen leviäisi jokin sellainen täällä

aiemmin esiintymätön tuhoaja, joka esiintyy laajasti muualla unionin alueella eikä siten täytä unionikaranteenituhoojan edellytyksiä, mutta jonka vaikutukset kasvinterveysteen olisivat huomattavat.

6 §. Kiireelliset toimenpiteet eräissä tilanteissa. Kansallinen säännös. Pykälä vastaa sisällöltään voimassaolevan lain 11 §:n 4 momenttia. Ruokavirastolle ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle annettaisiin mahdollisuus tehdä torjuntapäätöksessä vaadittavat torjuntatoimenpiteet kasvintuhoojan torjumiseksi tai leviämisen estämiseksi Ruokaviraston kustannuksella tietyissä tilanteissa. Toimintamalli voisi tulla kyseeseen muun muassa koloradonkuoriaisen torjunnassa silloin, kun kyseessä on rajattu, pieni alue kuten perunan harrastajaviljelijän palsta ja määrätty toimenpide edellyttäisi tuhoojapesäkkeen maan kuokkimista ja löydettyjen kotiloiden ja toukkien polttamista kaasupolttimella. Pelastuslain (379/2011) mukaan tulityössä on huolehdittava riittävästä varoitoimista. Viranomaisen voisi hoitaa tulityönä suoritettavan torjuntatoimenpiteen viivytyksettä esimerkiksi sellaisten pienten alojen harrastaviljelijöiden tai pientä puutarhapalstaa viljelevän iäkkäiden henkilöiden viljelyksellä, joilla vähäinen toimenpide on suoritettava viivytyksettä sen varmistamiseksi, että kasvintuhoojat tulevat varmasti poistettua kohteesta. Toimintatapa on jo vakiintunut käytäntö koloradonkuoriaisen hävittämisessä. Malli voisi tulla kyseeseen myös tulipolteen torjunnassa, jossa muun muassa pensasaitojen hävittäminen on huolellisuutta vaativaa työtä. Samoin mallia voitaisiin käyttää esimerkiksi tilanteessa, jossa joudutaan kaatamaan puita yksityispihoilta esimerkiksi aasianrunkojäärän torjunnassa.

7 §. Ruokaviraston ohjaus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tehtävissä. Ruokaviraston tehtävänä olisi ohjata elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimenpiteitä tuhoojien torjumiseksi. Vastuu tuhoojien torjunnasta ja torjuntapäätöksistä jakautuu Ruokaviraston ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kesken. Ruokavirastolla on valtakunnallinen vastuu tuhoojien torjunnasta ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vastaa toimialueellaan omassa valvonnassaan löytämiensä tuhoojaesiintymien torjunnasta. Tuhoojaesiintymän tunnistaminen, sen levinneisyyden määrittäminen ja tarkoituksenmukaisimman torjuntatoimenpiteen arviointi voivat kuitenkin vaatia sellaista erityisasiantuntemusta, jota vain Ruokavirastolla olisi. Ruokavirasto ohjaisi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimenpiteitä karanteenituhoojien (unionikaranteenituhoojat ja suoja-alueituhoojat) hävittämisessä ja leviämisen estämisessä. Ruokavirasto ohjaisi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimenpiteitä myös unionikaranteenituhoojien luetteloon sisällyttämisen, mutta alustavan arvion mukaan luetteloinnin edellytykset täyttävien tuhoojien hävittämisessä ja leviämisen estämisessä (art 29). Jos alueellisesti esiintyisi erityisen haitallinen tuhoaja tai torjuntatoimenpiteistä aiheutuisi haitallisia vaikutuksia, pitäisi Ruokavirastolla olla mahdollisuus ottaa päätösvalta toimenpiteistä. Tuhoajan leviämisen estämiseksi pitäisi Ruokavirastolla tällöin olla oikeus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen puolesta päättää torjuntatoimenpiteistä. Tällöin Ruokavirasto myös vastaisi toimenpiteistä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen avustuksella. Tapauksissa, joissa jokin tuhoaja olisi levinnyt usean elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen alueelle Ruokaviraston tulisi ohjata elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia ja koordinoita torjuntatoimenpiteitä yhtenäisen toimintatavan toteuttamiseksi.

3 luku Makroeliöiden markkinointi, käyttö ja maahantuonti

8 §. Makroeliöiden markkinoinnin, käytön ja maahantuonnin edellytykset. Pykälä vastaa voimassa olevan lain 9 a §:ää ja on kansallinen säännös. Unionin lainsäädäntö ei sääntele asiaa. Tutkimuskäytön huomioon ottamiseksi pykälään ehdotetaan selvennystä. Voimassa olevan pykälän mukaan toimija tekee ilmoituksen tai hakee lupaa makroeliön markkinointiin, käyttöön ja maahantuontiin. Toimijan määritelmä on kuitenkin ongelmallinen sekä tutkimuskäytön että yksityisen henkilön suhteen. Tämän vuoksi pykälän sanamuotoa muutettaisiin niin, että jokaiselta joka aikoo markkinoida, käyttää ja maahantuoda makroeliötä edellytetään ilmoitusta tai luvan

hakemista. Ilmoitus- ja lupavaatimukset koskisivat selkeästi myös tutkimustoimintaa ja yksityishenkilöitä. Jokaisen, joka ensimmäistä kertaa markkinoi, käyttää tai tuo maahan makroeliötuotetta, pitää ilmoittaa siitä tai hakea lupa, vaikka samaa lajia olisi tuotu aikaisemmin. Makroeliötuote voi koostua makroeliön lisäksi muustakin eliöstä tai aineesta. Ruokavirasto käsittelee makroeliöiden ilmoitukset ja hyväksymisen tuotekohtaisesti, koska mukana voi olla ravintoeliöitä, kantoaineita ja muuta, jotka voivat aiheuttaa riskin. Tämän vuoksi maahantuojan pitää tehdä ilmoitus, vaikka toisi samaakin lajia, jos tuote olisi eri, esimerkiksi tuotteessa olisi eri kantoaine.

9 §. Makroeliöiden markkinoinnin, käytön tai maahantuonnin keskeyttäminen ja luvan peruuttaminen. Pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 9 b §:ää ja on kansallinen säännös. Pykälän otsikossa käyttörajoitus on muutettu pykälän sisältöä vastaavaksi toiminnan keskeyttämiseksi. Jokaisen, joka markkinoi, käyttää tai maahantuo makroeliötä, on keskeytettävä kyseinen toiminta, jos ilmenee, että makroeliöstä voi aiheutua uhkaa kasvinterveydelle. Makroeliön hyväksymistä koskeva lupa voidaan myös peruuttaa. Makroeliön käytön kieltäminen on siirretty pakkokeinoihin 28 §:n 2 momentiksi.

4 luku Toimivaltaiset viranomaiset

10 §. Maa- ja metsätalousministeriö. Pykälän mukaan maa- ja metsätalousministeriön tehtävänä olisi tämän lain sekä Euroopan unionin kasvinterveyttä ja valvontaa koskevan lainsäädännön yleinen ohjaus ja seuranta.

11 §. Ruokavirasto. Ruokaviraston tehtäviin kuuluisi ehdotuksen mukaan suunnitella, ohjata, kehittää ja valvoa valtakunnallisesti hyvän kasvinterveyden tilan säilyttämistä. Pykälässä ehdotetaan, että Ruokavirastolla olisi valtakunnallinen vastuu kasvinterveyden valvonnasta ja valvonnan järjestämisestä tämän lain ja Euroopan unionin lainsäädännön osalta. Ruokavirasto olisi valvonta-asetuksen 3 artiklan 3 kohdan a alakohdassa tarkoitettu keskusviranomainen, joka vastaisi virallisen valvonnan ja muiden virallisten toimien järjestämisestä valvonta-asetuksen ja kasvinterveysasetuksen mukaisesti. Se vastaisi unionin lainsäädännössä Euroopan unionin jäsenvaltiolle ja toimivaltaiselle viranomaiselle säädetyistä tehtävistä, jollei tässä laissa toisin säädetä. Kasvinterveysasetuksessa, valvonta-asetuksessa ja niiden nojalla annettavissa delegoituissa ja toimeenpanosäädöksissä on useita jäsenvaltiolle ja toimivaltaiselle viranomaiselle säädetyistä tehtäviä, joiden vuoksi tehtävien hoitamisesta vastuullinen taho olisi nimettävä aukottomasti. Tällöin Ruokavirasto olisi se taho, jolle jäsenvaltion ja toimivaltaisen viranomaisen tehtävät kuuluisivat, jollei laissa olisi erikseen toisin säädetty. Ruokavirasto olisi siten valvonta-asetuksen 4 artiklan 2 b kohdassa tarkoitettu komission ja muiden jäsenvaltioiden kanssa tehtävää yhteistyötä koordinoiva viranomainen ja sillä olisi valvonta-asetuksen 119 artiklan mukaiset komission valvontaan liittyvät jäsenvaltion velvollisuudet toimenpiteisiin.

Valtakunnallisena valvontaviranomaisena Ruokavirasto voisi valvoa myös rinnakkain elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa ja tarvittaessa tuontitarkastuksissa rinnakkain Tullin kanssa. Siitä huolimatta, että kyseessä olevat tuontitarkastukset olisi 13 §:ssä säädetty Tullin vastuulle, voisi joissain tilanteissa olla tarvetta yhteiselle valvonnalle. Siltä osin kuin kyseessä ei ole Tullin vastuulle säädetyistä tarkastuksista, vastaisi Ruokavirasto tuonnin tarkastusten järjestämisestä koko valtakunnan alueella. Tuonnin valvonnassa voisi joissain tapauksissa olla tarkoituksenmukaista, että tarkastuksen tekisi esimerkiksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tarkastaja, joka on lähellä tuontitarkastuspaikkaa. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi puisen pakkausmateriaalin tuontitarkastukset määränpäässä. Myös jos tuote saapuu esimerkiksi satamaan, jossa ei olisi tullitoimipistettä, voisi lähin muu toimivaltainen viranomainen tehdä vaadittavan tarkastuksen.

12 §. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta annetun lain (897/2009) 3 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan keskukset hoitavat niille erikseen säädettyjä tehtäviä muun muassa kasvinterveyden toimialalla.

Pykälän mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vastaisi toimialueellaan tämän lain ja Euroopan unionin kasvinterveyttä koskevien säännösten noudattamisesta sekä virallisen valvonnan ja muiden virallisten toimien järjestämisestä valvonta-asetuksen mukaisesti. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus toimisi valvonta-asetuksen 3 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisena toimivaltaisena viranomaisena toimialueellaan. Sen olisi nykykäytännön mukaisesti huolehdittava alueellaan kasvinterveyden valvonnasta ja tuhoojien torjunnasta. Ruokavirasto ohjaisi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toimenpiteitä tuhoojien torjunnassa. Vastuunjaosta Ruokaviraston ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kesken torjuntatoimenpiteiden päättämisessä ja suorittamisessa erityisen haitallisten tuhoojien torjunnassa säädetään 7 §:ssä.

13 §. Tulli. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Tullin tehtävistä. Voimassa olevan lain 14 §:n 2 momentin mukaan Tullin tehtävät säännellään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella, kun asiasta on ensin sovittu maa- ja metsätalousministeriön ja valtiovarainministeriön välisellä sopimuksella. Viranomaisten tehtävistä olisi kuitenkin säädettävä lain tasolla. Tämän vuoksi Tullin tehtäväkokonaisuudet luettelaisiin 1 momentin kohdissa 1—6. Tehtävät olisivat nykyiset sopimuksella sovitut tehtävät sekä lisäksi valvonta-asetuksessa ja kasvinterveysasetuksessa säädetty toimijan vakuutuksen tarkastaminen kauttakulussa ja kuittaus sähköiseen tiedonhallintajärjestelmään. Laissa säädettäisiin selkeästi toimivalta ja velvollisuus tehtävien hoitamiseen. Tarkentavat säännökset 1 momentissa mainituista tehtävistä voitaisiin antaa maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Tämä on tarpeen muun muassa tulossa olevien unionin asetuksen nojalla annettavien lukuisten alemman asteisten säädösten vuoksi ja Tullin sekä muiden toimivaltaisten viranomaisten tehtävien yhteensovittamiseksi niiden kanssa. Asetuksenantovaltuus rajaisi sääntelyn laissa määriteltujen tehtävien tarkentamiseen tarvittaessa.

Tulli vastaisi Euroopan unionin ulkopuolelta tuotavien hedelmien, marjojen ja vihannesten asiakirja-, tunnistus- ja fyysisestä tarkastuksesta. Hedelmien, marjojen ja vihannesten osalta Tulli vastaisi tarkastuksista kokonaisuudessaan. Jos Tulli havaitsisi valvonnassaan tuontikiellossa tai ilman vaadittavaa kasvinterveystodistusta olevia tavaroita, se ei sallisi niiden maahantuontia. Tulli tekisi muun muassa Venäjältä tulevan havupuutavaran kasvinterveystodistusten asiakirjatarkastuksen. Kuitenkin niillä rajanylityspaikoilla, missä Tulli ei toimi, Rajavartiolaitos tarkastaisi Venäjän havupuutavaran asiakirjat. Tulli tarkastaisi jatkossa uutena tehtävänä kauttakulkuna kolmansista maista tulevien ja kolmansiin maihin jatkavien kasvien, kasvituoitteiden ja tavaroiden mukana vaadittavan kasvinterveysasetuksen 47 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen toimijan vakuutuksen unionin sähköisessä tiedonhallintajärjestelmässä (IMSOC). Tulli tarkastaisi, että vakuutus on IMSOC:ssa ja kuittaisi lähetyksen poistumisen IMSOC:iin. Matkustajatuonnissa Tulli valvoisi, että kasvien, kasvituoitteiden ja muiden tavaroiden mukana olisi vaadittava kasvinterveystodistus ja ohjaisi ne kasvinterveystarkastukseen.

Tulli tarkastaisi vastuullaan olevat tuotteet valvonta-asetuksen 54 artiklan ja sen nojalla annettavassa täytäntöönpanosäädöksessä vahvistettujen tarkastustiheyksiä koskevien sääntöjen mukaisesti.

Tulli käyttää valvonta-asetuksen lisäksi tullilain (304/2016) mukaisia toimivaltuuksia kasvinterveysasetuksen mukaisessa valvontatehtävässään.

14 §. Suomen metsäkeskuksen tehtävät. Pykälä vastaa pääosin sisällöltään voimassa olevan lain 14 a §:ää. Pykälän mukaan Suomen metsäkeskus antaisi Ruokavirastolle asiantuntija-apua

tuhoajan hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi annetun 4 ja 5 §:ssä tarkoitetun päätöksen valmistelussa ja täytäntöönpanossa sekä 32 §:ssä tarkoitetun korvauspäätöksen valmistelussa. Asiantuntija-apu koskisi Suomessa pysyvästi esiintymättömän kasvintuhoajan torjuntaa, jos tuhoaja aiheuttaisi vaaraa metsässä kasvavien puiden kasvinterveydelle.

Voimassa olevan kasvinterveyden suojelemisesta annetun lain 14 a §:ssä apuna tuhoajan torjuntapäätösten valmistelussa on Metsäkeskuksen julkisen palvelun yksikkö. Metsäkeskuslaki (418/2011) uudistui vuoden 2017 alusta alkaen siten, että Metsäkeskuksessa ei enää ole yksikköjä (julkisen palvelun yksikkö ja liiketoimintayksikkö). Metsäkeskuksessa hoidetaan nykyään vain julkisia hallintotehtäviä, joista osassa käytetään julkista valtaa (esimerkiksi metsälain noudattamisen valvonta). Se on selvemmin kuin aiemmin ns. viranomaistehtäviä hoitava taho. Metsäkeskus ei saa edellä mainitun lain mukaan harjoittaa liiketoimintaa. Metsäkeskuksen oikeudellinen asema on itsenäinen julkisoikeudellinen laitos.

5 luku Valvonta ja rekisterit

15 §. *Valvontasuunnitelmat.* Pykälä ensimmäisen momentin mukaan Ruokaviraston olisi laadittava valtakunnallinen monivuotinen valvontasuunnitelma. Pykälän toisessa momentissa säädettäisiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ja Tullin velvollisuudesta laatia vastuullaan olevaa valvontaa koskevat valvontasuunnitelmat ottaen huomioon Ruokaviraston valtakunnalliseen suunnitelmaan perustuvat tarpeet.

Valvonta-asetuksen 109 artiklassa säädetään, että toimivaltaisten viranomaisten on suoritettava valvontaa monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman perusteella. Ruokavirasto koordinoisi valvontasuunnitelman valmistelua kaikkien toimivaltaisten viranomaisten välillä. Valvontasuunnitelman sisällöstä säädetään 110 artiklassa. Valvontasuunnitelma on 111 artiklan mukaan saatettava julkisesti saataville ja sen on oltava ajan tasalla. Valvontasuunnitelman mukaisesti suoritettua valvonnan tuloksista jäsenvaltion on laadittava 113 artiklan mukainen vuosittainen raportti komissiolle.

Kasvinterveysasetuksen 23 artiklassa säädetään, että jäsenvaltion on perustettava monivuotisia kartoitusohjelmia. Kartoitusohjelman on oltava hyvin yksityiskohtainen ja se täytyy laatia tarkastusten ja näytteiden lukumäärien tarkkuudella. Ruokavirasto laatii kartoitusohjelman, joka on valtakunnallinen.

Valtakunnallisen valvontasuunnitelman avulla Ruokavirasto voisi ohjata muita toimivaltaisia viranomaisia toimimaan valvontatoiminnalle asetettujen periaatteiden ja tavoitteiden sekä painopisteiden mukaisesti. Valtakunnallisessa suunnitelmassa annettaisiin tarkastusmäärät elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille tarkastustyypeittäin ja sektoreittain. Tällä varmistettaisiin valvonta-asetuksen ja kasvinterveysasetuksen vaatimusten täyttyminen valtakunnallisesti ja toimijoiden yhdenmukainen kohtelu eri alueilla. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen vuosittaisen valvontasuunnitelman avulla voitaisiin muun muassa määrittää tarkemmin tehtävien tarkastusten ajankohdat alueellisen tilanteen mukaan ja varmistaa järjestelyt valvonnan. Tavoitteena on suorittaa toimivaltaisten viranomaisten valvontaa valvonta-asetuksen 9 artiklan 6 kohdan mukaan yhtenäisellä tavalla ottaen huomioon tarve mukauttaa valvontaa erityisiin tilanteisiin. Valvontasuunnitelmilla pyritään edistämään valvonnan suunnitelmallisuutta sekä avoimuutta elinkeinonharjoittajien suuntaan.

16 §. *Tarkastus- ja tiedonsaantioikeus.* Valvontaa koskevat yleiset vaatimukset ovat valvonta-asetuksen 9—15 artiklassa. Valvontaa on 9 artiklan mukaan suoritettava säännöllisesti, riskiperusteisesti ja sopivalla tiheydellä. Hallintolain 39 §:stä poiketen valvonta-asetuksen 9 artiklan

4 kohdan mukaan valvonta on suoritettava ilman ennakoilmoitusta, paitsi jos tällainen ilmoitus on tarpeen ja asianmukaisesti perusteltu virallisen valvonnan suorittamista varten.

Kasvinterveysasetuksen 17 artiklan 4 kohdan mukaan tietyt toimenpiteet ja tutkimukset on toteutettava riippumatta siitä, esiintyykö kasvintuhooja julkisissa vai yksityisissä tiloissa. Kasvinterveysasetuksen johdantokappaleen 14 mukaan tietyissä tapauksissa jäsenvaltioiden olisi määrättävä kasveissa esiintyvien karanteenituhoojien hävittämistoimenpiteistä yksityistiloissa, koska tuhojien hävittäminen voi onnistua vain, jos kaikki saastunnan lähteet poistetaan. Tätä tarkoitusta varten jäsenvaltioiden toimivaltaisilla viranomaisilla olisi oltava laillinen pääsy tällaisiin tiloihin. Tämä voi rajoittaa perusoikeuskirjan 7 artiklaa (yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen) ja 17 artiklaa (omistusoikeus). Rajoituksen olisi oltava välttämätön ja oikeasuhteinen kasvinterveysasetuksen yleistä etua koskevan tavoitteen saavuttamiseksi.

Valvonta-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan h alakohdan mukaan toimivaltaisen viranomaisen henkilöstölle on varmistettava pääsy toimijan tiloihin ja mahdollisuus tutustua toimijan hallussaan pitämiin asiakirjoihin. Artiklan 15 mukaan toimijoiden on pyynnöstä annettava viranomaisen henkilöstölle mahdollisuus tutustua mm. toimijan tiloihin, ympäristöön ja esimerkiksi toimijan sähköisiin tiedonhallintajärjestelmiin. Artiklan 15 kohdan 6 mukaan nämä oikeudet koskevat myös virallisia kasvintarkastajia ja toimeksiannon saaneita, jotka eivät olisi viranomaisia.

Ehdotetun pykälän toisessa momentissa säädettäisiin kuitenkin tarkastuksen tekemisestä kotirauhan piirissä perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa tarkastuksen ja näytteenoton saisi tehdä valvonta-asetuksen 9—15 artiklassa asetettujen vaatimusten toteuttamiseksi, jos tarkastuksen tekeminen on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi. Tarkastuksen saisi tehdä vain viranomainen.

Pykälän kolmas momentti sisältäisi säännökset tarkastusten ja valvonnan edellyttämästä valvontaviranomaisten tiedonsaantioikeudesta. Lakisääteisen tehtävän hoitamiseksi viranomaisella olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä valvonnan suorittamiseksi välttämättömät tiedot muilta viranomaisilta, toimijoilta ja muilta tahoilta, joita tässä laissa tai Euroopan unionin lainsäädännössä säädetyt velvoitteet koskevat. Esimerkiksi Ruokavirastolla ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksella olisi oikeus saada Tullilta tuonnin tai viennin tullilmoituksista tietoja, joiden avulla viranomainen pystyisi kohdistamaan jälkikäteistä valvontaa. Ruokavirastolla ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilla oleva oikeus saada välttämättömiä tietoja viranomaisilta kohdistuu myös sellaisiin viranomaisiin, jotka eivät tee tämän lain mukaista valvontaa.

17 §. Tunnistautumaton näytteenotto etämyynnissä. Valvonta-asetuksen 36 artiklassa säädetään tunnistautumattomasta näytteenotosta etäviestintävälineiden välityksellä myytävistä tuotteista. Johdantokappaleen 49 kohdan mukaan artikla koskee internetissä tai muutoin etämyynnissä tapahtuvaa kauppaa, joista toimivaltaisen viranomaisen on voitava hankkia nimettömästi esitetyjä tilauksia käyttäen näytteitä valvonnan suorittamiseksi (ns. haamuasiointi). Tällä tavoin tilattuja tuotteita voidaan käyttää virallisen valvonnan tarkoituksiin.

Vaikka tunnistautumaton näytteenotto on valvonta-asetuksessa säädetty, asiasta ehdotetaan informatiivisuuden vuoksi sisällöltään valvonta-asetuksen 36 artiklaa vastaava säännös lakiin. Etämyynnin merkitys on lisääntynyt. Aiempaa useammin on tarve saada virallista valvontaa varten näytteitä etämyynnissä myytävistä kasveista, kasvituotteista ja muista tavaroista, jotta viranomaiset voisivat tarkastaa muun muassa kasvien kasvipassit.

Tunnistamattomuus olisi tärkeää, jotta internetsivustoilta voidaan nähdä samat tiedot kuin mitkä kuluttaja näkee. Käytettäessä viranomaisverkon ulkopuolista valvontakoneetta yhteyttä ei oteta Ruokaviraston verkon kautta, vaan yhteys otettaisiin esimerkiksi matkapuhelimen kautta. Tällöin valvontakoneen ip-osoite, eli internetin protokollaosoite, ei olisi yhdistettävissä ja jäljitettävissä Ruokavirastoon. Valvontakoneella etsittäisiin tietoa tuotteista ja vastuullisesta tahosta sekä dokumentoitaisiin todisteet. Kaikki muu työ tehtäisiin varsinaisella viranomaiskoneella. Valvontakoneessa olisi erityisiä ohjelmia verkkosivujen tallentamiseen. Kun vastuullinen taho olisi tunnistettu, voisi valvonta tapahtua kuten muidenkin myyntiä harjoittavien toimijoiden valvonta.

Jos toimija ei noudattaisi säännöksiä, valvonta-asetuksen 138 artiklan 2 kohdan i alakohdan mukaan toimijan hallinnoimat tai käyttämät internetsivustot voitaisiin määrätä suljettavaksi tarvittavan pituiseksi ajaksi. Ruokavirasto voisi pakkokeinona antaa toimijalle määräyksen sivuston sulkemisesta. Toimenpiteen toteuttamisessa voitaisiin joissain tapauksissa tarvita Viestintäviraston virka-apua.

Artiklan 15 kohdan 5 mukaan toimijoiden olisi ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle ainakin päivitetty tiedot toimijan nimestä ja oikeudellisesta muodosta sekä muun muassa etäviesittävälaineiden välityksellä suoritettut toimet. Kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden etämyyntiä harjoittavien toimijoiden olisi ilmoitauduttava Ruokaviraston rekisteriin.

18 §. Viranomaisnäytteiden tutkiminen ja viralliset laboratoriot. Näytteenotosta, testauksesta ja virallisista laboratorioista säädetään valvonta-asetuksen 34—42 artiklassa. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että Suomessa otettujen viranomaisnäytteiden käsittelytehtävät ja tutkimukset olisi 37 artiklan mukaisesti tehtävä Ruokavirastossa tai Ruokaviraston nimeämässä Suomessa tai toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueella sijaitsevassa virallisessa laboratoriossa.

Valvonta-asetuksen 34 artiklan 1—3 kohtien mukaisia näytteenottomenetelmiä ja laboratoriossa käytettäviä analyysi-, testaus- ja diagnosointimenetelmiä sekä 37 artiklan 4 kohdan e alakohdan ja 5 kohdan laboratorion akkreditointiin liittyviä vaatimuksia sovelletaan kuitenkin 167 artiklan 2 kohdan mukaan vasta 29.4.2022 alkaen.

Virallisen laboratorion olisi 38 artiklan mukaisesti välittömästi ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle, jos testauksen tuloksista ilmenee riski kasvien terveydelle tai tulokset viittaavat säännösten noudattamatta jättämiseen. Tuloksista on ilmoitettava sille toimivaltaiselle viranomaiselle, joka on nimennyt laboratorion kyseistä analyysiä, testiä tai diagnoosia varten.

Toisessa momentissa säädettäisiin, että valvonta-asetuksen 100 artiklan mukaisen kansallisen vertailulaboratorion nimeäisi maa- ja metsätalousministeriö Ruokaviraston esityksestä.

Pykälän kolmannen momentin mukaan Ruokavirasto pitäisi valvontaa varten rekisteriä nimeytyistä virallisista laboratorioista. Rekisteriin merkittäisiin laboratorion nimi, yhteystiedot, pätevyysalue, tutkimuksista vastaavan henkilön nimi, tiedot suoritetuista valvontatoimista sekä tiedot toiminnassa tapahtuneista muutoksista.

Valvonta-asetuksen 39 artiklan 2 kohdassa on säädetty edellytykset laboratorion nimeämisen peruuttamiselle.

19 §. Ulkopuolinen virallinen kasvintarkastaja ja tiettyjen tehtävien siirtäminen muulle kuin viranomaiselle. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja

ympäristökeskus voisivat nimetä ulkopuolisen luonnollisen henkilön valvonta-asetuksen 3 artiklan 33 kohdan mukaisesti viralliseksi kasvintarkastajaksi suorittamaan erikseen määritellyt viralliseen valvontaan ja muihin virallisiin toimiin liittyviä tehtäviä. Valvonta-asetuksen mukaan virallinen kasvintarkastaja voisi kuulua toimivaltaisen viranomaisen henkilöstöön tai olla ulkopuolinen henkilö. Hän voisi tehdä sekä virallista valvontaa että muita virallisia toimia. Henkilöllä olisi oltava asianmukainen koulutus tehtävän suorittamiseen valvonta-asetuksen mukaisesti. Siltä osin kuin on kyse toimivaltaisen viranomaisen henkilöstöön kuuluvasta tämän lain soveltamisalaa kuuluvaa virallista valvontaa tai muita virallisia toimia tekevästä henkilöstä, katsotaan henkilö viralliseksi kasvintarkastajaksi ilman erillistä nimeämistä. Ulkopuolinen kasvintarkastaja olisi 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti nimettävä kirjallisesti ja nimittämissäätöksessä olisi eriteltävä tehtävät. Käytännössä ulkopuolista virallista kasvintarkastajaa voitaisiin käyttää varsinkin kasvinterveyden kartoitustehtäviin, jotka ovat valvonta-asetuksessa tarkoitettuja muita virallisia toimia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisivat valvonta-asetuksen 28—33 artiklassa säädetyillä edellytyksillä siirtää tiettyjä sekä viralliseen valvontaan että muihin virallisiin toimiin kuuluvia tehtäviä yhdelle tai useammalle toimeksiannon saaneelle toimielimelle. Luonnolliselle henkilölle voidaan siirtää vain viralliseen valvontaan kuuluvia tehtäviä, mutta ei muihin virallisiin toimiin liittyviä tehtäviä. Muu virallinen toimi on määritelty valvonta-asetuksen 2 artiklan 2 kohdassa. Kasvinterveyden osalta viralliseen valvontaan kuuluvien tehtävien siirto luonnolliselle henkilölle on mahdollista valvonta-asetuksen 22 artiklan 4 kohdan nojalla ja 30 artiklaan viitaten. Toimeksiannon edellytyksiä tehtävien siirrolle ovat muun muassa toimeksiannon saavan henkilön tai toimielimen henkilöstön asiantuntemus, pätevyys ja kokemus.

Tehtävien siirto toimeksiannolla vastaa pitkälti voimassa olevan lain 15 §:ssä olevaa valtuutettua tarkastajaa, joka on perustuslain 124 §:n mukainen julkisen hallintotehtävän siirto muulle kuin viranomaiselle. Valtuutettuna tarkastajana on nykyään voinut olla vain luonnollinen henkilö.

Tehtävän siirto voidaan myös peruuttaa valvonta-asetuksen 33 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohdan mukaisesti. Artiklan toinen alakohta ei kuitenkaan rajoita toimivaltaa peruuttaa tehtävä muistakin syistä. Tällainen muu syy voisi olla tilanne, jossa toimeksi annettua tehtävää ei enää tarvita esimerkiksi siksi, että viranomaisella ei enää ole tarjota kyseisiä töitä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että Ruokavirasto vastaisi virallista valvontaa ja muita virallisia toimia suorittavan henkilöstön koulutuksesta. Tulli huolehtii omalla toimialallaan tarkastajien koulutuksesta ja ammattitaidon ylläpitämisestä yhteistyössä Ruokaviraston kanssa kuten nykyäänkin. Ruokavirasto kouluttaa Tullin henkilöstöä kasvinterveyttä koskevista asioista, erityisesti kasvintuhojista, joiden tuntemus on valvonnassa keskeistä. Ruokavirasto sopii koulutuksista vuosittain Tullin kanssa.

Valvonta-asetuksen 5 artiklan 4 kohdan mukaan valvontaa suorittavan henkilöstön on saatava koulutusta tehtävänsä suorittamiseen. Myös ulkopuolisen virallisen kasvintarkastajan ja toimeksiannon saaneiden riittävät tiedot ja osaaminen on varmistettava ennen kuin heille voidaan antaa tehtäviä suoritettavaksi. Jotta unionin lainsäädännön asettamat osaamisvaatimukset täytettäisiin, tulisi Ruokaviraston ja Tullin omalta osaltaan huolehtia virallista valvontaa ja muita virallisia toimia hoitavien riittävästä kouluttamisesta kasvinterveydellisten tehtävien suorittamiseen.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että tehtävää viranomaisen ulkopuolisena hoitavat toimivat tehtävässään virkavastuulla. Tehtävissä noudatetaan hallinnon yleislakeja. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa.

20 §. Virka-apu. Pykälässä ehdotetaan voimassa olevan lain 23 §:n mukaisesti, että toimivaltainen viranomaislainen voisi tarvittaessa saada virka-apua poliisilta, rajavartiolaitokselta, Tullilta ja pelastusviranomaisilta säädösten mukaisten tehtävien suorittamiseksi. Esimerkiksi poliisin apua voidaan tarvita torjuntatoimenpiteiden yhteydessä yksittäistapauksissa, kuten jos puiden poistoa yksityispihoilta vastustetaan. Tullin ja rajavartiolaitoksen apua määräystenvastaisten lähetysten pysäyttämiseen voidaan tarvita rajanylityspaikoilla ja pelastusviranomaisen apua esimerkiksi puupakkausten hävittämisessä polttamalla erityistapauksissa.

21 §. Vientivalvonta. Vietäessä kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita unionin ulkopuolelle voi vastaanottajavaltio edellyttää kasvinterveystodistusta tuontivaatimusten täyttymisen varmistamiseksi. Kasvinterveystodistuksesta unionista vientiä varten on säädetty kasvinterveysasetuksen 100 artiklassa. Toimivaltaisen viranomaisen tehtävänä olisi tarkastaa tuotteet viejän pyynnöstä vastaanottajavaltion vaatimusten mukaisesti ja, jos vientierä kuljetetaan jonkin kolmannen maan kautta, kyseisen valtion mahdollisesti asettamien kauttakuljetusta koskevien vaatimusten mukaisesti. Tuotteille vientimaassa ja kauttakulussa asetettujen vaatimusten selvittäminen olisi ensisijaisesti viejän vastuulla. Tarkastuksen voisi tehdä Ruokavirasto tai elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Todistuksen vientiä varten antaisi Ruokavirasto varmistuttuaan vaatimusten täyttymisestä. Kasvinterveystodistuksen voi myöntää vain viranomaislainen, eikä tehtävää voi siirtää muulle henkilölle. ISPM7-standardin mukaan kansallisella kasvinsuojeluviranomaisella on yksinomainen oikeus myöntää kasvinterveystodistuksia. Kansallinen kasvinsuojeluviranomaislainen Suomessa on Ruokavirasto.

Myös Ruokavirastosta annetun lain 2 §:n 7 kohdan mukaan Ruokaviraston tehtävänä on elintarvikkeiden sekä eläinten, kasvien ja niistä saatavien tuotteiden viennin edistäminen ja ohjaus. Perustelujen mukaan säännös kattaa Ruokaviraston hoitamien viennin edistämistä, ohjausta ja valvontaa koskevat tehtävät, jotka koskevat muun muassa kolmansien maiden asettamien vaatimusten selvittämiseen osallistumista ja niiden täyttymisen varmistamista, osallistumista erilaisten asiakirjojen laadintaan sekä koulutusten järjestämistä.

22 §. Kiinteistön käyttörajoituksista ilmoittaminen. Ehdotettu pykälä vastaa voimassa olevan lain 12 §:ää. Kiinteistön, kiinteistön osan tai rakennuksen luovuttajan ohella myös valvontaviranomaislainen olisi velvollinen antamaan luovutuksen yhteydessä tietoja kasvintuhoojan esiintymisestä luovutetulla omaisuudella. Valvontaviranomaisen tiedonantovelvollisuus edellyttäisi sille tehtyä tiedonantopyyntöä.

23 §. Koneellinen allekirjoitus. Pykälässä ehdotetaan, että automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tehty päätös sekä asian käsittelyyn liittyvät asiakirjat voitaisiin allekirjoittaa koneellisesti. Koneellisen allekirjoituksen käyttäminen olisi yksinkertaisempi menettely kuin sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annetun lain 16 §:ssä tarkoitettu asiakirjan sähköinen allekirjoittaminen, minkä vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös asiasta.

24 §. Rekisterinpitäjä ja rekisterin tiedot. Pykälän ensimmäisessä momentissa ehdotetaan, että Ruokavirasto olisi rekisterinpitäjä, joka pitäisi rekisteriä ammattimaisista toimijoista. Rekisterin käyttötarkoitus olisi kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen toimeenpanoon liittyvien tehtävien hoitaminen. Kasvinterveysasetuksen johdanto-osan kohdan 36 mukaan tämän asetuksen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi tietyt tämän asetuksen velvoitteiden alaiset ammattimaiset toimijat olisi rekisteröitävä jäsenvaltioiden perustamiin rekistereihin. Henkilötietojen käsittely liittyy rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen hoitamiseen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti.

Ammattimaisen toimijan, joka harjoittaa kasvinterveysasetuksen 65 artiklan 1 kohdan mukaista toimintaa, on ennen toiminnan aloittamista tehtävä Ruokavirastolle 66 artiklan 2 kohdan mukaiset tiedot sisältävä hakemus toimijarekisteriin merkitsemistä varten.

Ehdotetun toisen momentin mukaan rekisteriin merkittäisiin kasvinterveysasetuksen 67 artiklassa säädetyt tiedot. Lisäksi rekisteriin merkittäisiin tiedot valvontaviranomaisen suorittamista tarkastuksista ja niiden tuloksista sekä tiedot valvontaviranomaisen määräämistä seuraamuksista säännösten rikkomisesta. Kyse olisi hallinnollisista seuraamuksista. Valvonta-asetus edellyttää, että toimijoiden aiempaa toimintaa seurataan niihin kohdistuneen virallisen valvonnan suhteen. Jos virallisessa valvonnassa on varmistettu, että toimija on aiemmin noudattanut sääntöjä, voi se vaikuttaa esimerkiksi toimijaan kohdistuvan valvonnan tiheyteen valvonta-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan tai valvonta-asetuksen 79 artiklan 3 kohdan d alakohdan mukaan vähentää muun muassa toimijalta perittävää valvontamaksua. Tietosuojalain 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettuja rikostuomioiden ja rikkomuksiin liittyviä henkilötietoja saisi käsitellä, jos tietojen käsittelystä säädetään laissa tai tietojen käsittely johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle säädetyistä tehtävistä (6 § 1 mom. 2 kohta). Rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän on toteutettava asianmukaiset suojatoimenpiteet tietosuojalain 6 §:n 2 momentin mukaisesti.

Pykälän kolmannen momentin mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisi käyttää, päivittää ja luovuttaa rekisterin tietoja säädettyjen tehtäviensä edellyttämässä laajuudessa. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tulee osaltaan huolehtia rekisteröityjen oikeuksien toteutumisesta tietosuoja-asetuksen mukaisesti.

Tietojen säilyttämisessä lähtökohtana olisi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019), jäljempänä *tiedonhallintalaki*, 21 §:n mukainen säilytystarpeen määrittely. Viranomaisen määritteli tietojen säilytysajan sen suhteen, mitä tehtävää varten tietoja on kerätty. Jos esimerkiksi toimijalle on annettu kasvintuhoojan torjuntapäätös, tietoja olisi säilytettävä niin kauan kuin torjuntapäätös olisi voimassa. Neljännessä momentissa säädettäisiin tietojen poistamisesta rekisteristä tilanteessa, jossa toimija olisi ilmoittanut Ruokavirastolle toimintansa lopettamisesta tai toimijan toiminta olisi tosiasiallisesti loppunut. Nämä tiedot poistettaisiin, kun niiden käyttötarvetta ei enää olisi ja viimeistään kolmen vuoden kuluttua viimeisestä toimijaa koskevasta merkinnästä. Rekisterissä ei olisi tarkoituksenmukaista säilyttää tietoja toimijoista, jotka eivät enää toimi. Tietoja ei kuitenkaan poistettaisi niin kauan kuin toimijalle annettu kasvintuhoojan torjuntapäätös olisi voimassa.

Viidennessä momentissa viitattaisiin lakiin henkilötietojen käsittelystä Tullissa (650/2019) Tullille toimitettujen tietojen osalta.

Pykälän kuudennen momentin mukaan henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia. Mainittuun momenttiin lisättäisiin myös uusi säännös, jolla poikettaisiin tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdasta. Tietosuoja-asetuksen 18 artiklan nojalla rekisteröidyillä on oikeus vaatia henkilötietojensa käsittelyn rajoittamista, jos hän kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden tai jos hän katsoo henkilötietojen käsittelyn olevan lainvastaista. Tietosuoja-asetuksen 23 artikla sallii tiettyjen edellytysten täytyessä sen, että unionin tai jäsenvaltion lainsäädännöllä rajoitetaan mainitun oikeuden käyttöä. Artiklan 23 kohdan 1 mukaan rekisterinpitäjään tai henkilötietojen käsittelijään sovellettavassa unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä voidaan lainsäädäntötoimenpiteellä rajoittaa 12—22 artiklassa ja 34 artiklassa sekä 5 artiklassa, siltä osin kuin sen säännökset vastaavat 12—22 artiklassa säädetyjä oikeuksia ja velvollisuuksia, säädetyjen velvollisuuksien ja oikeuksien soveltamisalaa, jos kyseisessä rajoituksessa noudatetaan keskeisiltä osin perusoikeuksia ja -vapauksia ja se on

demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön. Tässä esityksessä rajoituksella voidaan taata tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdassa mainitut ”muut unionin tai jäsenvaltion yleiseen julkiseen etuun liittyvät tärkeät tavoitteet” (e kohta) ja ”valvonta-, tarkastus- tai sääntelytehtävä, joka satunnaisestikin liittyy julkisen vallan käyttöön a—e ja g alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa”. On yleisen edun mukaista, ettei rekisteröity voisi artiklaan perustuvalla vaatimuksellaan tarpeettomasti vaarantaa sellaisen tehtävän hoitamista, joka perustuu unionin lainsäädäntöön tai kansalliseen lakiin.

Tietosuoja-asetuksen 23 artiklan mukaisissa rajoituksissa tulee keskeisiltä osin noudattaa perusoikeuksia ja -vapauksia. Esityksessä katsotaan, että tämä edellytys täyttyy. Rekisteröidyn oikeusturvasta on keskeiseltä osin huolehdittu sillä, että viranomaiset ja julkisia hallintotehtäviä hoitavat noudattavat hallinnon yleislakeja. Rekisteröity voisi asiaansa (esimerkiksi tietojen paikkansapitämättömyys tai lainvastaisuus) liittyen käyttää seuraavia oikeuksia: rekisteröidyn oikeus saada pääsy tietoihin (15 art.), oikeus tietojen oikaisemiseen (16 art.) ja oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle (77 art.). Ehdotetulla säännöksellä pyritään siihen, että henkilötietojen käsittelyn rajoittamisen sijaan rekisterinpitäjän tulisi käsitellä hallintolain mukaisesti rekisteröidyn väitteet henkilötietojen paikkansapitämättömyydestä ja henkilötietojen käsittelyn lainvastaisuudesta. Näin huolehdittaisiin rekisteröidyn oikeusturvasta.

Esityksessä katsotaan, että tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan osalta poikkeamiseen lakisääteisten tehtävien osalta on riittävät perusteet. Lisäksi asia on rajattu vain tietosuoja-asetuksen yhteen artiklaan (18 artikla) ja siltäkin osin vain kahteen alakohtaan. Esityksessä katsotaan, että edellä mainitulla tavalla tulevat yhteensovitetuiksi sekä rekisteröidyn oikeudet että tärkeä jäsenvaltion yleinen etu.

25 §. Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle. Pykälän sisältö vastaa pääosin voimassa olevan lain 24 §:ää. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi Verohallinto muun muassa harmaan talouden torjuntaa varten. Pykälässä tarkoitettu tietojenluovuttamisoikeus tarkoittaisi pykälän sanamuodon mukaisesti myös oma-aloitteista tiedonluovuttamista ilman vastaanottavan viranomaisen nimenomaista tietopyyntöä. Myös tiedonhallintalain tarkoituksena olisi edistää viranomaisten välistä tietojen hyödyntämistä. Asianosaisen ja muun hallinnon asiakkaan oikeusturvasta olisi kuitenkin huolehdittava.

6 luku Pakkokeinot ja seuraamukset

26 §. Hallinnollinen seuraamusmaksu. Ehdotuksen mukaan Ruokaviraston uudeksi toimivaltuudeksi esitetään hallinnollisessa menettelyssä määrättävää seuraamusmaksua. Kun säännösten noudattamatta jättäminen on todettu, olisi määritettävä sen alkuperä ja laajuus sekä toimijoiden vastuu. Toimivaltaiten viranomaisten olisi toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan, että asianomaiset toimijat korjaavat tilanteen ja joilla estetään säännösten noudattamatta jättäminen jatkossa. Valvonta-asetuksen 138 artiklan 2 kohdassa on lueteltu toimivaltaisen viranomaisen käytössä olevia toimenpiteitä, mutta luettelo ei ole tyhjentävä. Hallinnollisessa seuraamusmaksussa on asiallisesti kyse rangaistusluonteisesta taloudellisesta seuraamuksesta, jonka Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja perustuslakivaliokunta ovat katsoneet rinnastuvan rikosoikeudelliseen seuraamukseen.

Hallinnollisen seuraamusmaksun voisi pykälän 1 momentin mukaan määrätä Ruokavirasto. Tässä momentissa yksilöitäisiin, minkä velvollisuuksien rikkomisesta seuraamusmaksu voitaisiin määrätä. Ehdotetun maksun soveltamisen piiriin tulisi laiminlyöntejä, joiden toteen näyttäminen olisi yksinkertaista eikä vaatisi tutkinnallisia toimia. Seuraamusmaksun suuruudeksi eh-

dotetaan vähintään 300 euroa ja enintään 5000 euroa. Ruokaviraston arvion mukaan seuraamusmaksua käytettäisiin vain poikkeustapauksissa. Ensisijaisesti puute tai rikkomus yritettäisiin saada kuntoon antamalla toimijalle korjauskehotus.

Pykälän toisen momentin mukaan sanktion suuruus arvioitaisiin ottaen huomioon rikkomuksen laatu, vahingollisuus ja toistuvuus. Hallintotoiminnan suhteellisuus- ja tarkoituksenmukaisuusvaatimukset olisi maksun määräämisessä täytettävä. Hyvän hallinnon ja oikeusturvan vaatimukset otettaisiin huomioon. Seuraamusmaksua koskevasta päätöksestä olisi valitusoikeus. Ruokaviraston määräämä seuraamusmaksu olisi täytäntöönpanokelpoinen vain lainvoimaisena ja hallinto-oikeuden muutoksenhakuasiassa antama ratkaisu olisi täytäntöönpanokelpoinen siten kuin vuoden 2019 loppuun hallintolainkäyttölaissa (586/1996) ja vuoden 2020 alusta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään.

Kolmannessa momentissa otettaisiin huomioon kaksoisrangaistavuuden kieltö, jonka mukaan samasta teosta ei voi määrätä luonnolliselle henkilölle useampia rangaistusluonteisia seuraamuksia. Kielto kattaa myös samaa tekoa koskevat rangaistusluonteiset hallinnolliset seuraamukset.

Pykälän neljännen momentin mukaan seuraamusmaksua ei saisi määrätä, jos teosta olisi kulunut yli kuusi kuukautta. Jos teosta olisi kulunut enemmän kuin kuusi kuukautta tai teon selvittäminen veisi pidempään, käytettävissä on muita laissa säädettyjä pakkokeinoja. Seuraamusmaksu vanhenisi viiden vuoden kuluttua seuraamusmaksun määräämispäivästä.

Hallinnollisen seuraamusmaksun täytäntöönpanosta ehdotetaan säädettäväksi sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002). Tämän vuoksi kyseistä lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 1 §:n soveltamisalaan lisättäisiin ehdotetun kasvinterveyslain seuraamusmaksu. Seuraamusmaksun täytäntöönpanosta vastaisi Oikeusrekisterikeskus, jolla on jo vastaavia täytäntöönpanotehtäviä. Päätöksen täytäntöönpanokelpoisuudessa noudatetaan vuoden 2020 alusta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain säännöksiä. Seuraamusmaksusta ei perittäisi korkoa.

27 §. Määräys ja kieltö. Ehdotetun pykälän 1 momentissa viitattaisiin valvonta-asetuksen määrittelemiin toimenpiteisiin, joita toimivaltaisen viranomaisen voisi käyttää, jos toimija ei ole noudattanut lainsäädännön vaatimuksia. Valvonta-asetus sisältää varsin kattavat ja yksityiskohdalliset säännökset toimivaltaisen viranomaisen toimenpiteistä ja toimivaltuuksista säännösten noudattamatta jättämisen johdosta. Asetuksen 138 artiklan 2 kohta sisältää kaikkiaan 8 kohdan (alakohdat c—j) luettelon kasveihin, kasvituotteisiin ja muihin tavaroihin soveltuvista toimenpiteistä. Ehkä merkittävimpiä niistä ovat tavaroiden markkinoille saattamisen rajoittaminen tai kieltäminen (d alakohta), tavaroiden tuhoaminen (g alakohta), toimijan yrityksen sulkeminen tarvittavan pituiseksi ajaksi (h alakohta), toimijan toiminnan keskeyttäminen kokonaan tai osittain ja tarvittaessa sen hallinnoimien tai käyttämien internetsivustojen sulkeminen tarvittavan pituiseksi ajanjaksoksi (i alakohta), laitoksen ja maatilain rekisteröinnin tai hyväksynnän peruuttaminen tai voimassaolon keskeyttäminen (j alakohta). Kohdan luettelo ei ole tyhjentävä. Muutkin toimenpiteet ovat mahdollisia. Mahdollisina muina toimenpiteinä ehdotukseen on lisätty edellä 26 §:ssä hallinnollinen seuraamusmaksu sekä 29 §:ssä uhkasakko ja teettämisuhka.

Toimenpiteiden valintaan vaikuttaisi muun muassa se, millaisesta säännösten noudattamatta jättämisestä kulloinkin olisi kyse. Toimivaltaisen viranomaisen harkintaan jäisi sen arvioiminen, millaisia toimenpiteitä kasvinterveysriskit edellyttäisivät. Toimivaltaisen viranomaisen olisi kyettävä osoittamaan valittujen toimenpiteiden asianmukaisuus ja oikeasuhtaisuus.

Ennen toimenpiteiden määräämistä toimivaltaisen viranomaisen olisi ensin valvonta-asetuksen 137 artiklan mukaisesti tutkittava asia, jos epäillään säännösten noudattamatta jättämistä. Epäilyn vahvistamiseksi tai poistamiseksi tavaroihin ja toimijaan kohdistetaan tarvittaessa tehostetua virallista valvontaa tai tapauksen mukaan tavarat voidaan virallisesti pidättää. Virallinen pidättäminen on määritelty 3 artiklan kohdassa 47. Asian selvittämisvelvollisuus on myös hallintolain hyvän hallinnon periaatteiden mukainen.

Pykälän 2 momentin mukaan voitaisiin kieltää 8 §:ssä tarkoitettujen biologiseen torjuntaan ja pölytykseen käytettävien makroeliöiden markkinointi, käyttö ja maahantuonti, jos kyseiset eliöt aiheuttaisivat uhkaa kasvinterveydelle. Momentti vastaa voimassaolevan lain 9 b §:n 3 momenttia.

28 §. Päätösvallan siirtäminen eräissä tapauksissa. Pykälän 1 momentin mukaan Ruokavirasto voisi päättää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten puolesta hallinnollisten pakkokeinojen käyttämisestä, jos niiden vaikutusalueena olisi yhtä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta laajempi alue. Säännöksen tarkoituksena olisi, että päätökset voitaisiin tehdä keskitetysti ja yhdenmukaisesti. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että Ruokavirasto voisi tietyissä tapauksissa päättää pakkokeinojen käyttämisestä yhdenkin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen alueella. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus näin voisi esimerkiksi vähäisten resurssien vuoksi siirtää tehtäviään Ruokaviraston hoidettavaksi. Kyseessä olisi erittäin poikkeuksellinen menettely, johon Ruokavirasto voisi ryhtyä, jos virasto katsoo, että olisi perusteltua syytä pitää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimia riittämättöminä kasvinterveyden varmistamiseksi. Ruokavirasto voisi hoitaa lähtökohtaisesti elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tehtäviin kuuluvan valvontatapauksen sellaisessa poikkeuksellisessa tapauksessa, että keskusviranomaisen puuttumista asiaan on pidettävä tarpeellisena kasvinterveyssäännösten noudattamiseksi ja valvonnan ohjaamiseksi, esimerkiksi jos elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ei ryhtyisi toimenpiteisiin, vaikka hallinnollisten pakkokeinojen käyttöön olisi ilmeinen tarve. Tilanne saattaisi muodostua ongelmalliseksi, jos Ruokaviraston toimenpiteille ei olisi säädetty edellytyksiä.

29 §. Uhkasakko sekä teettämisuhka. Pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 28 §:ää, mutta on laajennettu kaikkien toimivaltaisten viranomaisten käyttöön. Toimivaltainen viranomainen voisi tehostaa tämän lain nojalla annettua velvoittavaa toimenpidettä, määräystä ja kieltoa uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetyt toimenpiteet teetetään laiminlyöjän kustannuksella. Tämä koskisi kasvintuhoojan hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi 4 ja 5 §:ssä tarkoitettuja rajoituksia ja velvoitteita sekä 27 §:ssä tarkoitettua määräystä ja kieltoa.

Uhkasakon tuomitsisi sen asettanut viranomainen. Uhkasakon asettamisessa ja tuomitsemisessa noudatetaan uhkasakkolakia. Viittaus uhkasakkolakiin koskee myös uhkasakon määrää. Uhkasakkolain 8 §:n mukaan uhkasakon suuruutta harkittaessa olisi otettava huomioon päävelvoitteen laatu ja laajuus, velvoitetun maksukyky ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Uhkasakon määrään vaikuttaisivat näin ollen ainakin harjoitetun elinkeinotoiminnan laajuus ja liikevaihdon suuruus sekä elinkeinonharjoittajan suhtautuminen valvontaviranomaisen sille ehdotetun lain nojalla aiemmin antamiin kehotuksiin.

30 §. Rangaistusäännökset. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan lueteltaviksi ne säännösten vastaiset teot, joista voisi seurata rikosoikeudellinen rangaistusvastuu. Rikkomuksen tunnusmerkistö voisi täytyä paitsi tosiasiallisen tekemisen myös laiminlyönnin perusteella. Teko voisi olla myös sellainen, että siitä tosiasiallisesti tai hyvin todennäköisesti aiheutuu vaaraa kasvinterveydelle. Tunnusmerkistön mukainen teko voitaisiin tehdä joko tahallisesti tai huolimattomuudella. Teon nimike olisi, kuten voimassa olevan lain 29 §:ssä, kasvinterveyden vaarantaminen ja rangaistuslajina voisi olla vain sakkorangaistus.

Jos toimivaltainen viranomainen olisi tehostanut 27 §:n nojalla annettua määräystä ja kieltoa uhkasakolla, päällekkäisyyksien estämiseksi pykälän 2 momentissa säädetään, ettei rikkojaa tällöin voida tuomita samasta teosta rangaistukseen, jos uhkasakko on lainvoimaisella päätöksellä tuomittu maksettavaksi.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan lakiin otettavaksi säännös lainsäädännön rikkomusta koskevan tutkintapyynnön tekemisestä. Ehdotuksen mukaan ilmoituksen rikkomuksen saattamiseksi syyteharkintaan tekisi toimivaltainen viranomainen. Ilmoituksen voisi jättää tekemättä, jos rikkomus kokonaisuutena olisi olosuhteisiin nähden ilmeisen vähäinen.

7 luku Vahingonkorvaukset

31 §. *Kasvintuhoojan torjuntapäätöksestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen.* Pykälä vastaa voimassaolevan lain 30 §:ää. Korvauksista säännellään kansallisesti. Elintarviketurvallisuusvirasto muutettu Ruokavirastoksi.

32 §. *Metsään kohdistuvasta hävitettävän kasvintuhoojan torjuntapäätöksestä aiheutuvien kustannusten ja vahinkojen korvaaminen.* Pykälä vastaa voimassaolevan lain 30 a §:ää. Elintarviketurvallisuusvirasto muutettu Ruokavirastoksi.

33 §. *Korvaukseen oikeuttamattomat vahingot ja kustannukset.* Pykälä vastaa sisällöltään voimassaolevan lain 31 §:ää. Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan paremmin sisältöä.

34 §. *Eräät Euroopan unionin lainsäädännöstä johtuvat korvauksensaajia koskevat vaatimukset.* Pykälä vastaa voimassaolevan lain 31 a §:ää.

8 luku Erinäiset säännökset

35 §. *Rikkomuksista ilmoittajan henkilöllisyyden suojaaminen.* Pykälässä säädettäisiin kasvinterveyttä ja sen valvontaa koskevien säännöksiä rikkomuksista ilmoituksen tehneen luonnollisen henkilön henkilöllisyyden salaamisesta. Vastaavaa säännöstä ei sisälly nykyiseen lakiin. Rikkomuksista ilmoittajan henkilöllisyyden suojaamisesta säädetään tällä hetkellä esimerkiksi tietosuojalain (1050/2018) 36 §:ssä ja Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 71 a §:ssä.

Ehdotetulla säännöksellä pantaisiin täytäntöön valvonta-asetuksen 140 artiklan säännös, jonka mukaan todellisista tai mahdollisista rikkomuksista toimivaltaiselle viranomaiselle ilmoittavia henkilöitä on suojeltava kostotoimilta, syrjinnältä ja muun tyyppiseltä epäoikeudenmukaiselta kohtelulta. Valvonta-asetuksen johdantokappaleen 91 mukaan kenen tahansa henkilön olisi voitava tuoda toimivaltaisten viranomaisten tietoon uusia tietoja, jotka auttavat näitä rikkomusten havaitsemisessa ja seuraamusten määräämisessä. Tämän vuoksi olisi varmistettava, että henkilö voi ilmoittaa asetuksen mahdollisista rikkomuksista ja että kyseistä henkilöä suojataan vastatoimilta.

Ilmoittajan henkilöllisyyden salassapitoperusteesta on näin ollen tarkoituksenmukaista säätää kasvinterveyslaissa, vaikka salassapitoperusteita koskevan sääntelyn pääsääntönä onkin säännösten keskittäminen julkisuuslakiin. Tämä on myös yhdenmukaista muun niin sanotun whistleblowing -sääntelyn kanssa (komission direktiiviehdotus väärinkäytösten paljastajien suojelun vahvistamiseksi EU:n tasolla (COM (2018) 218).

Kyseisen säännöksen tarkoituksena olisi suojella sellaista ilmoittajaa, jonka henkilöllisyyden paljastuminen voisi aiheuttaa haittaa ilmoittajalle. Ilmoittajan tulisi voida saattaa toimivaltaisen

viranomaisen tietoon kasvinterveyssäännösten rikkominen ilman pelkoa haitallisista seuraamuksista. Edellytyksenä olisi, että henkilöllisyyden paljastuminen aiheuttaisi haittaa ilmoittajalle. Haitta voisi liittyä esimerkiksi siihen, että ilmoittaja on erityisessä suhteessa, esimerkiksi työsuhteessa, ilmoituksen kohteena olevaan toimijaan ja ilmoituksen tekeminen voisi aiheuttaa haittaa tälle suhteelle. Ilmoittajan subjektiivinen käsitys haitan aiheutumisesta ei yksistään riittäisi säännöksessä tarkoitetun salassapitoperusteen soveltamiseen.

36 §. Rajatarkastusasemien nimeäminen. Maa- ja metsätalousministeriö nimeäisi Ruokaviraston tai Tullin esityksestä rajatarkastusasemat ja muut valvontapisteet. Molemmat voisivat oman toimialueensa osalta tehdä esityksiä tarvittavista tarkastuspaikoista. Jos vaatimukset eivät enää täytyisi, ministeriö peruuttaisi tai keskeyttäisi nimityksen saatuaan asiasta esityksen. Rajatarkastusasemia ja valvontapisteitä koskevista vaatimuksista on säädetty valvonta-asetuksen 59 — 64 artiklassa.

37 §. Neuvottelukunta. Ehdotettu pykälä vastaa pääosin voimassaolevan lain 32 §:ää. Maa- ja metsätalousministeriö asettaisi neuvottelukunnan kolmeksi vuodeksi kerrallaan seuraamaan kasvinterveyttä koskevien asioiden kehitystä, edistämään kasvinterveyden tilaa ja tekemään asiaa koskevia esityksiä ja aloitteita.

38 §. Valtion viranomaisen suoritteista perittävät maksut. Ehdotetun 1 momentin mukaan virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista perittäisiin pääsääntöisesti maksu. Valvonta-asetuksen VI luvussa säädetään valvonnan maksullisuudesta. Valvonta-asetuksen 79 artiklan 1 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten on perittävä kasvinterveyden valvontaa varten maksuja rajatarkastusasemilla ja muissa tuonnin valvontapisteissä kustannusvastaavasti, eli omakustannusarvon mukaisesti. Ruokaviraston tekemässä kasvinterveyden tuontivalvonnassa kaikilta tuojilta peritään maksu alennettua tarkastustiheyttä koskevien sääntöjen mukaan tuotavan puutavaran tarkastuksesta saman suuruisena riippumatta siitä joutuvatko tuotteet myös fyysiseen tarkastukseen. Fyysisestä tarkastuksesta ei silloin peritä erikseen lisämaksua. Valvonta-asetuksen 54 artiklan mukaan täytöntöönpanosäädöksillä vahvistetaan sopiva tarkastustiheys. Tarkastusten vähentämisen edellytyksistä on tällä hetkellä säädetty komission asetuksessa (EY) N:o 1756/2004. Tulli perii tarkastuksista aiheutuneet kustannukset Tullin suoritteiden maksullisuudesta annetun valtiovarainministeriön asetuksen mukaisesti.

Lisäksi 79 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaan maksuja on perittävä virallisesta valvonnasta, jota ei alun perin suunniteltu ja joka i) kohdan mukaan on ollut tarpeen valvonta-asetuksen mukaisesti suoritettua virallisen valvonnan yhteydessä havaitun saman toimijan säännösten noudattamatta jättämistä koskevan tapauksen vuoksi; ja ii) kohdan mukaan on suoritettu säännösten noudattamatta jättämistä koskeva tapauksen laajuuden ja vaikutusten arvioimiseksi tai sen todentamiseksi, että tällainen todettu säännösten noudattamatta jättäminen on korjattu.

Valvonta-asetuksen 80 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat periä muitakin kuin 79 artiklassa tarkoitettuja maksuja kattaakseen virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista aiheutuvat kustannukset, paitsi jos se on kielletty 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen sääntöjen kattamilla aloilla sovellettavien säännösten nojalla.

Valvonta-asetuksen 82 artiklassa säädetään maksujen laskentaperusteista. Artikla koskee vain pakollisia maksuja. Tämän vuoksi 80 artiklan mukaisten muiden maksujen laskentaperuste menisi maksuperustelain mukaan. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä valvonta-asetuksen 79—82 artiklassa tarkoitetuista järjestelyistä ja maksujen suuruuden määrittämisestä. Valvonta-asetuksen mainituissa artikloissa on kansallisesti mahdollisuuksia päättää periä tietyin edellytyksin pienempiä määriä maksuja ja päättää muistakin kuin pakollisista maksuista.

Toimeksiannon saaneiden valvontatehtävissä perimiin maksuihin sovellettaisiin valvonta-asetuksen 78 artiklan 2 kohdan mukaan samoja sääntöjä. Esityksen mukaisesti on kuitenkin tarkoitus jatkaa käytäntöä, jonka mukaan vain toimivaltaiset viranomaiset perisivät valvontamaksut, myös toimeksiannon saaneiden valvontatehtävien osalta.

Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus maksaisivat 19 §:n mukaisesti niimeämälleen ulkopuoliselle viralliselle kasvintarkastajalle ja toimeksiannon saaneelle henkilölle tai toimielimelle tehtäviksi annetuista suoritteista palkkion sekä korvauksen aiheutuneista kustannuksista.

39 §. Muutoksenhaku. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan oikaisuvaatimussääntelyn piiriin kuuluisivat 24 §:n rekisteröinnin edellytyksiä koskeva päätös ja ehdotuksen 7 luvun mukaiset kasvintuhoojakorvauksia koskevat päätökset. Yleiset säännökset oikaisuvaatimuksesta ovat hallintolain 7 a luvussa. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.

Toisen momentin mukaan toimivaltaisen viranomaisen tekemään päätökseen haettaisiin muutosta valittamalla hallintotuomioistuimeen siten kuin vuoden 2019 loppuun hallintolainkäyttölaissa ja vuoden 2020 alusta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Tällaisia päätöksiä olisivat ainakin 4—6 §:n nojalla tehtävät torjuntapäätökset, 8 §:n 3 momentin mukaiset makroeliön lupaa koskevat päätökset, 9 §:n 2 momentin nojalla tehtävät makroeliötä koskevan luvan peruuttamiseen ja 26—28 §:n pakkokeinopäätökset. Lisäksi toimivaltaisen viranomaisen kasvinterveysasetuksen ja valvonta-asetuksen sekä niiden nojalla annettujen alemman asteisten säädösten nojalla tekemistä muista päätöksistä olisi muutoksenhakumahdollisuus. Valmisteilla olevia alemman asteisia säännöksiä on lueteltu edellä kohdissa 2.2.1 ja 2.2.2.

Tuhoojien torjuntatoimenpiteissä ja velvoittavissa muissa toimenpiteissä ei käytettäisi oikaisu- mahdollisuutta, koska se saattaisi aiheuttomasti pidentää asioiden käsittelyn kokonaiskestoa. Hallinto-oikeuden päätöksestä saisi jatkossa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Kun viranomaisen päätös koskee muuta kuin hallinnollista seuraamusmaksua, päätöksessä voitaisiin 3 momentin mukaan määrätä, että sitä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei valitusviranomainen toisin määrää. Tällä on tarkoitus varmistaa se, että toimivaltaisella viranomaisella on tehokkaat keinot puuttua kasvintuhoojien leviämisen estämiseen.

Momentissa 4 olisi informatiivinen viittaus muutoksen hakemisesta Tullin päätökseen tullilain mukaisesti.

Viidennen momentin mukaan viranomaisen suoritteista määräämiin maksuihin haettaisiin muutosta valtion maksuperustelain mukaan.

40 §. Voimaantulo. Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 14 päivänä joulukuuta 2019 samanaikaisesti kuin kasvinterveysasetusta ja virallista valvontaa koskevaa asetusta ryhdytään soveltamaan.

Samalla kumottaisiin nykyinen kasvinterveyden suojelemisesta annettu laki. Lain 11 §:n nojalla kasvintuhoojien torjumiseksi annetut päätökset ja määräykset jäisivät kuitenkin voimaan ja olisivat voimassa niissä määrätyn ajan.

1.2 Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

1 §. *Lain soveltamisala.* Eri lakien nojalla määrättävien laiminlyönti- ja seuraamusmaksujen täytäntöönpanosta huolehtii Oikeusrekisterikeskus noudattaen sakon täytäntöönpanosta säädettyä menettelyä. Tämän vuoksi lain 1 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että kasvinterveyslain 26 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu pannaan täytäntöön sakon täytäntöönpanosta annetun lain mukaisessa (672/2002) järjestyksessä.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 4 §:n mukaan maksun määrääjän ja muutoksenhakutuoimioistuimen tulisi ilmoittaa päätöksestään Oikeusrekisterikeskukselle. Keskuksella olisi mahdollisuus myöntää maksuaikaa lain 14—18 §:n perusteella.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset 8 §:n 5 momentissa tarkoitettua makroeliötä koskevan ilmoituksen sisällöstä, luvan hakemismenettelystä ja lupahakemuksen sisällöstä, 13 §:n 2 momentissa säädetystä Tullin tehtävistä ja 38 §:n mukaisista maksujen järjestelyistä valvonta-asetuksessa mukaisesti ja maksujen suuruudesta

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 14 päivänä joulukuuta 2019 samanaikaisesti kuin kasvinterveysasetusta ja virallista valvontaa koskeva asetusta ryhdytään soveltamaan.

Siirtymäsäännöksessä säädettäisiin, että kasvintuhoojien torjumiseksi ennen lain voimaantuloa voimassa olleen lain nojalla annetut päätökset ja määräykset ovat voimassa niissä määrätyn ajan. Päätöksen voimassaoloaika voi olla useita vuosia tuhoojasta ja tarvittavista torjuntamenetelmistä riippuen. Torjuntapäätökset voivat olla Elintarviketurvallisuusviraston tai sen seuraajan Ruokaviraston taikka elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen antamia.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Kotirauha

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslaissa suojattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (PeVL 46/2001 vp). Perustuslakivaliokunta on katsonut kotirauhan piiriin ulottuvan toimen olevan hyväksyttävä rikosten selvittämiseksi, jos toimi sidotaan siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy epäillä lakia rikotun tai rikottavan (esim. PeVL 37/2010 vp, s. 5, PeVL 32/2010 vp, s. 11). Lisäksi valiokunta on edellyttänyt tarkastuksen olevan välttämätön tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi (ks. esim. PeVL 40/2002 vp, s. 2/I, PeVL 44/2002 vp, s. 3/II).

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että kotirauhaan puuttuminen moitittavuudeltaan hyvin vähäisten rikkomusten selvittämiseksi ei ole painavan tarpeen vaatimaa eikä siten täytä vaatimusta perusoikeusrajoituksen oikeasuhtaisuudesta (ks. esim. PeVL 40/2002 vp, s. 2 ja PeVL 69/2002 vp, s. 2/II). Toisaalta valiokunta on uudemmassa käytännössään katsonut, että ainakin eräissä tapauksissa tarkastuksen toimittamista voidaan pitää hyväksyttävänä myös sellaisia rangaistaviksi säädettyjä rikkomuksia koskevien perusteltujen epäilyjen johdosta, joista voi enimmillään

seurata sakkorangaistus. Tarkastusoikeus on voitu kytkeä rikosoikeudellisen rangaistuksen lisäksi myös rangaistuksenluonteisella maksulla sanktioituun käyttäytymiseen (ks. esim. PeVL 7/2004 vp, s. 2/II ja PeVL 40/2010 vp, s. 3—4). Valiokunta on näissä tapauksissa oikeasuhtaisuusarvioinnissaan kiinnittänyt huomiota muun muassa tarkastuksen julkisten varojen käytön valvontaan liittyvään tarkoitukseen (PeVL 69/2002 vp, s. 2—3), tarkastuksen kohdistumiseen elinkeinonharjoittajan asunnossa sijaitseviin toimitiloihin (PeVL 69/2002 vp, s. 3/I) sekä rangaistuksenluonteisen hallinnollisen seuraamusmaksun luonteeseen (PeVL 40/2010 vp, s. 4/I).

Perustuslakivaliokunta on usein painottanut, että perustuslain 10 §:n 3 momentin sanamuoto on siinä mielessä ehdoton, että kotirauhan piiriin ulottuva tarkastus on sidottu välttämättömyysvaatimukseen, ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö on tämän mukaisesti vakiintunutta. Valiokunta on toistuvasti edellyttänyt toimenpidevaltuuksia koskeviin säännöksiin kirjattavaksi, että esimerkiksi tarkastus asunnossa voidaan toimittaa vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi (ks. esim. PeVL 54/2014 vp, s. 3/I—II ja siinä viitatu lausunnot).

Kasvinterveysasetuksen 17 artiklan 4 kohdan mukaan tietyt toimenpiteet ja tutkimukset on toteutettava riippumatta siitä, esiintyykö unionikaranteenituhooja julkisissa vai yksityisissä tiloissa. Kasvinterveysasetuksen johdantokappaleen 14 mukaan tietyissä tapauksissa jäsenvaltioiden olisi määrättävä kasveissa esiintyvien karanteenituhoojien hävittämistoimenpiteistä yksityistiloissa, koska tuhoojien hävittäminen voi onnistua vain, jos kaikki saastunnan lähteet poistetaan. Tätä tarkoitusta varten jäsenvaltioiden toimivaltaisilla viranomaisilla olisi oltava laillinen pääsy tällaisiin tiloihin. Tämä voi rajoittaa perusoikeuskirjan 7 artiklaa (yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen) ja 17 artiklaa (omistusoikeus). Rajoituksen olisi oltava välttämätön ja oikeasuhteinen tämän asetuksen yleistä etua koskevan tavoitteen saavuttamiseksi.

Valvonta-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan h alakohdan mukaan toimivaltaisen viranomaisen henkilöstölle on varmistettava pääsy toimijan tiloihin ja mahdollisuus tutustua toimijan hallussaan pitämiin asiakirjoihin. Artiklan 15 mukaan toimijoiden on pyynnöstä annettava viranomaisen henkilöstöllä mahdollisuus tutustua mm. toimijan tiloihin, ympäristöön ja esimerkiksi toimijan sähköisiin tiedonhallintajärjestelmiin. Artiklan 15 kohdan 6 mukaan nämä oikeudet koskevat myös virallisia kasvintarkastajia, toimeksiannon saaneita elimiä ja luonnollisia henkilöitä, jotka eivät ole viranomaisia.

Ehdotetun 16 §:n 2 momentin mukaan pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa tarkastuksen ja näytteenoton saisi tehdä valvonta-asetuksen 9—15 artiklassa viralliselle valvonnalle asetettujen vaatimusten toteuttamiseksi, jos tarkastuksen tekeminen olisi välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi. Ehdotetussa säännöksessä tarkastusoikeus pysyvään asumiseen käytetyissä tiloissa olisi rajattu vain viranomaiselle.

Ehdotetussa säännöksessä on kyse unionin tavoitteiden toteuttamisesta yhdenmukaisen valvonnan järjestämiseksi koko elintarvikeketjussa ja toisaalta perustuslain edellyttämän kotirauhan turvaamisesta. Ehdotettu sääntely on sopusoinnussa perustuslakivaliokunnan pysyvää asumista koskevien tilojen tarkastuksia koskevan käytännön kanssa. Esimerkiksi pihapiirissä olevat kasvihuoneet eivät kuulu kotirauhan ytimen piiriin. Tarkastuksen tavoitteiden saavuttamiseksi voi jossain tilanteessa olla välttämätöntä todentaa sellaisia olosuhteita ja seikkoja, jotka sijaitsevat kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa ja joista ei muutoin voida saada selvitystä. Esimerkkinä voisivat olla tilanteet, joissa toimija ei pyynnöstä huolimatta esitä valvontaviranomaisen tarkastettavaksi hallussaan olevia, asian selvittämiseksi välttämättömiä asiakirjoja tai päästä tutustumaan sähköisessä tiedonhallintajärjestelmässä oleviin valvonnan kannalta tarvittaviin tietoihin.

Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai sen nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi, eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle edellyttää, että laissa määritellään ainakin yleisluonteisesti tehtävän hoitajalta edellytetty pätevyys tai kelpoisuus (muun muassa PeVL 28/2001 vp ja 48/2001 vp). Perustuslakivaliokunta on todennut, että julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle myös lain nojalla tehtävällä sopimuksella (PeVL 26/2017 vp, s. 48, PeVL 11/2004 vp, s. 2/I, PeVL 11/2002 vp, s. 5/I).

Perustuslakivaliokunnan käytännössä on katsottu, että oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten toteutumisen varmistaminen perustuslain 124 §:n tarkoittamassa merkityksessä edellyttää, että asian käsittelyssä noudatetaan hallinnon yleislakeja ja että asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla (PeVL 33/2004 vp, s. 7/II, PeVL 46/2002 vp, s. 10). Hallinnon yleislakeja sovelletaan niiden sisältämien soveltamisalaa, viranomaisten määritelmää tai yksityisen kielellistä palveluvollisuutta koskevien säännösten nojalla myös yksityisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä (PeVL 42/2005 vp, s. 3/II). Myös yhtiön palveluksessa olevaan henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen hoitaessaan yhtiölle kuuluvia julkisia hallintotehtäviä (PeVL 26/2017 vp, s. 49—50, PeVL 16/2016 vp, s. 2—3, PeVL 8/2014 vp, s. 5/I).

Valvonta-asetus antaa mahdollisuuden siirtää julkisia hallintotehtäviä muulle kuin viranomaiselle kahdella tavalla, nimeämällä ulkopuolinen virallinen kasvintarkastaja ja toimeksiantona toimielimelle tai luonnolliselle henkilölle.

Valvonta-asetuksen asetuksen 3 artiklan 33 kohdassa tarkoitettu virallinen kasvintarkastaja voi olla toimivaltaisen viranomaisen henkilöstöön kuuluva tai tehtävään nimitetty ulkopuolinen luonnollinen henkilö. Kasvintarkastajalla on oltava tehtävään asianmukainen koulutus. Nimeäminen on tehtävä 5 artiklan 3 kohdan mukaan kirjallisesti ja tehtävät on eriteltävä.

Valvonta-asetuksen 28—33 artikloissa säädetään edellytykset viranomaisten tiettyjen tehtävien siirtämisestä toimeksiantona. Kasvinterveyteen liittyviä sekä viralliseen valvontaan että muihin virallisiin toimiin kuuluvia tiettyjä tehtäviä voitaisiin kirjallisella toimeksiannolla siirtää toimielimelle. Luonnolliselle henkilölle voidaan siirtää vain viralliseen valvontaan liittyviä tehtäviä, mutta ei muihin virallisiin toimiin liittyviä tehtäviä. Muu virallinen toimi on määritelty valvonta-asetuksen 2 artiklan 2 kohdassa. Toimeksiannon edellytyksenä on toimielimen henkilöstön ja luonnollisen henkilön asiantuntemus sekä soveltuva pätevyys ja kokemus. Myös tilanteet, joissa tehtävä on peruutettava, on säännelty valvonta-asetuksen 33 artiklan 1 kohdan b alakohdassa.

Ehdotetun 19 §:n mukaan Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisivat valvonta-asetuksen mukaisesti nimetä ulkopuolisia kasvintarkastajia suorittamaan erikseen määriteltäviä tehtäviä ja siirtää toimeksiannolla tiettyjä tarkastuksiin, tutkimuksiin ja selvityksiin liittyviä tehtäviä muulle kuin viranomaiselle. Tarkastusten perusteella mahdollisesti tehtävät hallinnolliset päätökset tekisi tehtävään nimennetty tai toimeksiannon antanut viranomainen.

Unionin asetuksen mainittu sääntely täyttää perustusvaliokunnan edellyttämät siirrettävän tehtävän hoitajalta vaadittavat yleisluonteisesti määritellyt pätevyys- ja kelpoisuusvaatimukset.

Asetuksen yksityiskohtaisen sääntelyn voidaan katsoa muodostavan riittävän säädöspohjan myös perustuslain 124 §:n kannalta. Näin ollen lakiehdotukseen ei olisi enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää yksityiskohtaista sääntelyä julkisen hallintotehtävän siirtämisestä yksityiselle.

Rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä sovellettaisiin kasvintarkastajaan, toimeksiannon saaneeseen luonnolliseen henkilöön ja toimielimen henkilöön heidän hoitaessaan viranomaistehtäviä. Perustuslain 118 §:ssä säädetään vastuusta virkatoimista. Virkavastuu sisältää sekä vahingonkorvausoikeudellisen että rikosoikeudellisen vastuun. Kun julkinen hallintotehtävä lailla annetaan hoidettavaksi muulle kuin viranomaiselle, tulee perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkinnan mukaan säädösperusteisesti huolehtia siitä, että tehtävää hoitavaan sovelletaan tässä tehtävässä samoja säännöksiä kuin viranomaisvastuulla vastaavaa tehtävää hoitavaan (PeVL 5/2010 vp, PeVL 3/2009 vp, PeVL 1/2008 vp). Ehdotettu laki sisältäisi perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössään edellyttämän säännöksen virkavastuusta.

Elinkeinovapaus

Perustuslain 18 §:n 1 momentin nojalla jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut, että elinkeinotoiminnan luvanvaraisuus on mahdollista erityisin perustein (PeVL 19/2002 vp). Elinkeinotoiminnan aloittamisen edellytyksenä olevan ilmoitus- tai rekisteröintivelvollisuuden säätämistä on pidetty asiallisesti luvanvaraisuuteen rinnastettavana sääntelynä (PeVL 9/2005 vp, s. 2/I, PeVL 56/2002 vp, PeVL 45/2001 vp, s. 2/I).

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että elinkeinovapauden rajoitusten tulee olla täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Valiokunta on myös pitänyt tärkeänä, että säännökset luvan edellytyksistä ja pysyvyydestä antavat riittävän ennustettavuuden viranomaistoiminnasta (PeVL 15/2008 vp, s. 2/II). Perustuslakivaliokunta on elinkeinotoiminnan sääntelyn yhteydessä vakiintuneesti pitänyt luvan peruuttamista yksilön oikeusasemaan puuttavana viranomaistoimena vaikutuksiltaan jyrkempänä kuin haetun luvan epäämistä. Sen vuoksi valiokunta on katsonut sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta välttämättömäksi sitoa luvan peruuttamismahdollisuus vakaviin tai olennaisiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin sekä siihen, että luvanhaltijalle mahdollisesti annettuihin huomautuksiin tai varoitukseen eivät ole johtaneet toiminnassa esiintyneiden puutteiden korjaamiseen (esim. PeVL 58/2010 vp, s. 5—6, PeVL 32/2010 vp, s. 8, PeVL 28/2008 vp, s. 2, PeVL 31/2006 vp, s. 2). Valiokunta on lisäksi pitänyt perustuslain 18 §:n 1 momentin kannalta ongelmattomana hyväksymisen peruuttamista tilanteessa, jossa terveysvaaraa ei voida muutoin estää (PeVL 37/2005 vp, s. 2/II).

Ehdotetun lain 24 §:ssä ammattimaisen toimijan rekisteröintivaatimus ja rekisteriin merkittävät tiedot perustuvat kasvinterveysasetuksen 65—67 artiklaan. Rekisteröinnin peruuttamisesta säädetään puutteen laadusta riippuen kasvinterveysasetuksen 66 artiklan 6 kohdassa ja valvontaasetuksen 138 artiklan 2 kohdan j alakohdassa.

Ehdotetun lain 2 luvussa säädetään kasvintuhoojien torjunnasta. Jos tuhooja olisi päässyt leviämään esimerkiksi tuotantoon, vaikka toimija olisi noudattanut säännöksiä ja toiminut huolellisesti, viranomaisen olisi määrättävä toimenpiteisiin ryhtymisestä. Kasvinterveysasetuksen liitteessä II säädetään toimenpiteistä kasvintuhoojien torjumiseksi. Toimijalle rajoitukset esimerkiksi kasvien viljelyyn, korjuuseen, käyttöön tai tilojen käyttöön voivat merkitä viljelijälle perustuslaissa turvattu elinkeinovapauden osittaista rajoittamista. Rajoitusten taustalla on kuitenkin vahva intressi tuotannon, luonnon ja elinympäristön suojelemisesta. Vaikka torjuntatoimenpiteet kohdistuisivat vain yhden toimijan tuotantoon, toimenpiteiden tarkoituksena on suojella

mutakin, ja siten suojellaan yhteistä hyvää. Torjuntatoimenpiteet palvelevat yleisen edun mukaisia tavoitteita.

Ehdotetun lain 6 luvussa säädetään hallinnollisista pakkokeinoista. Jos todetaan, että toimija ei ole noudattanut kasvinterveyslainsäädännön säännöksiä, toimivaltaisen viranomaisen olisi toteutettava valvonta-asetuksen 138 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja asianmukaisia toimenpiteitä. Mainittu kohta sisältää varsin kattavat ja yksityiskohtaiset toimenpiteet, joilla varmistetaan, että toimijat korjaavat tilanteen. Toimivaltainen viranomainen voisi määrätä tavaroiden markkinoille saattamisen, siirron, unioniin tulon tai viennin rajoittamisesta tai niiden kieltämisestä (d alakohta), toimijan yrityksen eristämisestä kokonaisuudessaan tai osittain tai sulkemisesta tarvittavan pituiseksi ajaksi (h alakohta) tai toimijan toiminnan keskeyttämisestä kokonaisuudessaan tai osittain (i alakohta). Mainitun i alakohdan nojalla voitaisiin määrätä myös internetsivustojen sulkemisesta tarvittavan pituiseksi ajanjaksoksi, mikä voisi merkittävästi rajoittaa etämyyntiä harjoittavien toimijoiden elinkeinotoimintaa. Laitoksen ja maatilan rekisteröinti tai hyväksyminen voitaisiin peruuttaa tai rekisteröinnin ja luvan voimassaolo keskeyttää (j alakohta). Valvonta-asetuksessa säädetty toimenpiteet säännösten vastaiseen toimintaan puuttumiseen ovat tarkkarajaisia täsmällisiä, joten niiden voidaan näiltä osin arvioida olevan perustuslakivaliokunnan vaatimusten ja linjausten mukaisia. Säännöksillä pyritään estämään kasvintuhoojien leviäminen ja varmistamaan tuotteiden jäljitettävyyden. Näitä pidetään sellaisina tärkeinä yhteiskunnallisina intresseinä, joilla elinkeinovapauden rajoittamista voidaan perustella.

Omaisuuksien suoja

Omaisuuksien suoja koskevan perustuslain 15 §:n 1 momentin nojalla jokaisen omaisuus on turvattu. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään kuitenkin todennut, ettei omaisuus ole perustuslain suojaama kaikkia käyttörajoituksia vastaan ja että omistajan oikeuksia voidaan rajoittaa lailla, joka täyttää perusoikeutta rajoittavalta lailta vaadittavat yleiset edellytykset (mm. PeVL 32/2010 vp, s. 4/I ja PeVL 8/1996 vp). Omaisuuksien käyttörajoitusten korvaamisella on merkitystä arvioitaessa rajoitusten hyväksyttävyyttä. (PeVL 6/2010 vp ja PeVL 38/1998 vp).

Kasvintuhoojan torjuntapäätöksessä voi tosiasiallisesti olla kyse omaisuuteen puuttumisesta ja torjuntapäätös merkitsee viljelijälle rajoituksia omaisuuden käytössä sekä siitä johtuvia kustannuksia. Kasvinterveysasetuksen liitteen II kohdan 1 g mukaan tuhoajan saastuttamat kasvit ja kasvituotteet voitaisiin tuhota joko ennaltaehkäisevästi tai siksi, että ne ovat karanteenituhoojan saastuttamia tai mahdollisesti saastuttamia. Viljelijälle rajoitus omaisuuden käytössä voisi merkitä myös perustuslaissa turvatun elinkeinovapauden osittaista rajoittamista.

Valvonta-asetuksen 138 artiklan 2 kohdan mukaan toimivaltainen viranomainen voisi säännösten noudattamatta jättämisen vuoksi määrätä g alakohdan nojalla tavaroiden palauttamisesta, markkinoilta pois vetämisestä, siirtämisestä tai tuhoamisesta tai tavaroiden käytöstä muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen.

Perusoikeudet, joihin omaisuus suoja ja elinkeinovapaus kuuluvat, eivät ole ehdottomia, vaan ne on otettava huomioon suhteessa niiden tehtävään yhteiskunnassa. Kyseiset rajoitukset tosiasiallisesti palvelevat yleisen edun mukaisia tavoitteita eikä niillä puututa perusoikeuksiin tavoitellun päämäärän kannalta suhteettomasti ja tavalla, jota ei voida hyväksyä ja jolla loukattaisiin näiden oikeuksien keskeistä sisältöä. Säännösten voidaan katsoa olevan sopusoinnussa perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä määriteltujen perusoikeuksien rajoitusta koskevien täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimusten kanssa.

Sananvapaus

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

Sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on sen esitöiden mukaan taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin (HE 309/1993 vp, s. 56/II). Ydinajatukseltaan sananvapautta on perinteisesti pidetty ennen muuta poliittisena perusoikeutena (PeVL 19/1998 vp, s. 5/I). Julkistamisella tarkoitetaan kaikenlaista viestien julkaisemista, levittämistä ja välittämistä. Säännöksestä ilmeneviä sananvapauden ulottuvuuksia ei tulekaan tulkita liian kapeasti (ks. esim. PeVL 52/2010 vp, s. 2). Säännös kieltää perinteisen viestien ennakkotarkastuksen ja muut ennakkollista estettä merkitsevät puuttumiset sananvapauteen. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi luvan asettamista painotuotteiden julkaisemisen ehdoksi (ks. HE 309/1993 vp, s. 57). Sananvapaussäännökseen sisältyy lakivaraus, jonka mukaan tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

Valvonta-asetuksen 138 artiklan 2 kohdan i alakohdan mukaan toimivaltainen viranomainen voisi määrätä internet-sivustojen sulkemisesta tarvittavan pituiseksi ajanjaksoksi. Ruokavirasto voisi määrätä internetsivuston suljettavaksi, jos sen välityksellä myytäväksi tarjottava kasvi tai kasvituote tai näistä annetut tiedot ovat sellaiset, että ne aiheuttavat tai niiden voidaan perustelusta syystä epäillä aiheuttavan kasvinterveysvaaraa tai olevan muulla tavalla määräysten vastainen.

Sananvapaus ei estä siihen sisältyvien oikeuksien rajoittamista jälkikäteiseen valvontaan perustuvan sääntelyn keinoin, kunhan sääntely täyttää perusoikeusrajoituksilta edellytettävät yleiset vaatimukset. Rajoitusten tulee olla mm. täsmällisiä ja oikeasuhtaisia, eikä niillä saa puuttua perusoikeuden ytimeen. (ks. esim. PeVL 26/2002 vp, s. 2/II, HE 309/1993 vp, s. 57/II). Sananvapaus on turvattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan määräyksillä. Sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta käsitellään Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artiklassa.

Tunnistautumaton näyteenotto

Valvonta-asetuksen 36 artiklan mukaan toimivaltainen viranomainen voi tunnistautumatta tilata toimijoilta näytteitä etäviestintävälineiden, kuten internetin ja muun etämyynnin, välityksellä myytäväksi tarjottavista kasveista, kasvituotteista ja muista tavaroista. Näytteitä voidaan käyttää virallisessa valvonnassa. Valvontasetuksen johdantokappaleen 49 mukaan valvonnan suorittamiseksi toimivaltaiten viranomaisten olisi voitava hankkia nimettömästi esitettyjä tilauksia käyttäen (ns. haamuasiointi) näytteitä, jotka voidaan sitten analysoida ja testata tai joiden säännöstenmukaisuus voidaan todentaa. Kysymyksessä on uudentyypinen toimivaltuus, jonka vuoksi asiasta ehdotetaan säännös lakiehdotuksen 17 §:ään.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Hallintolaisissa säädettyjä hyvän hallinnon perusteita sekä menettelyä hallintoasioissa noudatettaisiin myös tunnistautumattomassa näyteenotossa. Kun näyte ja vastuullinen taho on tunnistettu, voi valvonta tapahtua kuten muidenkin myyntiä harjoittavien toimijoiden valvonta.

Henkilötiedot

Ehdotus on merkityksellinen yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan tällaista sääntelyä katsonut, että sääntelyä on tarkasteltava perustuslain 10 §:n kannalta. Sen 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Perustuslakivaliokunta on hiljattain tarkistanut käytäntöään henkilötietojen suojaa koskevasta sääntelystä. Valiokunnan mukaan on lähtökohtaisesti riittävää perustuslain 10 §:n 1 momentin kannalta, että sääntely täyttää EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa asetetut vaatimukset. Valiokunnan mukaan henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee siten suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen salliman kansallisen liikkumavaran puitteissa (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 4—5). Arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tietosuoja-asetuksen mahdollistamissa puitteissa kuitenkin edelleen syytä arvioida myös valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta (PeVL 14/2018 vp, s. 6).

Ehdotetun 24 §:n mukaisesti ammattimaisista toimijoista pidettäisiin rekisteriä kasvinterveysasetuksen 65 artiklan mukaisesti. Rekisteriin talletettaisiin kasvinterveysasetuksen 67 artiklassa tarkoitetut tiedot. Lisäksi rekisteriin merkittäisiin tiedot toimivaltaisen viranomaisen suorittamista tarkastuksista ja niiden tuloksista sekä muut valvonnassa tarvittavat välttämättömät tiedot sekä tiedot säännösten ja määräysten rikkomisista ja niiden seuraamuksista. Kyse olisi hallinnollisista seuraamuksista. Rekisterinpitäjä olisi Ruokavirasto. Ehdotuksen perusteella rekisteriin ei talleteta eikä ole tarpeen käsitellä tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia tietoja. Tietoja säilytettäisiin tiedonhallintalain mukaisesti määritelty säilytysaika.

Jotta valvontaa voidaan suorittaa valvonta-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan c ja e alakohdan mukaisesti ottaen huomioon tiedot, jotka liittyvät toimijan aiempaan toimintaan valvonnan tulosten perusteella ja säännösten noudattamatta jättämiseen, on välttämätöntä tallettaa nämä tiedot rekisteriin. Valvonta-asetuksen 13 artiklan mukaisesti tiedot valvonnasta laaditaan kirjallisessa tai sähköisessä muodossa. Valvonta-asetuksen 143 artiklan mukaisesti henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan tietosuoja-asetusta.

Ehdotetun 24 §:n 6 momenttiin lisättäisiin säännös, jolla poikettaisiin tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdasta. Rajoittaminen toteutetaan yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklassa tarkoitetulla tavalla ja siinä säädetyin edellytyksin. Tietosuoja-asetuksen 18 artiklan nojalla rekisteröidyllä on oikeus vaatia henkilötietojensa käsittelyn rajoittamista, jos hän kiistää henkilötietojen paikkansapitävyyden tai jos hän katsoo henkilötietojen käsittelyn olevan lainvastaista. Ehdotetulla säännöksellä pyritään siihen, että henkilötietojen käsittelyn rajoittamisen sijaan rekisterinpitäjän tulisi käsitellä hallintolain mukaisesti rekisteröidyn väitteet henkilötietojen paikkansapitämättömyydestä ja henkilötietojen käsittelyn lainvastaisuudesta. Näin huolehdittaisiin rekisteröidyn oikeusturvasta. Samoin voidaan katsoa, että on yleisen edun mukaista, ettei rekisteröity voisi 18 artiklaan perustuvalla vaatimuksellaan tarpeettomasti vaarantaa sellaisen tehtävän hoitamista, joka perustuu unionin lainsäädäntöön tai kansalliseen lakiin. Esityksessä katsotaan, että edellä mainitulla tavalla tulevat yhteensovitetuiksi sekä rekisteröidyn oikeudet että tärkeä jäsenvaltion yleinen etu.

Tietojensaantioikeus

Lakiehdotuksen 16 §:n 3 momentissa säädetään toimivaltaisen viranomaisen oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä valvonnan suorittamiseksi välttämättömät tiedot valtion ja kunnan viranomaisilta, toimijoilta ja muilta, joita ehdotetussa laissa ja unionin lainsäädännössä säädetty velvoitteet koskevat.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta ja kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitettujen tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 2—3 ja siinä viitatu lausunnot). Esi-tyksessä tietojensaantioikeus sidottaisiin välttämättömyyteen.

Yksittäistä toimijaa koskevan valvonnan tulosten julkaiseminen

Valvonta-asetuksen 8 artiklan 5 kohdan mukaan toimivaltainen viranomainen voisi julkaista tai muuten asettaa julkisesti saataville yksittäistä toimijaa koskevan valvonnan tuloksia koskevia tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä edellyttäen, että kyseiselle toimijalle on annettu tilaisuus esittää asiasta kommentteja ennen tietojen ilmaisemista ja kommentit on otettu huomioon tai julkistettu yhdessä toimivaltaisten viranomaisten ilmaisemien tietojen kanssa. Asetuksen johdantokappaleen 31 mukaan tietosuoja-asetuksen ja julkisuuslainsäädännön säännökset on kuitenkin otettava huomioon.

Yksittäisen toimijan tietojen julkaiseminen voisi merkitä puuttumista perustuslain 10 §:n 1 momentin yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa rajoittaa myös se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy myös 10 §:n 1 momentissa turvattu yksityiselämän suojan piiriin.

Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

Rikkomuksista ilmoittajan henkilöllisyyden suojaaminen

Ehdotuksen 35 §:ssä säädettäisiin rikkomuksista ilmoittajan henkilöllisyyden suojaamisesta. Valvonta-asetuksen 140 artiklan mukaan todellisista tai mahdollisista rikkomisista toimivaltaiselle viranomaiselle ilmoittavia henkilöitä on suojeltava kustotoimilta, syrjinnältä ja muun tyyppiseltä epäoikeudenmukaiselta kohtelulta. Valvonta-asetuksen johdantokappaleen 91 mukaan kenen tahansa henkilön olisi voitava tuoda toimivaltaisten viranomaisten tietoon uusia tietoja, jotka auttavat näitä rikkomusten havaitsemisessa ja seuraamusten määräämisessä tapauksissa.

Ehdotettu henkilöllisyyden suojaaminen on tarpeen unionin kasvinterveyttä koskevan yleisen edun mukaisen tavoitteen saavuttamiseksi, sillä kasvintuhoojien löydökset olisi saatettava toimivaltaisten viranomaisten tietoon esiintymien välittömän hävittämisen varmistamiseksi. Rajoitus olisi oikeasuhteinen, koska säännöstä sovelletaan henkilötietoihin ainoastaan siltä osin

kuin tiedot ovat välttämättömiä, jotta toimivaltaiset viranomaiset voisivat paikallistaa esiintymät ja ryhtyä tarvittaviin toimiin. Henkilötietojen suojaa koskevan oikeuden keskeinen sisältö turvattaisiin.

Ilmoittajan henkilöllisyyden salassapitoperusteesta on näin ollen tarkoituksenmukaista säätää ehdotetussa laissa, vaikka salassapitoperusteita koskevan sääntelyn pääsääntönä onkin säännösten keskittäminen julkisuuslakiin. Tämä on myös yhdenmukaista muun niin sanotun whistleblowing -sääntelyn kanssa (komission direktiiviehdotus väärinkäytösten paljastajien suojelun vahvistamiseksi EU:n tasolla (COM (2018) 218).

Pyrkimys suojata rikkomuksista ilmoittajan henkilöllisyyttä voidaan katsoa olevan sopusoinnussa perustuslain 12 §:n 2 momentissa turvatuun julkisuusperiaatteen ja sen julkisuusperiaatteen rajoituksilta edellyttämän välttämättömyysperiaatteen kanssa. Perustuslain 22 §:ssä säädetään julkisen vallan velvollisuudesta turvata perusoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 12 § turvaa jokaiselle sananvapauden. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Samalla ehdotetulla säännöksellä vahvistetaan EU:n perusoikeusasiakirjan mukaista oikeutta sananvapauteen ja tiedonvälityksen vapauteen (11 artikla), suojaan perusteettoman irtisanomisen yhteydessä (30 artikla), oikeudenmukaisiin ja kohtuullisiin työoloihin (31 artikla) sekä yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen ja henkilötietojen suojaan (7 ja 8 artikla).

Valvontatarkastukset ilman ennakoilmoitusta

Perustuslakivaliokunta on viimeaikaisessa käytännössään kiinnittänyt huomiota siihen, että yrityksiin kohdistuvien valvontatyyppeiden tarkastusten sääntelyssä on syytä selkeyden vuoksi viitata hallintolain tarkastuksia koskeviin 39 §:n yleissäännöksiin (PeVL 11/2013 vp, s. 2/II, PeVL 5/2013 vp, s. 3/II, PeVL 32/2010 vp, s. 10—11, PeVL 5/2010 vp, s. 3). Jos esimerkiksi tarkastusten luonteesta johtuu tarve toimia joltakin osin hallintolain säännöksistä poikkeavasti, on tästä säädettävä perustuslain vaatimukset täyttävällä tavalla (ks. erit. PeVL 5/2010 vp) erikseen.

Hallintolain 39 §:n mukaan viranomaisen on yleensä ilmoitettava tarkastuksen aloittamisajankohdasta asianosaiselle, jolla on myös oikeus olla läsnä tarkastuksessa sekä esittää mielipiteensä ja kysymyksiä tarkastukseen liittyvistä seikoista.

Valvonta-asetuksessa on säädetty tarkastuksen suorittamisesta hallintolain 39 §:stä poikkeavasti. Valvonta-asetuksen 9 artiklan 4 kohdan mukaan virallinen valvonta on suoritettava ilman ennakoilmoitusta, paitsi jos tällainen ilmoitus on tarpeen ja asianmukaisesti perusteltu virallisen valvonnan suorittamista varten. Valvonta-asetuksen johdantokappaleen 33 mukaan tämä on tarpeen, jotta virallisella valvonnalla voitaisiin edelleen vaikuttavasti todentaa säännösten noudattaminen.

Hallinnollinen seuraamusmaksu

Esityksen 26 § sisältää säännökset elinkeinonharjoittajalle säännösten noudattamatta jättämisen vuoksi määrättävästä hallinnollisesta seuraamusmaksusta. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkinnan mukaan (ks. kokoavasti PeVL 9/2012 vp, s. 2) tällainen maksu ei ole perustuslain 81 §:n mielessä sen paremmin vero kuin maksukaan vaan lainvastaisesta teosta määrättävä sanktioluonteinen hallinnollinen seuraamus. Valiokunta on asiallisesti rinnastanut rangaistusluonteisen taloudellisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen (PeVL 57/2010 vp, PeVL 4/2001 vp, PeVL 32/2005 vp, PeVL 55/2005 vp). Hallinnollisen seuraamusmaksun yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määräämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Valiokunta on myös katsonut, että kyse on

HE 11/2019 vp

merkittävästä julkisen vallan käytöstä. Laissa on täsmällisesti ja selkeästi säädettävä maksuvelvollisuuden ja maksun suuruuden perusteista sekä maksuvelvollisen oikeusturvasta samoin kuin lain täytäntöönpanon perusteista (PeVL 32/2005 vp, PeVL 55/2005 vp). Lisäksi valiokunta on katsonut, että vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn, ei tarkkuuden yleistä vaatimusta kuitenkaan voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa.

Perustuslakivaliokunta on rangaistusluonteisia hallinnollisia seuraamuksia käsitellessään kiinnittänyt huomiota Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan sisältämään ns. *ne bis in idem* -sääntöön, jonka mukaan ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti (PeVL 9/2012 vp). Seuraamussäännöksiä on tällöin tulkittava itsekriminointisuojaan kanssa yhteensopivasti ottaen huomioon muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Itsekriminointisuoja kuuluu perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin (ks. PeVL 39/2014 vp, s. 4/I ja HE 309/1993 vp, s. 74/II).

Lakiehdotuksessa on riittävän täsmälliset säännökset maksuvelvollisuuden ja seuraamusmaksun suuruuden perusteista samoin kuin maksuvelvollisen oikeusturvasta ja seuraamusmaksun täytäntöönpanosta ja täytäntöönpanon vanhentumisesta. Seuraamusmaksun täytäntöönpanonkelpoisuus määräytyy vuoden 2020 alusta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun mukaan. Toimivaltaisen viranomaisen päätös hallinnollisesta seuraamusmaksusta on täytäntöönpanonkelpoinen, kun päätös on saanut lainvoiman.

Viranomaisen suoritteista perittävä maksu

Toimijoilta perittävästä valvontamaksusta ehdotetaan säädettäväksi lain 38 §:ssä. Virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista perittäisiin maksu valvonta-asetuksen VI luvun mukaisesti, jollei maksuperustelulaisissa muuta säädetä. Euroopan unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäädäntö on ensisijaista suhteessa kansallisiin säännöksiin oikeuskäytännössä määriteltyjen edellytysten mukaisesti (ks. myös esim. PeVL 51/2014 vp, s. 2/II).

Valvonta-asetuksen 79—85 artiklassa säädetään pakollisista maksuista, kustannuksista ja maksujen laskentaperusteista, maksujen perimisestä ja maksun suorittamisesta. Muiden kuin pakollisten maksujen osalta noudatettaisiin valtion maksuperustelain säännöksiä. Myös valvontamaksun oikaisuun ja sitä koskevaan muutoksenhakuun noudatetaan maksuperustelain säännöksiä.

Valvonnasta perittäviä maksuja voidaan pitää perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan perustuslain 81 §:n 2 momentissa tarkoitetuille valtion maksuille ominaisina korvauksina tai vastikkeina yksilöidyistä julkisen vallan palveluista tai muista vastaavista suoritteista (ks. esim. PeVL 48/2010 vp, s. 8/I, PeVL 47/2005 vp, s. 3/II ja PeVL 36/2005 vp, s. 2/II). Veron suuntaan viittaa, jos suoritusvelvollisuuden aiheuttamista suoritteista ei voi kieltäytyä ja velvollisuus koskee suoraan lain nojalla tietyt tunnusmerkit täyttäviä oikeussubjekteja (PeVL 48/2010 vp, s. 8/I, PeVL 12/2005 vp, s. 3/I ja PeVL 46/2004 vp, s. 3/I). Valvonta-asetuksen ja maksuperustelain mukaisesti kyseessä olisi maksu, joka on korvaus suoritteesta.

Vastuu ympäristöstä

Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan kaikille. Julkisen vallan on pykälän 2 momentin mukaan

pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslain 20 §:n 2 momentin säännöksellä on läheinen yhteys perustuslain 2 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (HE 1/1998 vp, s. 74/I, PeVL 15/2004 vp, s. 3/I). Säättämällä vastuun kuulumisesta kaikille on haluttu korostaa sitä, että ympäristönsuojelu edellyttää laaja-alaista yhteistyötä eri tahojen kesken. Säännöksen tarkoittaman vastuun piiriin lukeutuvat muun muassa aktiiviset luonnolle suotuisat toimet. Ympäristöperusoikeutta koskeva säännös ilmaisee vastuun sellaisesta taloudellisen ja yhteiskunnallisen toiminnan kokonaislinjasta, joka turvaa elollisen ja elottoman luonnon monimuotoisuuden säilymistä (ks. HE 309/1993 vp, s. 66 ja PeVL 45/2016 vp, s. 2).

Kasvintuhoojien leviämistä estävillä säännöksillä on kytkeä perustuslain 20 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön. Ehdotuksella tähdätään terveisiin kasveihin varmistamalla myös ympäristönsuojelu.

Asetuksenantovaltuudet

Tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyn valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Perustuslain 80 §:n johdosta asetuksenantovaltuuteen on perustuslakivaliokunnan käytännössä kohdistettu vaatimuksia sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta (esimerkiksi PeVL 38/2013 vp). Valiokunta on painottanut, että lakiin otettava asetuksenantovaltuus on laadittava niin, että valtuuden sisältö selvästi ilmenee laista ja että se rajataan riittävän tarkasti (esimerkiksi PeVL 26/2017 vp).

Ehdotuksen 8 §:n 5 momentin mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädetään tarkemmin 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen sisällöstä sekä 3 momentissa tarkoitetun luvan hakemismenettelystä ja lupahakemuksen sisällöstä. Säännös vastaa voimassa olevan lain 9 §:n 5 momenttia.

Lakiehdotuksen 13 §:n 2 momentin mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset Tullille 1 momentissa luetelluista tehtävistä. Tämä on tarpeen muun muassa tulossa olevien unionin asetuksen nojalla annettavien lukuisten alemman asteisten säädösten vuoksi ja Tullin sekä muiden toimivaltaisten viranomaisten tehtävien yhteensovittamiseksi niiden kanssa. Säännös on tarkkarajainen, koska sen asiallinen käyttöala koskisi ainoastaan momentin kohdissa 1—6 mainittujen tehtävien tarkentamista.

Ehdotuksen 31 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten ja vahinkojen arvioinnista ja laskennasta. Säännös vastaa voimassa olevan lain 30 §:n 2 momenttia.

Lakiehdotuksen 38 §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä myös valvonta-asetuksen 79—82 artiklan mukaisista järjestelyistä ja maksujen suuruuden määrittämisestä. Säännös rajaa käyttöalan tarkkaan valvonta-asetuksen mukaisesti.

HE 11/2019 vp

Lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Kasvinterveyslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa annetaan kasvintuhoojien vastaisista suojatoimenpiteistä, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EU) N:o 228/2013, (EU) N:o 652/2014 ja (EU) N:o 1143/2014 muuttamisesta sekä neuvoston direktiivien 69/464/ETY, 74/647/ETY, 93/85/ETY, 98/57/EY, 2000/29/EY, 2006/91/EY ja 2007/33/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/2031, jäljempänä *kasvinterveysasetus*, täydentävät säännökset.

Tässä laissa säädetään myös eräistä muista kuin kasvinterveysasetuksessa säädetyistä toimenpiteistä kasvinterveysriskien hallitsemiseksi ja kasvintuhoojien leviämisen estämiseksi.

Tässä laissa annetaan myös virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista, jotka suoritetaan elintarvike- ja rehulainsäädännön ja eläinten terveyttä ja hyvinvointia, kasvien terveyttä ja kasvinsuojeluaineita koskevien sääntöjen soveltamisen varmistamiseksi, sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 999/2001, (EY) N:o 396/2005, (EY) N:o 1069/2009, (EY) N:o 1107/2009, (EU) N:o 1151/2012, (EU) N:o 652/2014, (EU) 2016/429 ja (EU) 2016/2031, neuvoston asetusten (EY) N:o 1/2005 ja (EY) N:o 1099/2009 ja neuvoston direktiivien 98/58/EY, 1999/74/EY, 2007/43/EY, 2008/119/EY ja 2008/120/EY muuttamisesta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 854/2004 ja (EY) N:o 882/2004, neuvoston direktiivien 89/608/ETY, 89/662/ETY, 90/425/ETY, 91/496/ETY, 96/23/EY, 96/93/EY ja 97/78/EY ja neuvoston päätöksen 92/438/ETY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2017/625 (virallista valvontaa koskeva asetusta), jäljempänä *valvontaasetus*, täydentävät säännökset.

2 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Kasvien terveyttä koskevissa toimissa kasvintuhoojien torjumiseksi, ehkäisemiseksi tai hävittämiseksi käytettävästä Euroopan unionin rahoituksesta säädetään elintarvikeketjuun, eläinten terveyteen ja eläinten hyvinvointiin, kasvien terveyteen ja kasvien lisäysaineistoon liittyvien menojen hallinnointia koskevista säännöksistä, neuvoston direktiivien 98/56/EY, 2000/29/EY ja 2008/90/EY, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 178/2002, (EY) N:o 882/2004, (EY) N:o 396/2005, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/128/EY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1107/2009 muuttamisesta sekä neuvoston päätösten 66/399/ETY, 76/894/ETY ja 2009/470/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) N:o 652/2014.

HE 11/2019 vp

Haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta säädetään vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annetussa laissa (1709/2015).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, sovelletaan metsässä ilmeneviin metsätuhoihin, mitä metsätuhojen torjunnasta annetussa laissa (1087/2013) säädetään.

2 luku

Kasvintuhoojien torjunta

3 §

Toimijan velvollisuudet

Ammattimaisen toimijan on noudatettava kaikessa toiminnassaan olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta, jotta kasveista, kasvituotteista, muista tavaroista tai biologisessa torjunnassa ja pölytyksessä käytettävistä makroeliöistä ei aiheudu vaaraa kasvinterveydelle.

Rekisteröidyn toimijan on nimettävä toimintaa varten kasvinterveydestä vastaava henkilö. Vastuuhenkilönä voi toimia toimija itse tai toimipisteen päätoimisessa palveluksessa oleva henkilö. Vastuuhenkilöllä tulee olla tehtävien edellyttämä osaaminen.

4 §

Kasvintuhoojien hävittämistä ja leviämisen estämistä koskevat toimenpiteet

Kasvinterveysasetuksessa säädetään toimivaltaisen viranomaisen toimenpiteistä kasvinterveysriskien hallitsemiseksi ja kasvintuhoojien leviämisen estämiseksi. Toimivaltainen viranomainen päättää toimijalle asetettavista mainitun asetuksen liitteen II mukaisista rajoituksista ja velvoitteista karanteenikasvintuhoojien hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi.

5 §

Suomessa pysyvästi esiintymättömän kasvintuhoojan torjunta

Ruokavirasto voi ryhtyä toimenpiteisiin Suomessa pysyvästi esiintymättömän muun kuin kasvinterveysasetuksessa tarkoitetun kasvintuhoojan hävittämiseksi, jos tällaisen tuhoajan esiintyminen aiheuttaa vaaraa kasvinterveydelle tai heikentää viennin edellytyksiä. Tällaisen kasvintuhoojan torjumisessa noudatetaan kasvinterveysasetuksen liitettä II.

6 §

Kiireelliset toimenpiteet eräissä tilanteissa

Ruokavirasto voi kustannuksellaan tehdä tai teettää kiireellisiä ja kohtuullisia kasvintuhoojan torjuntatoimenpiteitä, jos toimenpiteiden tekemättä jättäminen vaarantaisi kasvinterveyden. Myös elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi tehdä tai teettää Ruokaviraston kustannuksella kiireellisiä ja vähäisiä kasvintuhoojan torjuntatoimenpiteitä, jos Ruokavirasto ennen toimenpiteisiin ryhtymistä antaa niihin luvan.

7 §

Ruokaviraston ohjaus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tehtävissä

Ruokavirasto ohjaa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen toimenpiteitä kasvinterveysasetuksessa tarkoitettujen karanteenituhoojien hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi sekä mainitussa asetuksessa tarkoitettujen unionikaranteenituhoojien luetteloon sisällyttämättömien, mutta alustavan arvion mukaan luetteloinnin edellytykset täyttävien tuhoojien hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi. Jos tuhoaja on kasvinterveyden kannalta erityisen haitallinen tai vaativat toimenpiteet aiheuttavat erityisen haitallisia vaikutuksia, Ruokavirasto voi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen puolesta tehdä päätöksen tuhoojan hävittämisestä tai leviämisen estämisestä. Jos Ruokavirasto tekee päätöksen, se vastaa toimenpiteistä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen avustuksella.

Jos tuhoojan hävittäminen ja leviämisen estäminen edellyttää toimenpiteitä usean elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen alueella, Ruokavirasto vastaa tilannekuvan ylläpitämisestä ja toiminnan yhteensovittamisesta.

3 luku

Makroeliöiden markkinointi, käyttö ja maahantuonti

8 §

Makroeliöiden markkinoinnin, käytön ja maahantuonnin edellytykset

Biologisessa torjunnassa tai pölytyksessä käytettäviä selkärangattomia eläimiä (makroeliö) saa jäljempänä säädetyin edellytyksin markkinoida, käyttää ja tuoda maahan vain, jos kyseessä on alkuperäinen laji tai Euroopan ja välimerenmaiden kasvinsuojelujärjestön standardiin PM 6/3 hyväksytty laji taikka jos Ruokavirasto on myöntänyt sen käytölle luvan. Ruokavirasto pitää tiedostoa makroeliöistä ja niiden käyttökohteista Suomessa.

Sen, joka aikoo markkinoida, käyttää tai maahantuoda 1 momentissa tarkoitettua alkuperäistä lajia tai Euroopan ja välimerenmaiden kasvinsuojelujärjestön standardiin PM 6/3 hyväksyttyä makroeliötä, on ilmoitettava asiasta Ruokavirastolle viimeistään kaksi viikkoa ennen kuin sitä ensimmäistä kertaa markkinoidaan, käytetään tai maahantuodaan.

Sen, joka aikoo markkinoida, käyttää tai maahantuoda muita kuin 2 momentissa tarkoitettuja makroeliöitä, on haettava Ruokavirastolta siihen lupa kolme kuukautta ennen kuin niitä ensimmäistä kertaa markkinoidaan, käytetään tai maahantuodaan. Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että makroeliöt eivät aiheuta uhkaa kasvinterveydelle. Ruokavirasto voi määrätä luvassa makroeliöiden käyttöaluetta koskevia rajoituksia ja asettaa muitakin ehtoja sen varmistamiseksi, että makroeliöitä käytetään luvan mukaiseen tarkoitukseen.

Luvanhaltijan on viipymättä ilmoitettava Ruokavirastolle sellaisista toimintansa olennaisista muutoksista, joilla voi olla vaikutusta 3 momentissa tarkoitettun luvan edellytysten täyttymiseen.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädetään tarkemmin 2 momentissa tarkoitettun ilmoituksen sisällöstä sekä 3 momentissa tarkoitettun luvan hakemismenettelystä ja lupahakemuksen sisällöstä.

9 §

Makroeliöiden markkinoinnin, käytön tai maahantuonnin keskeyttäminen ja luvan peruuttaminen

Sen, joka markkinoi, käyttää tai tuo maahan makroeliöitä, on keskeytettävä kyseinen toiminta, jos ilmenee tai on aihetta epäillä, että eliöt aiheuttavat kasvinterveydelle uhkaa, jota ei ole voitu ennakoida 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tehtäessä tai mainitun pykälän 3 momentissa tarkoitettua lupaa myönnettäessä. Ilmenneestä tai epäilystä uhasta on viipymättä ilmoitettava Ruokavirastolle.

Ruokavirasto voi peruuttaa makroeliöiden markkinointia, käyttämistä tai maahantuomista koskevan luvan kokonaan tai osittain, jos uhkaa kasvinterveydelle ei voida muulla tavoin estää. Lupa voidaan lisäksi peruuttaa, jos tässä laissa säädettyjä tai luvassa asetettuja ehtoja tai rajoituksia ei noudateta. Lupa voidaan peruuttaa myös määräajaksi.

4 luku

Toimivaltaiset viranomaiset

10 §

Maa- ja metsätalousministeriö

Maa- ja metsätalousministeriön tehtävänä on tämän lain ja Euroopan unionin kasvinterveyttä koskevan lainsäädännön täytäntöönpanon yleinen ohjaus ja seuranta.

11 §

Ruokavirasto

Ruokavirasto suunnittelee, ohjaa, kehittää ja valvoo valtakunnallisesti hyvän kasvinterveyden tilan säilyttämistä.

Ruokavirasto vastaa tämän lain, kasvinterveysasetuksen ja niiden nojalla annettujen säännösten noudattamisen valvonnasta sekä valvonta-asetuksen ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti virallisen valvonnan ja muiden virallisten toimien suorittamisesta. Ruokavirasto vastaa Euroopan unionin lainsäädännössä Euroopan unionin jäsenvaltiolle tai toimivaltaiselle viranomaiselle säädettyistä tehtävistä, jollei tässä laissa toisin säädetä.

Lisäksi Ruokavirasto vastaa tuonnin valvonnan järjestämisestä koko valtakunnan alueella siltä osin kuin vastuuta ei ole säädetty Tullille.

12 §

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat kukin toimialueellaan siitä, että tämän lain ja Euroopan unionin kasvinterveyttä koskevia säännöksiä noudatetaan sekä virallinen valvonta ja muut viralliset toimet järjestetään valvonta-asetuksen mukaisesti.

13 §

Tulli

Tulli vastaa:

1) Euroopan unionin ulkopuolelta tuotavien, kasvinterveystodistusta tai muuta kasvinterveystarkastuksesta ja fyysisestä tarkastuksesta;

2) eräistä Euroopan unionin ulkopuolisista maista tuotavan havupuutavaran asiakirjatarkastuksesta;

3) puupakkauksiin ja lastin kiilaamiseen käytettävään puutavaraan vaadittavan käsittelyä osoittavan merkinnän tarkastamisesta pistokokein muun tullitoiminnan ohella tai riskinarviointiin perustuen;

4) kauttakulkuna kasvinterveysasetuksen 1 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuista kolmansista maista tuotavien ja edelleen kolmansiin maihin vietävien kasvien, kasvituotteiden ja tavaroiden mukana vaadittavan kasvinterveysasetuksen 47 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun toimijan vakuutuksen tarkastamisesta Euroopan unionin sähköisestä tiedonhallintajärjestelmästä (IMSOC);

5) sen tarkistamisesta, että Euroopan unionin ulkopuolelta Suomeen matkustajan henkilökohtaisissa matkatavaroissa tuotavien, paketteina yksityishenkilöille lähetettävien, kuljetuspalveluna tuotavien tai postitse, puhelimella tai verkossa tilattujen ja yksityishenkilöille lähetettyjen kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden mukana on kasvinterveysasetuksen 71 artiklassa tarkoitettu kasvinterveystodistus;

6) Euroopan unionin ulkopuolelta tuotavien kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden tuontikieltojen noudattamisen valvonnasta.

Tarkemmat säännökset 1 momentissa tarkoitetuista Tullin tehtävistä voidaan antaa maa- ja metsätalousministeriön asetuksella.

14 §

Suomen metsäkeskuksen tehtävät

Suomen metsäkeskus antaa Ruokavirastolle asiantuntija-apua tuhoajan hävittämiseksi ja leviämisen estämiseksi tehdyn 4 tai 5 §:ssä tarkoitetun päätöksen valmistelussa ja täytäntöönpanossa ja 32 §:ssä tarkoitetun korvauspäätöksen valmistelussa, jos hävittämisen kohteena on Suomessa pysyvästi esiintymätön kasvintuhoaja, joka aiheuttaa vaaraa metsässä kasvavien puiden kasvinterveydelle.

5 luku

Valvonta ja rekisterit

15 §

Valvontasuunnitelmat

Ruokavirasto laatii kasvinterveysvalvonnan ohjaamiseksi ja yhteensovittamiseksi valtakunnallisen valvontasuunnitelman.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja Tulli laativat kumpikin vastuullaan olevaa kasvinterveysvalvontaa koskevat vuosittaiset valvontasuunnitelmat. Valvontasuunnitelmissa on otettava huomioon Ruokaviraston laatima valtakunnallinen suunnitelma.

Valvontasuunnitelmat on tarkistettava tarvittaessa.

16 §

Tarkastus- ja tiedonsaantioikeus

Tarkastusta ja näytteenottoa koskevasta virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista säädetään valvonta-asetuksen 9—15 artiklassa.

Pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyissä tiloissa tarkastuksen ja näytteenoton saa tehdä vain, jos tarkastuksen tekeminen on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi. Tarkastuksen tällaisissa tiloissa saa tehdä vain viranomainen.

Toimivaltaisella viranomaisella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä valvonnan suorittamiseksi välttämättömät tiedot valtion ja kunnan viranomaisilta, toimijoilta ja muilta, joita tässä laissa tai Euroopan unionin lainsäädännössä säädettyt velvoitteet koskevat.

17 §

Tunnistautumaton näytteenotto etämyynnissä

Toimivaltainen viranomainen saa tunnistautumatta tilata toimijoilta näytteitä etäviestintävälineiden välityksellä myytäväksi tarjottavista kasveista ja kasvituotteista ja muista tavaroista. Näytteitä saadaan käyttää virallisessa valvonnassa.

18 §

Viranomaisnäytteiden tutkiminen ja viralliset laboratoriot

Viranomaisvalvontaa varten otetut näytteet on käsiteltävä ja tutkittava Ruokavirastossa tai Ruokaviraston nimeämässä Suomessa tai toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueella sijaitsevassa virallisessa laboratoriossa.

Maa- ja metsätalousministeriö nimeää Ruokaviraston esityksestä kansallisen vertailulaboratorion valvonta-asetuksen 100 artiklan mukaisesti.

Ruokavirasto pitää valvontaa varten rekisteriä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista laboratorioista. Rekisteriin merkitään laboratorion nimi, yhteystiedot, pätevyysalue, tutkimuksista vastaavan henkilön nimi, tiedot suoritetuista valvontatoimista sekä tiedot toiminnassa tapahtuneista muutoksista.

19 §

Ulkopuolinen virallinen kasvintarkastaja ja eräiden tehtävien siirtäminen muulle kuin viranomaiselle

Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset voivat kirjallisesti nimetä ulkopuolisen luonnollisen henkilön, jolla on tehtävään asianmukainen koulutus, suorittamaan erikseen määritellyt viralliseen valvontaan ja muihin virallisiin toimiin liittyvät tehtävät (virallinen kasvintarkastaja). Tarkastusten perusteella mahdollisesti tehtävät hallinnolliset päätökset tekee nimennyt viranomainen.

Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset voivat valvonta-asetuksen 28—33 artiklassa säädettyillä edellytyksillä kirjallisella toimeksiannolla siirtää viralliseen valvontaan ja muihin virallisiin toimiin liittyviä tarkastuksia, tutkimuksia ja selvityksiä toimieliimen suoritettavaksi. Viralliseen valvontaan liittyviä tehtäviä voidaan siirtää luonnollisen henkilön suoritettavaksi. Tarkastusten perusteella mahdollisesti tehtävät hallinnolliset päätökset tekee toimeksiannon antanut viranomainen.

HE 11/2019 vp

Ruokavirasto vastaa virallista valvontaa ja muita virallisia toimia suorittavien henkilöiden koulutuksesta. Siltä osin kuin koulutus kuuluu Tullin toimialueelle, Tulli vastaa siitä yhteistyössä Ruokaviraston kanssa.

Rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä sovelletaan myös ulkopuoliseen viralliseen kasvintarkastajaan, toimeksiannon saaneeseen luonnolliseen henkilöön ja toimielimen henkilöstöön heidän hoitaessaan tässä laissa, kasvinterveysasetuksessa tai valvonta-asetuksessa tai niiden nojalla annetuissa säännöksissä tarkoitettuja tehtäviä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

20 §

Virka-apu

Poliisin velvollisuudesta antaa virka-apua säädetään poliisilain (872/2011) 9 luvun 1 §:ssä. Rajavartiolaitoksen virka-avusta säädetään rajavartiolaiton lain (578/2005) 77 §:ssä, Tullin virka-avusta tullilain (304/2016) 100 §:ssä ja pelastusviranomaisen virka-avusta pelastuslain (379/2011) 50 §:ssä.

21 §

Vientivalvonta

Toimivaltainen viranomainen tarkastaa viejän pyynnöstä ja tämän esittämien vastaanottajavaltion tuontivaatimusten mukaisesti Suomesta muihin kuin Euroopan unionin jäsenvaltioihin vietäviksi tarkoitettut kasvit, kasvituotteet ja muut tavarat. Tarkastuspyyntö on tehtävä hyvissä ajoin, kuitenkin viimeistään 14 päivää ennen suunniteltua vientiajankohtaa. Jos tuontivaatimuksissa edellytetään tavarankäsitteilyä tarkastuksen lisäksi tuotantopaikan tai mahdollisten tavaralle tehtyjen käsittelyjen tarkastamista, tulee tarkastuspyyntö kuitenkin tehdä niin ajoissa, että myös nämä tarkastukset on mahdollista tehdä.

Kasvinterveystodistuksen, jälleenvientitodistuksen tai muun vastaanottajavaltion vaatiman todistuksen tavaralähetyksen kasvinterveydestä antaa viejän pyynnöstä Ruokavirasto, jos vastaanottajavaltion asettamat vaatimukset todistuksen saamiselle täyttyvät.

22 §

Kiinteistön käyttörajoituksista ilmoittaminen

Joka myy, vuokraa tai muulla tavoin luovuttaa toiselle kiinteistön, kiinteistön osan tai rakennuksen, jonka käyttöä on kasvintuhoojan esiintymisen vuoksi rajoitettu, on velvollinen ilmoittamaan tästä rajoituksesta luovutuksensaajalle ennen luovutusta.

Toimivaltainen viranomainen on velvollinen pyynnöstä antamaan tietoja kasvintuhoojan esiintymisestä 1 momentissa tarkoitettuna luovutuksen yhteydessä.

23 §

Koneellinen allekirjoitus

Automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tehty tämän lain mukainen päätös sekä asiaan liittyvät asiakirjat voidaan allekirjoittaa koneellisesti.

24 §

Rekisterinpitäjä ja rekisterin tiedot

Ruokavirasto pitää kasvinterveysasetuksen 65 artiklassa tarkoitettua rekisteriä ammattimaisista toimijoista.

Rekisteriin merkitään:

- 1) tiedot toimijoista kasvinterveysasetuksen 67 artiklan mukaisesti;
- 2) tiedot valvontaviranomaisen suorittamista tarkastuksista ja niiden tuloksista sekä muut valvonnassa tarvittavat välttämättömät tiedot;
- 3) tiedot tämän lain, kasvinterveysasetuksen, valvonta-asetuksen ja niiden nojalla annettujen säännösten, määräysten ja kieltojen rikkomisesta ja valvontaviranomaisen määräämistä seuraamuksista.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilla on oikeus käyttää, päivittää ja luovuttaa rekisteritietoja säädettyjen tehtäviensä edellyttämässä laajuudessa. Ne myös vastaavat tehtäviensä osalta rekisteröityjen oikeuksien toteuttamisesta sen mukaan, mitä luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetussa asetuksessa (EU) N:o 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus), jäljempänä *tietosuoja-asetus*, säädetään.

Jos toimija on ilmoittanut Ruokavirastolle toimintansa lopettamisesta tai toiminta on loppunut, toimijaa koskevat tiedot on poistettava rekisteristä, kun niiden käyttötarvetta ei enää ole ja viimeistään kolmen vuoden kuluttua viimeisestä toimijaa koskevasta merkinnästä.

Tullille toimitettujen tietojen rekisteriin merkitsemisestä, käytöstä ja luovuttamisesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetussa laissa (650/2019).

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, henkilötietojen keräämisestä ja tallentamisesta sekä rekisteriin tallennettujen tietojen käyttämisestä, luovuttamisesta ja julkisuudesta säädetään tietosuoja-asetuksessa, tietosuojalaissa (1050/2018), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa (906/2019). Henkilötietojen käsittelyyn ei kuitenkaan sovelleta, mitä tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa säädetään.

25 §

Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle

Ruokavirasto ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset saavat salassapitosäännösten estämättä luovuttaa asiakirjasta ja henkilörekisteristään tiedot, jotka ovat tarpeen:

- 1) syyttäjä-, poliisi- ja tulliviranomaisille rikoksen selvittämiseksi;
- 2) Verohallinnolle sen laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi;
- 3) ulkomaisille toimielimille ja tarkastajille, jos Euroopan unionin lainsäädännössä tai muussa Suomea sitovassa kansainvälisessä veloitteessa niin edellytetään.

6 luku

Pakkokeinot ja seuraamukset

26 §

Hallinnollinen seuraamusmaksu

Ruokavirasto voi määrätä toimijan maksamaan vähintään 300 euron ja enintään 5 000 euron seuraamusmaksun, jos toimija:

1) ilman rekisteröintiä harjoittaa kasvinterveysasetuksen 65 artiklan mukaista rekisteröintiä edellyttävää toimintaa;

2) laiminlyö kasvinterveysasetuksen artiklan 66 artiklan 5 kohdan mukaisen velvollisuuden ilmoittaa tietojen muuttumisesta;

3) ei noudata velvollisuutta käyttää kasvinterveysasetuksen 71 artiklassa tarkoitettua kasvinterveystodistusta, 78 artiklassa tarkoitettua kasvipassia tai 43 artiklassa tarkoitettua merkintää;

4) rikkoo kasvinterveysasetuksen 40 tai 42 artiklan tai asetuksen nojalla annettujen täytöntöönpanosäädösten mukaista kieltoa tuoda kasveja, kasvituotteita tai muita tavaroita unionin alueelle;

5) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 69 tai 90 artiklassa säädetyn velvollisuuden pitää kirjaa tiedoista;

6) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 70 artiklassa säädetyn velvollisuuden käyttää jäljitysjärjestelmiä tai –menetelmiä tai velvollisuuden asettaa niistä saatavia tietoja pyynnöstä toimivaltaisen viranomaisen saataville;

7) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 87 artiklan mukaisen velvollisuuden kasvipassin myöntämisen edellyttämien tarkastusten suorittamisesta tai tarkastusten tulosten kirjaamisesta;

8) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 14 artiklassa säädetyn velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin;

9) markkinoi, käyttää tai maahantuo makroeliöitä ilman, että siitä on tehty vaadittava ilmoitus tai niiden käytölle on myönnetty lupa taikka

10) laiminlyö 22 §:ssä säädetyn velvollisuuden ilmoittaa kiinteistön, kiinteistön osan tai rakennuksen käyttörajoituksista.

Seuraamusmaksun suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon menettelyn laatu, vahingollisuus ja toistuvuus. Maksu voidaan jättää määräämättä tai määrätä maksettavaksi vähimmäismäärää pienempänä, jos tekoa voidaan pitää vähäisenä ja maksun määräämättä jättäminen tai määrääminen vähimmäismäärää pienempänä on kohtuullista laiminlyönnin laatu, toistuvuus, suunnitelmallisuus ja muut olosuhteet huomioon ottaen. Seuraamusmaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

Seuraamusmaksua ei saa määrätä luonnolliselle henkilölle, jota epäillään samasta teosta esitutkinnessa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa tai jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio. Jos seuraamusmaksu on määrätty luonnolliselle henkilölle, samasta teosta ei saa tuomita tuomioistuimessa rangaistusta.

Seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos teosta on kulunut yli kuusi kuukautta. Seuraamusmaksu vanhenee viiden vuoden kuluttua seuraamusmaksun määräämispäivästä. Seuraamusmaksun täytöntöönpanosta säädetään sakon täytöntöönpanosta annetussa laissa (672/2002).

27 §

Määräys ja kieltö

Sille, joka ei noudata tämän lain, kasvinterveysasetuksen tai valvonta-asetuksen tai niiden nojalla annettuja säännöksiä, toimivaltaisen viranomaisen on annettava asian laatu huomioon ottaen valvonta-asetuksen 138 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu määräys velvollisuuksien täyttämiseksi.

Ruokavirasto voi kieltää makroeliöiden markkinoinnin, käytön ja maahantuonnin.

28 §

Päätösvalta eräissä tapauksissa

Ruokavirasto voi päättää yhtä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta laajempaa aluetta koskevien 27 §:n 1 momentissa tarkoitettujen hallinnollisten pakkokeinojen käyttämisestä.

HE 11/2019 vp

Ruokavirasto voi päättää hallinnollisten pakkokeinojen käyttämisestä myös yhden elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen alueella, jos se perustellusta syystä arvioi keskuksen toimet riittämättömiksi kasvinterveysvaaran estämiseksi.

Ruokaviraston on viipymättä ilmoitettava 1 ja 2 momentin nojalla tekemistään päätöksistä asianomaisille elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille.

29 §

Uhkasakko tai teettäminen

Toimivaltainen viranomainen voi tehostaa 4 tai 5 §:n nojalla annettua rajoitusta tai velvoitetta ja 27 §:n nojalla annettua määräystä tai kieltoa uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetyt toimenpiteet teetetään laiminlyöjän kustannuksella.

Uhkasakosta ja teettämisuhasta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

30 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) ilman rekisteröintiä harjoittaa kasvinterveysasetuksen 65 artiklan 6mukaista rekisteröintiä edellyttävää toimintaa,

2) ei noudata velvollisuutta käyttää kasvinterveysasetuksen 71 artiklassa tarkoitettua kasvinterveystodistusta, 78 artiklassa tarkoitettua kasvipassia tai 43 artiklassa tarkoitettua merkintää,

3) rikkoo kasvinterveysasetuksen 40 tai 42 artiklan tai asetuksen nojalla annettujen täytöntöönpanosäädösten mukaista kieltoa tuoda kasveja, kasvituotteita ja muita tavaroita unionin alueelle;

4) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 69 tai 90 artiklassa säädetyn velvollisuuden pitää kirjata tietoista,

5) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 87 artiklan mukaisen velvollisuuden kasvipassin myöntämisen edellyttämien tarkastusten suorittamisesta tai tarkastusten tulosten kirjaamisesta,

6) laiminlyö kasvinterveysasetuksen 14 artiklassa säädetyn velvollisuuden ryhtyä toimenpiteisiin tai

7) markkinoi, käyttää tai maahantuo makroeliöitä ilman, että siitä on tehty vaadittava ilmoitus tai niiden käytölle on myönnetty lupa,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, kasvinterveyden vaarantamisesta sakkoon.

Sitä, joka rikkoo tämän lain tai Euroopan unionin lainsäädännön nojalla määrättyä uhkasakolla tehostettua kieltoa tai määräystä, ei voida tuomita rangaistukseen samasta teosta, jos uhkasakko on tuomittu maksettavaksi.

Toimivaltainen viranomainen tekee ilmoituksen 1 momentissa tarkoitettun rikkomuksen saattamiseksi syyteharkintaan. Ilmoitus voidaan jättää tekemättä rikkomuksesta, jota on kokonaisuutena pidettävä ilmeisen vähäisenä.

7 luku

Vahingonkorvaukset

31 §

Kasvintuhoojan torjunnasta aiheutuvien kustannusten korvaaminen

Ruokavirasto voi päättää, että kasvintuhoojan hävittämiseksi annetun 4 tai 5 §:ssä tarkoitetun torjuntapäätöksen täytäntöönpanosta aiheutuneet välittömät ja välttämättömät kustannukset korvataan toimijalle valtion varoista kokonaan tai osittain, jos kasvintuotannolle aiheutuneet vahingot ovat poikkeuksellisen suuret. Korvauksen maksamisen edellytyksenä on, että toimijalle on aiheutunut hävittämistoimenpiteistä huomattavia kustannuksia, joilla on toimijan elinkeinolle kohtuuttoman suuri merkitys tai joiden korvaaminen on toimijan elinkeinon jatkamisen kannalta tarpeellista. Korvausta voidaan maksaa vain siltä osin kuin toimijalle ei makseta korvausta vakuutuksesta tai rahastosta.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten ja vahinkojen arvioinnista ja laskennasta.

Korvausta on haettava Ruokavirastolle osoitetulla hakemuksella kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun hakija sai tiedon kustannusten syntymisestä tai vahingon ilmenemisestä. Hakemus on toimitettava asianomaiseen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen ja siihen on liitettävä riittävä selvitys kustannuksista ja vahingoista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus antaa lausunnon tekemäänsä torjuntapäätökseen liittyvästä korvaushakemuksesta Ruokavirastolle.

Jos kustannuksia tai vahinkoja on korvattu perusteettomasti, Ruokaviraston on määrättävä liikaa saatu määrä palautettavaksi. Palautettavasta määrästä peritään korkolain (633/1982) 3 §:n 2 momentin mukainen vuotuinen korko sen kuukauden alusta, jona korvaus on maksettu. Jos palautettavaa määrää ei makseta viimeistään Ruokaviraston asettamana eräpäivänä, sille on maksettava vuotuista viivästyskorkoa korkolain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaan. Jos palautettava määrä on vähäinen taikka jos palauttamista tai koron perimistä on pidettävä kohtuuttomana palautusvelvollisen taloudelliseen asemaan ja olosuhteisiin nähden, voidaan palautusvelvollinen vapauttaa osittain tai kokonaan korvauksen palauttamisesta tai koron maksamisesta.

32 §

Kasvintuhoojan hävittämisestä metsässä aiheutuvien kustannusten ja vahinkojen korvaaminen

Jos torjuntapäätös koskee tuhoajan hävittämistä metsässä kasvavista puista, maanomistajalle ja maanvuokraoikeuden, testamenttiin perustuvan käyttöoikeuden, lesken hallintaoikeuden, eläkeoikeuden tai muun vastaavan oikeuden ja hakkuuoikeuden haltijalle aiheutuneet kustannukset ja vahingot korvataan siltä osin kuin ne ylittävät säännöllisestä metsänhoidosta tai tavanomaisesta puutavaran korjuusta aiheutuvat kustannukset. Metsällä tarkoitetaan aluetta, johon sovelletaan metsälakia (1093/1996).

Korvauksen maksamisesta päättää Ruokavirasto. Korvaukseen sovelletaan, mitä 31 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään, kuitenkin niin, että korvaushakemus toimitetaan Ruokavirastolle.

33 §

Korvaukseen oikeuttamattomat vahingot ja kustannukset

Edellä 31 ja 32 §:ssä tarkoitettua korvausta ei makseta:

1) kasvintuhoojan aiheuttamista vioittumista johtuvista vahingoista ja kustannuksista;

2) kustannuksista ja vahingoista, jotka aiheutuvat markkinoinnin, maahantuonnin tai maastaviennin yhteydessä määrätystä kiellosta, tavarahan hävittämisestä, eristämisestä tai muusta vastaavasta toimenpiteestä taikka markkinoinnille, maahantuonnille tai maastaviennille määrättyistä ehdoista;

3) kustannuksista tai vahingoista, jotka aiheutuvat rekisterissä pysymistä koskevien velvoitteiden täyttämistä, rekisteristä poistamisesta tai muusta 6 luvussa säädetystä pakkokeinosta tai seuraamuksesta taikka kasvipassin tai rekisterinumeron käyttämisestä; eikä

4) kustannuksista tai vahingoista, jotka toimija on aiheuttanut tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta taikka laiminlyömällä hyvän viljelytavan noudattamisen.

Korvausta ei myöskään makseta tai sen määrää voidaan alentaa, jos korvaukseen muutoin oikeutettu ei ole noudattanut tätä lakia, kasvinterveysasetusta taikka niiden nojalla annettuja säännöksiä, määräyksiä tai viranomaisen päätöksiä taikka on muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla tavalla itse vaikuttanut kustannusten tai vahingon syntymiseen.

Valtiolla ei ole oikeutta tässä laissa tarkoitettuun korvaukseen. Korvaukseen oikeutettuja ovat kuitenkin valtion liikelaitokset. Valtioneuvosto voi päättää valtion oikeudesta korvaukseen toisinkin, jos tähän on erityisiä syitä.

34 §

Eräät Euroopan unionin lainsäädännöstä johtuvat korvauksensaajia koskevat edellytykset

Sen lisäksi, mitä 31—33 §:ssä säädetään, tässä laissa tarkoitettuihin kustannuksiin ja korvauksiin sovelletaan maatalousalalla toimivien yritysten osalta tiettyjen maa- ja metsätalouden ja maaseutualueiden tukimuotojen toteamisesta sisämarkkinoilla soveltuviksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan mukaisesti annetun komission asetuksen (EU) N:o 702/2014 I lukua ja 26 ja 28 artiklaa sekä metsätalouden alalla toimivien yritysten osalta Euroopan unionin maa- ja metsätalouden ja maaseutualueiden valtiontuesta vuosina 2014—2020 annettujen Euroopan unionin suuntaviivojen (2015/C 390/05) 75, 594 ja 594 a kohtaa.

Edellä 1 momentissa mainitun komission asetuksen mukainen tuki voidaan maksaa vain asetuksen 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuille mikroyrityksille ja pienille ja keskisuurille yrityksille.

Korvauksia ei makseta 1 momentissa mainituissa komission asetuksessa ja unionin suuntaviivoissa tarkoitettulle vaikeuksissa olevalle yritykselle, ellei vaikeuksiin joutuminen johdu kasvintuhojasta. Korvausta ei myöskään makseta, jos korvauksen hakija ei ole noudattanut komission aiempaan päätökseen perustuvaa eräiden valtion tukea koskevien Euroopan unionin säännösten soveltamisesta annetun lain (300/2001) 1 §:ssä tarkoitettua tuen takaisinperintäpäätöstä.

8 luku

Erinäiset säännökset

35 §

Rikkomuksista ilmoittajan henkilöllisyyden suojaaminen

Jos ilmoituksen toimivaltaiselle viranomaiselle sen valvontaan kuuluvien säännösten todellisesta tai epäilystä rikkomisesta on tehnyt luonnollinen henkilö, hänen henkilöllisyytensä on pidettävä salassa, jos henkilöllisyyden paljastamisesta voidaan olosuhteiden perusteella arvioida aiheutuvan haittaa hänelle.

HE 11/2019 vp

36 §

Rajatarkastusaseman nimeäminen

Maa- ja metsätalousministeriö nimeää Ruokaviraston tai Tullin esityksestä valvonta-asetuksen 59 artiklan 1 kohdassa ja 61 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut rajatarkastusasemat ja 53 artiklassa tarkoitetut muut valvontapisteet sekä peruuttaa nimeämisen tai keskeyttää sen voimassa olon 62 ja 63 artiklassa säädettyillä edellytyksillä.

37 §

Neuvottelukunta

Maa- ja metsätalousministeriö asettaa kolmeksi vuodeksi kerrallaan neuvottelukunnan, jonka tehtävänä on seurata kehitystä kasvinterveyttä koskevista asioista ja edistää hyvän kasvinterveyden tilan säilymistä tekemällä asiaa koskevia esityksiä ja aloitteita.

38 §

Valtion viranomaisen suoritteista perittävät maksut

Valtion viranomaisen tämän lain tai Euroopan unionin lainsäädännön nojalla suorittamasta valvonnasta perittävistä maksuista säädetään valvonta-asetuksessa sekä valtion maksuperustelaissa (150/1992), siltä osin kuin valvonta-asetuksessa ei toisin säädetä. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä valvonta-asetuksen 79—82 artiklan mukaisista kansallisista järjestelyistä ja maksujen suuruuden määrittämisestä.

Tulli perii tarkastuksista aiheutuneet kustannukset valtion maksuperustelain 8 §:n ja eräiden ennakkoratkaisujen maksuperusteista annetun lain (1209/2006) 5 §:n nojalla annettujen Tullin suoritteiden maksullisuutta koskevien säännösten mukaisesti.

39 §

Muutoksenhaku

Edellä 24 §:ssä ja 7 luvussa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa (434/2003).

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään vuoden 2019 loppuun hallintolainkäyttölaissa (586/1996). Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään vuoden 2020 alusta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

Muussa kuin hallinnollista seuraamusmaksua koskevassa päätöksessä voidaan määrätä, että päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää.

Muutoksenhausta Tullin päätökseen säädetään tullilaissa.

Muutoksenhausta valtion viranomaisen määräämään maksuun säädetään valtion maksuperustelaissa.

HE 11/2019 vp

40 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan kasvinterveyden suojelemisesta annettu laki (702/2003).

Kumotun lain 11 §:n nojalla annetut kasvintuhoojien torjuntaa koskevat päätökset ja määräykset pysyvät voimassa niissä määrätyn ajan.

2.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa (601/2019), seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Siten kuin tässä laissa säädetään, pannaan täytäntöön myös merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettu öljypäästömaksu, tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, työsopimuslain (55/2001) 11 a luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, työntekijöiden lähettämisestä annetun lain 35 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain (658/2013) 6 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, yhteisen kalastuspolitiikan seuraamusjärjestelmästä ja valvonnasta annetun lain (1188/2014) 49 §:ssä tarkoitettu rikkomusmaksu ja 51 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, alkoholilain (1102/2017) 71 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, siemenlain (600/2019) 35 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu ja kasvinterveyslain (/) 26 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 29 päivänä elokuuta 2019

Pääministeri

Antti Rinne

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä

2.

Laki

sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 601/2019, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

1 §

Lain soveltamisala

Lain soveltamisala

Siten kuin tässä laissa säädetään, pannaan täytäntöön myös merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettu öljypäästömaksu, tilaajan selvitysvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, työsopimuslain (55/2001) 11 a luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, työntekijöiden lähettämisestä annetun lain 35 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain (658/2013) 6 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, yhteisen kalastuspolitiikan seuraamusjärjestelmästä ja valvonnasta annetun lain (1188/2014) 49 §:ssä tarkoitettu rikkomusmaksu ja 51 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, alkoholilain (1102/2017) 71 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu ja siemenlain (600/2019) 35 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu.

Siten kuin tässä laissa säädetään, pannaan täytäntöön myös merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettu öljypäästömaksu, tilaajan selvitysvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain (1233/2006) 9 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, työsopimuslain (55/2001) 11 a luvun 3 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, työntekijöiden lähettämisestä annetun lain 35 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa annetun lain (658/2013) 6 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntimaksu, yhteisen kalastuspolitiikan seuraamusjärjestelmästä ja valvonnasta annetun lain (1188/2014) 49 §:ssä tarkoitettu rikkomusmaksu ja 51 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, alkoholilain (1102/2017) 71 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu, siemenlain (600/2019) 35 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu ja kasvinterveyslain (/) 26 §:ssä tarkoitettu seuraamusmaksu .

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20